

Revision & Regnskabsvæsen

Tidsskrift for erhvervsøkonomi og skatteforhold

Nr. 2 · Februar 2022

ET ETISK DILEMMA

TEMANUMMER

REVISIONSUDVALG

HVORDAN ER DANSKE
REVISIONSUDVALG SAMMENSAT?

REVISORKOMPETENCER OG
REVISIONSUDVALG – PERSPEKTIVER
FRA TIDLIGERE REVISORER

ERHVERVSSTYRELSENS TILSYN
MED REVISIONSUDVALG

REVISIONSUDVALG
– EN INTEGRERET DEL AF VORES
TILSYN MED VIRKSOMHEDERNE

REVISIONSUDVALGET OG DEN
GENERALFORSAMLINGSVALGTE
REVISOR

REVISIONSUDVALGETS
ERSTATNINGSANSVAR

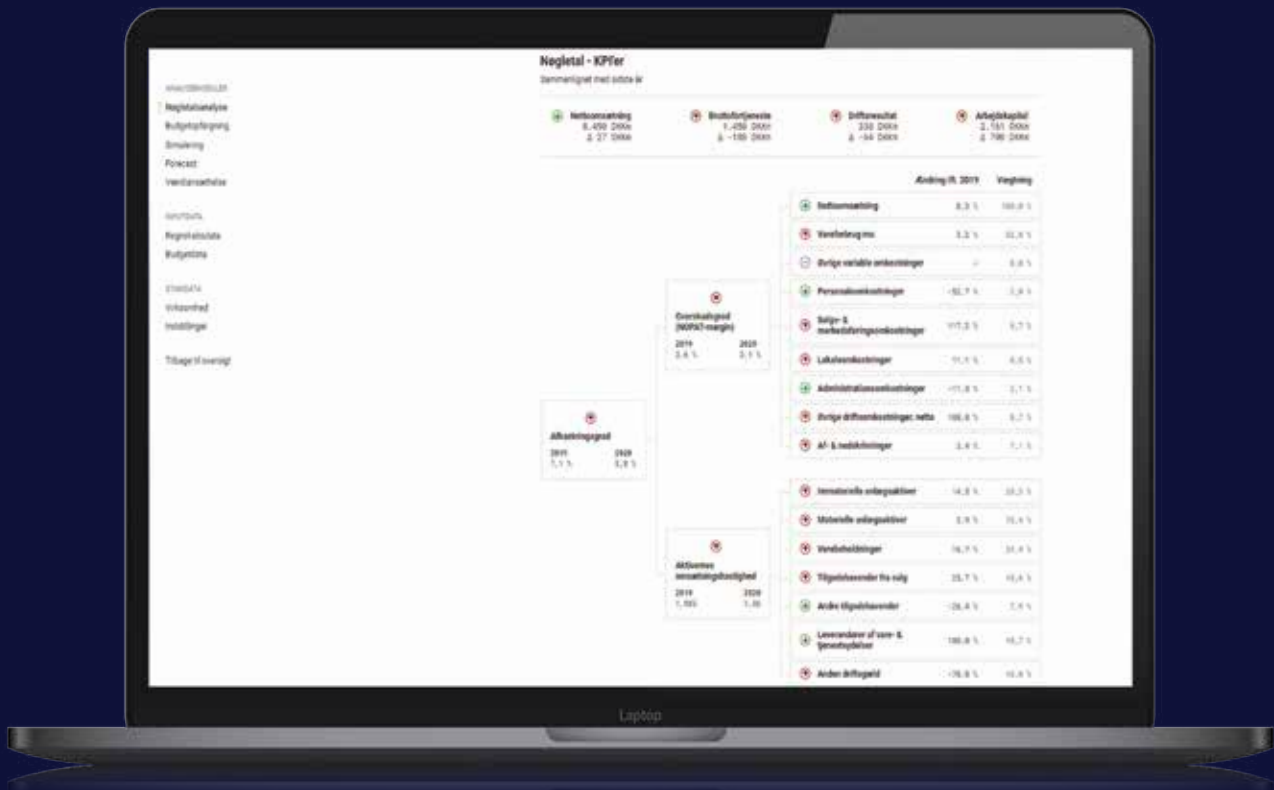
KLIMA RELATEREDE RISICI
OG ÅRSREGNSKABET

TEMANUMMER

REVISIONSUDVALG

Er du en proaktiv rådgiver?

Hjælp dine kunder med et værdifuldt økonomisk indblik inden det er for sent.

Med Karnov Business Optimiser kan du lave en regnskabsanalyse på få minutter. Med det digitale analyseværktøj får du et lynhurtigt overblik over vigtige nøgletal og tendenser og kan hjælpe virksomheden med at træffe de rigtige beslutninger.

Du får mulighed for at:

Præsentere nøgletal på en visuel og letforståelig måde

Pointere truende udvikling via justerbare grafer

Visualisere optimeringsmuligheder via simuleringsværktøj

Prøv Karnov Business Optimiser gratis på www.karnovgroup.dk/kbo

KARNOV
GROUP

Træf bedre beslutninger, hurtigere

- 4 Leder
Af Lars Kronow og
Camilla Hesselby
- 8 Aktuelt
- 12 Et etisk dilemma
Af Marina Bitsch Madsen og
Anders Duedahl-Olesen
- 16 Hvordan er danske revisionsudvalg
sammensat?
Af Thomas Riise Johansen og
Anna Agathe Fischer Bruun
- 28 Revisorkompetencer og revisionsudvalg
– perspektiver fra tidligere revisorer
Interviewartikel med
Finn L. Meyer,
Lone Møller Olsen og
Jesper Koefoed
- 34 Erhvervsstyrelsens tilsyn
med revisionsudvalg
Af Ole Birger Neerup
- 40 Revisionsudvalg – en integreret del
af vores tilsyn med virksomhederne
Af Pernille Dalby Nielsen
- 44 Revisionsudvalget og den
generalforsamlingsvalgte revisor
Af Anders Duedahl-Olesen,
Jesper Hansen,
Carsten Høj Hansen og
Henrik Barner Christiansen
- 52 Revisionsudvalgets erstatningsansvar
Af Georg Lett,
Anders Julius Tengvad,
Jacob Thomsen og
Nicoline Antonsen
- 62 Klimarelaterede risici og årsregnskabet
Af Nadja Fugleberg Damtoft,
Dennis van Liempd og
Thomas Riise Johansen
- 74 Aktuel erhvervsjura
- 84 Udlandsnyt
- 90 De gule sider.
Kommentarartikel.
Tilsynsarbejde og fast driftssted
Af Anders Nørgaard Laursen

TEMANUMMER REVISIONSUDVALG

INTERVIEW

Leder

Af Lars Kronow, formand for FSR – danske revisorer, og Camilla Hesselby, konstitueret adm. direktør i FSR – danske revisorer

Revisionsudvalg i danske børsnoterede selskaber anno 2022

Behov for styrkelse af revisionsudvalg har været en væsentlig del af læringen fra de seneste 20 års kollapse af børsnoterede selskaber i Europa og USA. Som led i EU's reguleringsmæssige initiativer har emnet været centralt i ønsket om at forbedre kvaliteten af corporate governance, regnskabsrapportering og revisionskvalitet. De seneste ændringer i dansk lovgivning trådte i kraft i 2016 efter gennemførelsen af revisorforordningen og revisordirektivet. Herved indførtes en række krav med henblik på styrkelse af revisors uafhængighed, herunder krav om rotation af revisionsfirma, begrænsning i den valgte revisors levering af tilladte ikke-revisionsydelser samt et cap på honorar for ikke-revisionsydelser. Endelig indførtes offentligt tilsyn med revisionsudvalgenes arbejde samt regler for sanktionering, såfremt disse ikke lever op til kravene i lovgivningen.

Dette nummer af Revision & Regnskabsvæsen tager temperaturen på revisionsudvalg i danske børsnoterede selskaber nu, hvor mere end 5 år er passeret siden indførelsen af revisorforordningens bestemmelser. Det sker i anerkendelse af, at revisionsudvalgenes betydning i løbet af de senere år er steget efter en lunken modtagelse i starten, hvor de blev set som et fremmedelement i det danske to-strengede ledelsessystem. Denne skepsis ser i dag ud til at være erstattet af en anerkendelse af værdien af et fokuseret, grundigt arbejdende og kompetent sammensat udvalg til forberedelse af bestyrelsens behandling af regnskabs- og revisionsmæssige emner – i hvert fald i de største danske børsnoterede selskaber.

Velfungerende revisionsudvalg skaber grundlag for en stærkere og mere informativ dialog mellem ledelse og revisor, som forankres hos bestyrelsen som modvægt til det daglige samarbejde med direktionen. Hermed

”Revisionsudvalg udgør en vigtig styrkelse af forankringen af revisionen og dialogen med udvalget om revisionens tilrettelæggelse og gennemførelse styrker revisionskvaliteten gennem drøftelse af revisionsplanen, risikoområder, interne kontroller og regnskabs subjektive elementer. Men revisorforordningens øgede krav om uafhængighed skaber betydelige administrative byrder for revisionsfirmaerne såvel som revisionsudvalg i forbindelse med afgivelse af tilbud samt dokumentation og styring af ikke-revisionsydelser.”

øges forståelsen af forretningsmæssige risici, revisionsmæssige forhold og efterprøvnngen af især regnskabs skønmæssige elementer.

Medlemmerne af revisionsudvalgene spiller således en central rolle, og professor Thomas Riise Johansen og Anna Fischer Bruun gennemgår i deres artikel sammensætningen af revisionsudvalg i danske børsnoterede selskaber – hvorledes ser fordelingen ud på køn, kompetencer, baggrund og uddannelse. En interessant konstatering er, at der i revisionsudvalg kun sidder ganske få medlemmer med praktisk revisionserfaring. Et andet bidrag til dette temanummer består af interviews med tidligere revisorer, som har besiddet ledende positioner i deres tidligere revisionsfirmaer, men efterfølgende har erhvervet praktisk erfaring som formænd/medlemmer af revisionsudvalg. Her gives et indblik i, hvorledes de

ser på revisionsudvalgets opgaver og matchet med revisorkompetencer.

Den offentlige tilsynsopgave med revisionsudvalg, som indførtes med revisorforordningen, varetages af henholdsvis Erhvervsstyrelsen og Finanstilsynet for finansielle virksomheder. I to artikler redegør de hver især for deres tilgang og foreløbige erfaringer med gennemførelse af denne nye tilsynsopgave.

Revisionsudvalg udgør en vigtig styrkelse af forankringen af revisionen og dialogen med udvalget om revisionens tilrettelæggelse og gennemførelse styrker revisionskvaliteten gennem drøftelse af revisionsplanen, risikoområder, interne kontroller og regnskabs subjektive elementer. Men revisorforordningens øgede krav om uafhængighed skaber betydelige administrative byrder for revisionsfirmaerne såvel som revisionsudvalg i forbindelse med afgivelse af tilbud samt dokumentation og styring af ikke-revisionsydelser. Endelig stiller det krav til langsigtet planlægning af udbudsprocessen ved firmarotation med henblik på sikring af, at mulige kandidater vil kunne være uafhængige på tidspunktet for deres eventuelle påbegyndelse af revisionsopgaven.

Bestyrelsesansvar er blevet en aktuel og reel risiko demonstreret gennem flere erstatningsager gennem de seneste år – ikke mindst efter finanskrisen. Der findes imidlertid ikke retspraksis, hvor et revisionsudvalgs rolle har været et element i ansvarsbedømmelsen. Det er derfor interessant at gøre sig overvejelser på basis af, om kravet om revisionsudvalg ville have ændret bedømmelsen af allerede kendte ledelsesansvarssager. Advokat Georg Lett og kollegaer, som er blandt Danmarks mest erfarne advokater udi store revisoransvarssager, kommer i deres artikel med relevante betragtninger herom.

God læselyst!

Gratis interesse- medlemskab?

FSR – danske revisorer ønsker at være et spejl af hele branchen. Derfor kan medarbejdere fra foreningens medlemsvirksomheder nu få et gratis interessemedlemskab af foreningen. Tilbuddet gælder medarbejdere, som interesserer sig for:

- * Revision og regnskab
- * Skatter og afgifter
- * CSR, ESG og bæredygtighed
- * IT, data og cybersikkerhed.

Det vil desuden være muligt for medarbejdere, som ikke er ansat i en medlemsvirksomhed, at tegne et interessemedlemskab. Prisen for et interessemedlemskab er 4.000 kroner årligt.

Interesseret?

Udfyld blanketten på
fsr.dk/interessemedlem

Få blandt andet adgang til:

- Faglig viden
- Medlemsmøder
- Faglige arrangementer
- Analyser og undersøgelser
- Rabat på efteruddannelsen
- Fordelagtige forsikringer mv.
- Fagligt udvalgsarbejde
- Networking

Og meget andet.

Faglig redaktør
John Bygholm

Editorial Owner
Julie Enemark Christiansen
Telefon 33 74 07 93
julie.christiansen@karnovgroup.com

Artikler som ønskes optaget i tidsskriftet skal indsendes til redaktionen på ovennævnte mail.

ISSN 0034-6918

Samarbejdspartner
FSR – danske revisorer
Kronprinsessegade 8
1306 København K
Tlf. 33 93 91 91
fsr@fsr.dk
www.fsr.dk

Grafisk design & tilrettelæggelse
Mette Storm Petersen
Skt. Petri Passage 5
1165 København K

Tryk
Rosendahls A/S

 Svanemærket tryksag, 5041 0004

Abonnement mv.
Kundeservice tlf. 33 74 07 00
kundeservice@karnovgroup.com
www.karnovgroup.dk
I årlig abonnement koster tidsskriftet 3.524 kr. ekskl. moms (inkl. forsendelse). App kan tilgås ved at kontakte kundeservice. Abonnementet løber indtil det opsiges. Opsigelsen, der skal være skriftlig, kan ske med 1 måneds varsel til udløb af et kalenderår.

Oplag
4000 stk

**KARNOV
GROUP**

I redaktionen

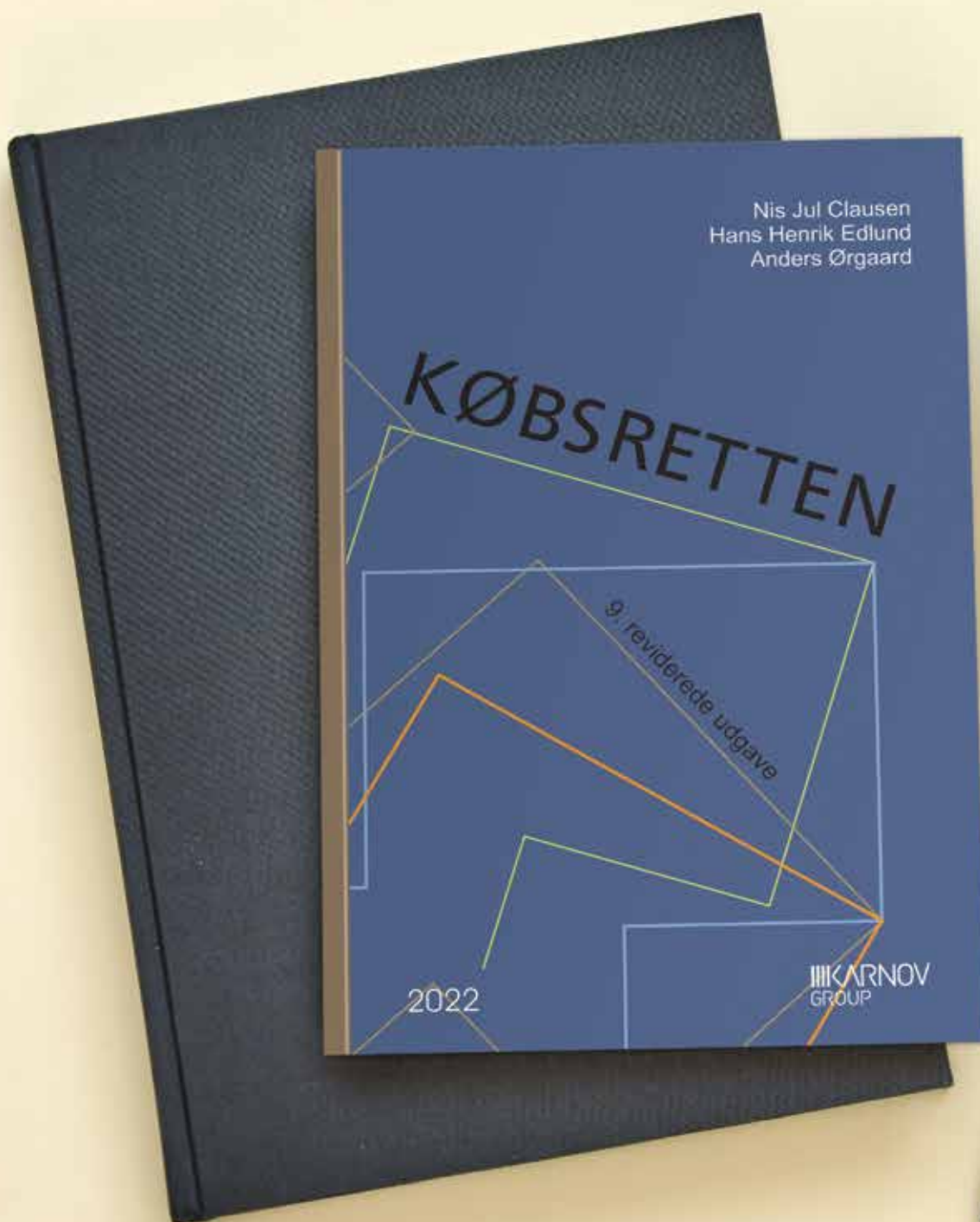
Statsautoriseret revisor Jørgen Valther Hansen, CBS
Statsautoriseret revisor Poul Erik Olsen, EY
Partner Jens Lundgaard Simonsen, Deloitte
Statsautoriseret revisor Jens Skovby, Revisorgruppen Danmark
Director Jane Thorhauge Møllmann, KPMG
Fagleder Moms, Regnskab og Revision, Kristian Koktvedgaard, DI
Statsautoriseret revisor Michael Sørensen, EY
Statsautoriseret revisor Susanne Nørgaard, PwC
Cand.Jur Lars Nyhegn-Eriksen, Danfoss
Professor, p.hd. Anders Nørgaard Laursen, Aarhus Universitet
Advokat Klaus Søgaard, Gorrisen Federspiel
Statsautoriseret revisor Louise Nellesmann, FSR – danske revisorer
Advokat Lars Lindencrone Petersen, Bech-Bruun
Professor emeritus Lars Bo Langsted, Aalborg Universitet
Advokat Peter Ketelsen, Kromann Reumert
Statsautoriseret revisor Anni Haraszuk, E-MBA
Professor Hans Viggo Godsk Pedersen, Syddansk Universitet
Professor Hans Henrik Edlund, Aarhus Universitet
Tax Partner Ida Helene Gert Jensen, Baker Tilly Danmark
Advokat Marianne Philip, Kromann Reumert
Professor Dr. Merc. Mogens Kühn Pedersen, CBS

Revision & Regnskabsvæsen udgives af Karnov Group Denmark A/S og udkommer første onsdag i hver måned. Synspunkter der offentliggøres i tidsskriftet er ikke nødvendigvis et udtryk for redaktionens opfattelse.

Gengivelse af artikler mv. er kun tilladt med udgiverens forudgående tilladelse. Uddrag af artikler, der bringes i trykte medier, kan finde sted med tydelig kildeangivelse. Uddrag af artikler, der bringes i elektroniske medier, kræver udgiverens forudgående tilladelse.

Ansvarshavende redaktør
Camilla Hesselby, FSR – danske revisorer

Ny udgivelse

Købsretten, 9. udgave er en opdateret og revideret gennemgang af reglerne om dansk og internationalt løsørekøb, forbrugerkøb og køb af fast ejendom!

Pris: 600,- ekskl. moms

Bestil den på shop.karnovgroup.dk

KARNOV
GROUP

Erhvervsstyrelsens offentliggjorte hvidvaskkontroller i andet halvår 2021

Her kan du se en opgørelse over 22 kontrolrapporter fra andet halvår 2021. Fire vedrørte "Skatterådgivere, bogholdere o.a., der tilbyder samme ydelser som advokater, ejendomsmæglere eller revisorer", fem godkendte revisionsvirksomheder, tre ejendomsmæglere, fem kontorhoteller mv. og endelig fem virksomheder i kunstbranchen.

De 22 rapporter ordnet efter dato og deres centrale indhold er præsenteret nedenfor i tabelform.

Navn	Type	Påtaler	Påbud	Ej i register (særligt påbud)	SØIK
Art Expo ApS, 3.8.	Kunstbranchen		x		
Kaj Klinkby Holding ApS, 18.8.	Kunstbranchen		x		
Palm Revision ApS, 23.8.	Diverse rådgiv.	x	x		
V74 Ejendomme ApS, 23.8.	Kontorhotel m.v.	x	x	x	x
Engelsted Petersen, Statsautoriseret ApS, 30.8.	Revisionsvirk.	x	x		
Galleri DGV ApS, 7.9.	Kunstbranchen		x		
Galleri Habsø A/S, 8.9.	Kunstbranchen		x		
INFRASAM ApS, 9.9.	Kunstbranchen		x		
Ideal Office ApS, 27.9.	Kontorhotel m.v.	x	x		
Bellinge Regnskabservice ApS, 27.9.	Diverse rådgiv.	x	x	x	
Skattejuristen ApS, 4.10.	Kontorhotel m.v.	x	x		
Kraer Erhverv ApS, 4.10.	Ejendomsmægler	x	x		
ABC Revision ApS, 18.10.	Diverse rådgiv.	x	x		
Regus København ApS, 3.11.	Kontorhotel m.v.	x	x		
Hartzberg+, Statsautoriseret ApS, 16.1.	Revisionsvirk.	x	x		
EDC Poul Erik Bech Aros A/S, 22.11.	Ejendomsmægler	x	x		
SYMBION A/S, 22.11.	Kontorhotel m.v.	x	x		
Bogføring Danmark ApS, 24.11.	Diverse rådgiv.	x	x		
Momentum Revision RR ApS, 25.11.	Revisionvirk.	x	x		
Ejendomsmæglerfirmaet Jesper Nielsen Holte P/S, 2.12.	Ejendomsmægler	x	x		x
Skatteinform, statsautoriseret ApS, 8.12.	Revisionsvirk.	x	x		
Rev og råd, RR ApS, 9.12.	Revisionsvirk.	x	x		

Kritikken i rapporterne falder som tidligere især i kategorierne påbud, typisk omkring risikovurdering af egen virksomhed, samt mangler i skriftlige politikker, forretningsgange og kontroller. Og påtaler af mangler i anvendelsen heraf i konkrete sammenhænge om eksempelvis kundekendskabsprocedurer, reelle ejere, ejer-/kontrolstruktur, PEP og nærtstående samt opbevaring.

Hertil fremgår det, at Erhvervsstyrelsen har besluttet at anmode Statsadvokaten for Særlig Økonomisk og International Kriminalitet (SØIK) om at indlede en politimæssig efterforskning i to sager. Endelig ses det, at virksomheder i kunstbranchen optræder for første gang, siden de generisk blev omfattet via ændringerne af hvidvaskloven 10. januar 2020. Virksomheder, der driver digitale kontorhoteller, skal registreres i Erhvervsstyrelsens særlige hvidvaskregister og optræder for første gang relativt massivt med fem rapporter.

Nedenfor kan du læse tre anonymiserede rapporter.

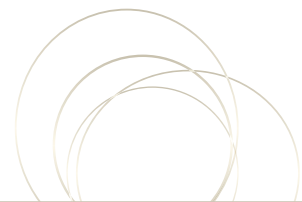
1) En virksomhed i kategorien Skatterådgivere, bogholdere o.a., der tilbyder samme ydelser som advokater, ejendomsmæglere eller revisorer

"På baggrund af et afholdt kontrolbesøg traf Erhvervsstyrelsen den 23. august 2021 afgørelse om overholdelse af hvidvaskloven vedrørende XX. Erhvervsstyrelsen påbød XX at opdatere sine skriftlige politikker,

forretningsgange og kontroller, så de lever op til kravene i hvidvaskloven. XX modtog ligeledes påbud for ikke at have gennemført tilstrækkelige kundekendskabsprocedurer, idet Erhvervsstyrelsen i forbindelse med gennemgang af nogle kundesager kunne konstatere, at XX ikke havde gennemført rimelige foranstaltninger for at kontrollere visse kunders reelle ejeres identitetsoplysninger samt ikke havde klarlagt visse kunders ejer- og kontrolstruktur. XX modtog desuden påtale for ikke rettidigt at have gennemført tilstrækkelige kundekendskabsprocedurer, idet Erhvervsstyrelsen i forbindelse med gennemgang af nogle kundesager kunne konstatere, at XX ikke rettidigt havde kontrolleret visse kunders identitetsoplysninger på grundlag af dokumenter, data eller oplysninger indhentet fra en pålidelig og uafhængig kilde samt ikke rettidigt havde gennemført rimelige foranstaltninger for at kontrollere visse kunders reelle ejeres identitetsoplysninger. XX modtog endelig en påtale for ikke i visse kundesager at have opbevaret oplysninger indhentet i forbindelse med opfyldelse af kravene om kundekendskabsprocedurer, herunder identitets- og kontroloplysninger og kopi af foreviste legitimationsdokumenter".

2) En virksomhed i kategorien Digitale kontorhoteller m.v.

"På baggrund af et afholdt tilsynsbesøg traf Erhvervsstyrelsen den 23. august 2021 afgørelse om overholdelse af hvidvaskloven vedrørende

YY. Erhvervsstyrelsen konstaterede, at virksomheden ikke havde udarbejdet en tilstrækkelig risikovurdering eller tilstrækkelige skriftlige politikker, forretningsgange og kontroller, hvorfor virksomheden blev påbudt at opdatere materialet således, at det lever op til kravene i hvidvaskloven. Virksomheden modtog påbud for ikke at have gennemført tilstrækkelige kundekendskabsprocedurer, idet Erhvervsstyrelsen i forbindelse med gennemgangen af alle kundesager kunne konstatere, at virksomheden ikke havde gennemført kundekendskabsprocedurer. Erhvervsstyrelsen konstaterede, at virksomheden havde udbudt tjenesteydelser omfattet af hvidvasklovens § 1, stk. 1, nr. 18, uden at være registreret i Erhvervsstyrelsens register til bekæmpelse af hvidvask, hvorfor virksomheden modtog en påtale for dette forhold.

Erhvervsstyrelsen har besluttet at anmode Statsadvokaten for Særlig Økonomisk og International Kriminalitet (SØIK) om at indlede en politimæssig efterforskning af, om virksomheden har overtrådt hvidvasklovens § 7, stk. 1, § 8, stk. 1, § 11, stk. 1, nr. 2-5, og § 58, stk. 1".

3) En virksomhed i kategorien Digitale kontorhoteller m.v.

"På baggrund af et afholdt kontrolbesøg traf Erhvervsstyrelsen den 27. september 2021 afgørelse om overholdelse af hvidvaskloven vedrørende ZZ. Erhvervsstyrelsen konstaterede, at virksomheden ikke havde udarbejdet en risikovurdering eller tilstrækkelige skriftlige politikker, forretningsgange og kontroller, hvorfor virksomheden blev påbudt at udarbejde materialet, således at det lever op til kravene

i hvidvaskloven. ZZ modtog herudover et påbud for ikke at have gennemført tilstrækkelige kundekendskabsprocedurer, idet Erhvervsstyrelsen i forbindelse med gennemgangen af udvalgte kundesager kunne konstatere, at virksomheden i ét tilfælde ikke havde gennemført tilstrækkelige foranstaltninger for at klarlægge kundens ejer- og kontrolstruktur og et påbud for i seks tilfælde ikke at have vurderet og, hvor relevant, indhentet oplysninger om forretningsforbindelsens formål og tilsigtede beskaffenhed, samt i syv tilfælde ikke at have gennemført skærpede kundekendskabsprocedurer. ZZ modtog desuden en påtale for ikke at have gennemført tilstrækkelige kundekendskabsprocedurer, idet Erhvervsstyrelsen i forbindelse med gennemgangen af udvalgte kundesager kunne konstatere, at virksomheden i syv tilfælde ikke rettidigt havde kontrolleret kundens identitet oplysninger på grundlag af dokumenter, data eller oplysninger indhentet fra en pålidelig og uafhængig kilde og i to tilfælde ikke rettidigt havde gennemført rimelige foranstaltninger for at kontrollere visse kunders reelle ejeres identitet oplysninger. Virksomheden modtog endelig påtale for i seks tilfælde ikke rettidigt at have gennemført rimelige foranstaltninger for at klarlægge kundens ejer- og kontrolstruktur og i et tilfælde påtale for ikke rettidigt at have vurderet og, hvor relevant, indhentet oplysninger om forretningsforbindelsens formål og tilsigtede beskaffenhed".

Kilde: faglig nyhed fra FSR – danske revisorer af 10 januar 2022.

Ny kvikguide skal hjælpe virksomheder med "grøn" markedsføring

Forbrugerombudsmanden offentliggør en kvikguide med regler og praksis for markedsføring med klima- og miljøanprisninger.

Forbrugerombudsmanden modtager jævnligt klager over såkaldt "greenwashing", hvor forbrugere sætter spørgsmålstegn ved virksomheders miljø- og klimaanprisninger af produkter eller ydelser. Flere af disse klager har ført til sager om vildledende markedsføring, og Forbrugerombudsmanden har også taget sager op af egen drift.

Som led i Forbrugerombudsmandens løbende indsats mod vildledende markedsføring med brug af miljø- eller klimaudsagn, sendte Forbrugerombudsmanden i juni 2021 et udkast til kvikguide om miljømarkedsføring i høring. Efter at have modtaget en række høringssvar offentliggør Forbrugerombudsmanden nu den færdige kvikguide. Formålet med kvikguiden er at hjælpe virksomheder til at undgå vildledende udsagn om deres produkters miljømæssige egenskaber

Virksomhederne skal kunne dokumentere deres udsagn i markedsføringen. Derfor anbefaler Forbrugerombudsmanden, at virksomhederne er så præcise som muligt, når de beskriver, hvordan et produkt udmærker sig. Lever et produkt ikke op til markedsføringen, vil der være tale om vildledende markedsføring.

Kvikguiden indeholder en række eksempler på, hvornår det kan være en overtrædelse af markedsføringsloven at skrive positivt om et produkts miljømæssige påvirkning uden at have den tilstrækkelige dokumentation.

I starten af det nye år forventer Forbrugerombudsmanden at påbegynde en revision af vejledningen om brug af miljømæssige og etiske påstande mv. i markedsføringen (kvikguiden er en forkortet version af denne).

Forbuddet mod vildledning og dokumentationskravet:

Markedsføringslovens § 5: En erhvervsdrivendes handelspraksis må ikke indeholde urigtige oplysninger eller i kraft af sin fremstillingsform eller på anden måde vildlede eller kunne forventes at vildlede gennemsnitsforbrugeren, uanset om oplysningerne er faktisk korrekte.

Markedsføringslovens § 6: En erhvervsdrivendes handelspraksis må ikke vildlede ved at udelade eller skjule væsentlige oplysninger eller præsentere væsentlige oplysninger på en uklar, uforståelig, dobbelttydig eller uhensigtsmæssig måde.

Markedsføringslovens § 13: Den erhvervsdrivende skal kunne dokumentere rigtigheden af oplysninger om faktiske forhold.

Kilde: Nyhed fra Forbrugerombudsmanden af 22. december 2021.

Syd Korea anerkendes som et sikkert tredjeland

Der kan fremadrettet overføres personoplysninger til Syd Korea uden et overførselsgrundlag, fordi EU-Kommissionen har vedtaget, at landet kan anses som et sikkert tredjeland.

EU-Kommissionen har den 17. december 2021 godkendt Syd Korea som et sikkert tredjeland i relation til databeskyttelsesforordningen.

Det sker ved udstedelsen af en såkaldt tilstrækkelighedsafgørelse, som betyder, at Syd Korea nu bliver anset som et sikkert tredjeland, og at man dermed som dataansvarlig og/eller databehandler kan overføre personoplysninger til Syd Korea uden et overførselsgrundlag.

Kilde: Nyhed fra Datatilsynet af 3. januar 2022.

Redegørelse om forløbet om negative renter

Finanstilsynet har udarbejdet en redegørelse om forløbet om negative renter til erhvervsministeren.

De seneste måneder har flere medier haft fokus på lovligheden af negative renter på basale betalingskonti og forløbet fra offentliggørelsen af Finanstilsynets vurdering i starten af 2020 og frem til i dag.

Udgangspunktet er, at Forbrugerombudsmanden har tilkendegivet, at man i en sag ved domstolene, vil udfordre lovligheden af at opkræ-

ve negative renter på en basal betalingskonto. Finanstilsynet har i flere omgange vurderet, at der i den finansielle regulering ikke er noget, der forhindrer opkrævning af negative renter på basale indlånskonti.

Efter anmodning fra Erhvervsministeriet har Finanstilsynet udarbejdet en redegørelse om processen og dialogen mellem myndighederne og hovedpointerne i både Finanstilsynets og Forbrugerombudsmandens standpunkter.

Kilde: Pressemeddelelse fra Finanstilsynet af 14. januar 2022.

Status: svindel med hjælpepakker – mørketal?

De hidtidige tilgængelige tal om svindel med hjælpepakker peger umiddelbart på et ret begrænset omfang, der især kan henføres til svindel med lønkompensation. Der er dog nok et mørketal.

"Bagmandspolitiet", SØIK, har ifølge en opgørelse dateret 6. december 2021 modtaget 411 anmeldelser om angiveligt misbrug af hjælpepakker. Der er tale om en stigning fra 357 primo oktober og 395 primo november. De involverede beløb er steget fra ca. 147 over 154 og til 203 mio.kr. Heraf er en del af det udbetalte beløb beslaglagt (25 stigende til 28 mio.kr.) formentlig ved bankernes intervention, mens det oplyses, at kun en mindre del faktisk er udbetalt. Her kan der erindres om, at også forgæves forsøg på svindel kan straffes.

Det synlige tal, der har ført til politianmeldelser, omfatter mindre end en promille af coronastøtten; men mon ikke der er et mørketal i form af udbetalte beløb, der er fløjet under radaren?

I perioden september til november er antallet af underretninger til Hvidvasksekretariatet om mistanke om misbrug steget fra 5.127 over 5.265 og til 5.447. Dette antal set i forhold til det begrænsede antal politianmeldelser er en del af baggrunden for den moderate kritik fra

Statsrevisorerne af den indtil videre utilstrækkelige opfølgning i Erhvervsstyrelsens efterkontrol:

"Efterkontrollen er i nogle tilfælde planlagt for ufuldstændigt, og der er ikke i tilstrækkelig grad fulgt op på henvendelser fra Hvidvasksekretariatet". Detastede, og det krævede store ressourcer at rulle de tre store pakker ud om lønkompensation, omkostningskompensation og kompensation for faldende omsætning. Statsrevisorerne roser for, at:

"Erhvervsministeriet på kort tid og under vanskelige forhold har implementeret hjælpepakkerne og har levet op til Folketingets målsætning om hurtig udbetaling til erhvervslivet".

Den hurtige udrulning har formentlig og naturligt betydet accept af, at der kunne ske misbrug. Ret beset kan man frygte, at vi aldrig kommer til at se en helt troværdig opgørelse af svindelens omfang. Årsagerne hertil er blandt andet, at der:

- Er en undergrund af trænede kriminelle, der er blevet ganske ferme til at tilsløre svindel med offentlige midler
- Er begrænsede efterforskningsressourcer
- Bliver voksende bevisproblemer, som tiden går.

Kilde: FSR – danske revisorer Faglig nyhed af 4. januar 2022.

Dialogmøder 2022 – sæt kryds i kalenderen

Programmet for dialogmøder i 2022 om virksomheders bæredygtighed er nu fastlagt. Emnerne spænder bredt over den aktuelle dagsorden med fokus på rapportering.

FSR – danske revisorer udvalgt for samfundsansvar og bæredygtighed ("USB") inviterer til fem dialogmøder i 2022 om god praksis og udvikling i regulering og rapportering om virksomheders bæredygtighed.

På dialogmøderne vil du kunne høre oplæg fra profiler på bæredygtighedsdagsordenen og få mulighed for at indgå i dialog med andre bæredygtighedsinteresserede. Møderne ledes på skift af et medlem af FSR – danske revisorer USB-udvalg.

Møderne er målrettet rapporteringsansvarlige, revisorer, og brugere af CSR/ESG-oplysninger, fx investorer eller NGO'er. Der er mulighed for at stille spørgsmål og bidrage til dialogen.

Sæt kryds i kalenderen allerede nu!

Datoer og de overordnede emner for dialogmøder i 2022 er følgende:

1. Dialogmøde om rapportering, kommunikation og greenwashing
Onsdag den 30. marts 2022, fra kl. 14-16

Mødeleder: Birgitte Mogensen, formand for FSR – danske revisorer udvalgt for samfundsansvar og bæredygtighed og Jens Pultz Pedersen, Director, PwC

2. Dialogmøde om "Double Materiality" med særligt fokus på "udefra og ind-perspektivet"

Torsdag den 17. maj 2022, fra kl. 14-16

Mødeleder: Carina Ohm, Partner, EY

3. Redegørelse om dataetik i årsrapporten – erfaringer fra år 1 med redegørelser

Tirsdag den 30. august 2022, fra kl. 14-16

Mødeleder: Marie Voldby, Director, Deloitte

4. SMV COP 2022 - listen over de bedste COP-rapporter i SMV-segmentet

[Dato TBC]

Mødeleder: Jan Robert Molin, Partner, Beierholm, i samarbejde med Global Compact Network Denmark

5. Status på Corporate Sustainability Reporting Directive og udvikling af europæiske og internationale standarder

Tirsdag den 15. november 2022, fra kl. 14-16

Mødeleder: Jane Thøstrup Jagd, Ph.d., WeMeanBusiness og Esben Juul Hansen, Director, BDO.

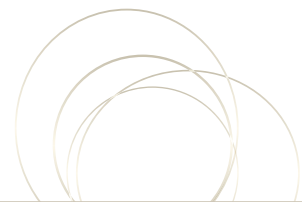
Mødeform

Møderne afholdes som udgangspunkt i Revisorernes Hus, Kronprinsessegade 8, København. Endeligt program og mødeform offentliggøres forud for hvert af møderne. Det er gratis at deltage, men tilmelding kræves.

Tilmelding

Der åbnes for tilmeldinger ca. en måned før hvert møde, når programmet offentliggøres.

Kilde: FSR – danske revisorer. Faglig nyhed af 21. december 2021.

Dom om forskerskatteordningen i kildeskattelovens §§ 48 E-F

Landsretten fandt, at vederlagskravet i kildeskattelovens § 48 E, stk. 3, nr. 3, var opfyldt, i en situation, hvor lønnen var forhøjet ved en ny ansættelseskontrakt i det igangværende kalenderår.

Sagens baggrund

Sagsøgte indgik i september 2016 en ansættelseskontrakt, hvoraf fremgik, at sagsøgtes månedsløn udgjorde 62.500 kr. Sagsøgtes arbejdsgiver indsendte i oktober 2016 en anmodning til SKAT om beskatning i henhold til kildeskattelovens §§ 48 E-F (forskerskatteordningen).

SKAT meddelte i februar 2017, at sagsøgte kunne registreres under forskerskatteordningen fra ansættelsens begyndelse og frem til den 31. december 2016, men at hun ikke efter den 1. januar 2017 opfyldte vederlagskravet i kildeskattelovens § 48 E, stk. 3, nr. 3, der for 2017 var reguleret fra 62.300 kr. til 63.700 kr. pr. måned.

Parterne indgik herefter i marts 2017 en ny ansættelseskontrakt, hvorefter lønnen var forhøjet til 63.700 kr. pr. måned.

SKAT traf afgørelse om, at sagsøgte ikke fra den 1. januar 2017 opfyldte betingelserne for beskatning under forskerskatteordningen, fordi ændringen af lønnen først var aftalt i det igangværende kalenderår og ikke forud for kalenderåret.

Sagsøgte påklagede afgørelsen til Landsskatteretten, som gav sagsøgte medhold. Landsskatteretten udtalte herved, at det hverken af ordlyden af kildeskattelovens § 48 E, stk. 3, nr. 3, eller af lovforarbejderne fremgår, at det er et krav, at vederlagskravet i henhold til ansættelseskontrakten skal være opfyldt på tidspunktet for begyndelsen af ansættelsesforholdet eller det pågældende kalenderår.

Skatteministeriet indbragte sagen for domstolene, og sagen blev henvist til landsretten i 1. instans, jf. retsplejelovens § 226, stk. 1.

Landsrettens dom

Landsretten fandt, at der ikke efter kildeskattelovens § 48 E, stk. 3, nr. 3's ordlyd eller forarbejder og ej heller i lyset af tilblivelseshistorien og formålet med forskerskatteordningen er grundlag for at indfortolke et krav om, at ændringer i vederlaget i en ansættelseskontrakt for personer, der har været omfattet af forskerskatteordningen, skal foretages inden kalenderårets begyndelse, for at betingelsen i kildeskattelovens § 48 E, stk. 3, nr. 3, er opfyldt. Da ændringerne i sagsøgtes vederlag skete ved ansættelseskontrakten i marts 2017 og dermed i det igangværende kalenderår, tog landsretten sagsøgtes påstand om frifindelse til følge.

Kilde: Nyhed fra Kammeradvokaten af 7. januar 2022.

Skattestyrelsen udskyder udfasningen af TastSelv-koden endnu engang

Skattestyrelsen har besluttet at udskyde udfasningen af TastSelv-koden. FSR – danske revisorer har i en nyhed tidligere oplyst, at udfasningen fandt sted den 31. december 2021. Det betyder at TastSelv-koden, der benyttes af nogle borgere når de skal logge ind hos SKAT, ikke udfases den 31. december 2021 som tidligere nævnt. Der er ikke meldt en ny dato for udfasningen.

Skattestyrelsen anbefaler borgere, der kan benytte NemID eller MitID at gøre det, da der er større sikkerhed for ens data på den måde.

Hvis du som rådgiver har adgang til din kundes oplysninger via en TastSelv-kode, bør du blive autoriseret af din kunde via skat.dk/autorisation.

Det er nemt for din kunde at give dig adgang. Det kan lade sig gøre via seks trin:

1. Din kunde skal logge på TastSelv.
2. Vælg Profil.
3. Vælg Giv adgang til rådgivere eller andre.
4. Oplys personnummer eller cvr-/se-nummer på den, der skal have adgang.
5. Vælg, hvad personen skal have adgang til.
6. Vælg Godkend.

Kilde: FSR – danske revisorer faglig nyhed af 22. december 2021.

Ukorrekt anvendelse af renteregler ved for sene angivelser af A-skat, moms eller afgifter fra virksomheder til Skattestyrelsen

Skattestyrelsen konstaterer, at beregningen af renter er påbegyndt for tidligt for virksomheder, der har angivet A-skat, moms eller afgifter senere, end de burde. Der er typisk tale om relativt beskedne rentebeløb. Ny lovgivning, der skal bringe praksis og reglerne på området i overensstemmelse med hinanden, sendes i høring.

Skattestyrelsen har konstateret, at der i nogle situationer er opkrævet renter baseret på en forkert anvendelse af reglerne i opkrævningsloven.

Konkret drejer det sig om, at Skattestyrelsen har opkrævet renter fra sidste rettidige betalingsdato for den ordinære angivelse, og ikke 14 dage efter modtagelsen af angivelsen fra de virksomheder, der har angivet for sent i forhold til fristen.

Skattestyrelsen skønner med væsentlig usikkerhed, at det årligt er 75.000-90.000 sager, der er omfattet af problemet. For ca. 75 pct. af virksomhederne er der pålagt renter for mindre end 10 dage. På nuværende tidspunkt vurderer Skattestyrelsen, at der årligt er opkrævet mellem 40 og 75 mio. kr. for meget i rente. Sagerne vedrører en potentiel genoptagelsesperiode på 4½ år.

Dertil skønnes det med usikkerhed, at ca. 90 pct. af kravene omhandler for meget opkrævede renter på under 1.000 kr. hos virksom-

hederne i hver enkelt sag, og for ca. 70 pct. af virksomhederne drejer det sig om under 100 kr. for meget opkrævet rente pr. sag.

Fredag 17. december 2021 sendes et lovforslag i høring. Lovforslaget forventes fremsat i Folketinget i foråret 2022. Lovforslaget indeholder bl.a. forslag om, at der altid vil kunne beregnes renter tilbage i tid med virkning fra udløbet af angivelsesfristen, hvis virksomheder angiver for sent. Lovforslaget vil dermed formalisere nuværende praksis på området.

Samtidig sender Skattestyrelsen også et styresignal i høring. I styresignalet fastsættes retningslinjerne for tilbagebetaling af for meget opkrævet og indbetalt rente, herunder hvor langt tilbage i tid, der kan kræves tilbagebetaling. Virksomheder, der vurderer, at de har krav på tilbagebetaling af renter, vil selv skulle rette henvendelse til Skattestyrelsen. Vejledning om hvornår og hvordan det skal ske, vil fremgå af skat.dk, når styresignalet træder i kraft.

Det er reelt ikke muligt for Skattestyrelsen at ændre praksis, inden loven træder i kraft, da det vil kræve systemtilpasning i et eller flere legacy-systemer med lang udviklingstid. Det betyder, at der frem til foråret 2022, hvor loven forventes at træde i kraft, vil blive opkrævet for mange renter over for virksomheder, hvis de angiver skatte- og afgiftskrav for sent. Sagerne kan blive genoptaget efter retningslinjerne i styresignalet. Kilde: Nyhed fra Skattestyrelsen af 16. december 2021.

Et etisk dilemma

Efterskolebørn og erklæringsopgaver

Det er vigtigt at passe på sine medarbejdere, og i din revisionsvirksomhed har der igennem flere år været ansat en medarbejder i et skånejob efter et alvorligt stressforløb. Indsatsen har betalt sig, og timetallet sættes langsomt op. Nu meddeler medarbejderen, at vedkommende er blevet valgt til bestyrelsen i sine børns tidligere efterskole og din nuværende revisionskunde. Giver det problemer? 33 respondenter tog stilling til december måneds dilemma.

Af Marina Bitsch Madsen, cand.merc.jur., ph.d. og fagkonsulent i FSR – danske revisorer og statsautoriseret revisor
Anders Duedahl-Olesen, viceformand for FSR – danske revisorer
Etikudvalg.

FSR – danske revisorer udfordrer hver måned foreningens medlemmer ved at opstille et virkelighedsnært etisk dilemma. Herunder kan du læse opsamlingen på og diskussionen af et tidligere bragt etisk dilemma.

December måneds dilemma havde nedenstående ordlyd:

I din revisionsvirksomhed har der gennem nogle år været ansat en medarbejder i et skånejob med ti timer ugentligt på grund af vedkommendes tidligere alvorlige stressforløb. Medarbejderen har sørget for kontorets frokostordning og hjulpet med lidt praktisk arbejde samt lettere rengøring. Langsomt bliver medarbejderen sat op i timetal, og det er en stor succes for alle parter.

I din kundeportefølje er blandt andet den selvejende efterskole "Svanekilde Idræftsefterskole", som du har været revisor for i mange år. Føromtalte medarbejder har tilfældigvis haft sine børn gående på efterskolen på den facon, at der har været et barn som elev hvert tredje år. Nu er der ikke flere børn i medarbejderens børneflokk, der skal på efterskole.

Da medarbejderen blev ansat, vurderede du indledningsvist, at medarbejderens tilknytning til efterskolen ikke gav anledning til udfordringer i relation til uafhængigheden – særligt da medarbejderen ikke har adgang til en pc i revisionsfirmaet. Nu har medarbejderen kontaktet dig med nyheden om, at vedkommende gerne vil give noget tilbage til den efterskole, der har betydet så meget for familien, og at vedkommende derfor er blevet valgt til efterskolens bestyrelse.

Giver dette anledning til særlige overvejelser? Og ville det gøre en forskel, såfremt der var tale om en anden type medarbejder?

I følgende tabel fremgår det, hvordan de 33 respondentes svar fordelte sig:

Nr.	Svarmulighed	Antal	Procent
1.	Nej, der er ingen problemer i forhold til revisors uafhængighed.	0	–
2.	Ja, det vil være et problem, hvis vedkommende er tilknyttet erklærings-teamet. Revisor skal overveje, om der er passende sikkerhedsforanstaltninger.	17	52 %
3.	Ja, det vil være et problem, hvis vedkommende er tilknyttet erklærings-teamet, og hvis der er flere børn, der skal på efterskole. Revisor skal overveje, om der er passende sikkerhedsforanstaltninger.	2	6 %
4.	Ja, det vil være et problem uanset vedkommendes stilling i revisionsvirksomheden, hvis der er flere børn, der skal på efterskole. Revisor skal overveje, om der er passende sikkerhedsforanstaltninger.	1	3 %
5.	Ja, det vil være et problem uanset vedkommendes stilling i revisionsvirksomheden. Det vil ikke være muligt at træffe passende sikkerhedsforanstaltninger.	13	39 %
		33	100 %

Baggrund – medarbejder uden tilknytning til revisionsopgaven

Mange problematikker om uafhængighed relaterer sig til underskrivende revisor, dennes nærtstående eller personer, der er tilknyttet erklærings-teamet, men hvad med ansatte i revisionsvirksomheden, der ikke er tilknyttet erklærings-teamet, endsize arbejder med revision?

I den givne sag er der tale om en medarbejder, der ikke har nogen tilknytning til revisionsopgaven. Vedkommende er ansat i et skånejob med ti timer ugentligt og sørger for virksomhedens frokostordning og diverse praktiske opgaver. Spørgsmålet i den foreliggende situation er, om det udgør et problem for revisionsvirksomhedens uafhængighed, at denne medarbejder vælges ind i bestyrelsen hos en erklæringskunde?

Revisorloven med tilhørende bekendtgørelse

Efter revisorlovens § 24 skal revisor ved udførelse af opgaver omfattet af § 1, stk. 2, være uafhængig af den virksomhed, som opgaven vedrører, og må ikke være involveret i virksomhedens beslutningstagning. Af bestemmelsen fremgår endvidere, at uafhængighed er krævet både i opgaveperioden og i den periode, regnskabet eller det forhold, hvorom der skal afgives erklæring, dækker.

Et etisk dilemma

Bestemmelsens stk. 2 angiver endvidere, at revisor ikke er uafhængig, hvis der foreligger en direkte eller indirekte økonomisk interesse eller et forretnings-, ansættelsesmæssigt eller andet forhold, herunder levering af ydelser, der ikke er omfattet af § 1, stk. 2, mellem revisor og den virksomhed, en opgave vedrører, som for en velinformeret tredjemand kan vække tvivl om revisors uafhængighed.

Kravene til revisors uafhængighed konkretiseres i uafhængighedsbekendtgørelsen (bekendtgørelse nr. 735 af 17. juni 2016 om godkendte revisorer og revisionsvirksomheders uafhængighed).

I revisorbranchen har der de seneste år været et stort fokus på revisors uafhængighed, og en "better safe than sorry"-tilgang til uafhængighed har i mange tilfælde været det sikre valg og vil ofte også være det, der giver revisor ro i maven, hvis vedkommende står over for et "ægte hverdagsdilemma" om uafhængighed. Dette ligger givetvis også bag den manglende tilslutning til svarmulighed nr. 1 "Nej, der er ingen problemer i forhold til revisors uafhængighed."

Uafhængighedsbekendtgørelsen, der som ovenfor nævnt og i for- ening med uafhængighedsvejledningen konkretiserer kravene til revisors uafhængighed, fokuserer i §§ 2 og 6 på revisionsvirksomheden i sig selv, underskrivende revisor og andre personer i revisionsvirksomheden, der er knyttet til opgaven (erklæringsteamet) eller kontrollerer dennes udførelse ("chain of command"). Det er givetvis dette, respondenterne, der har valgt svarmulighederne 2 og 3 med henholdsvis 17 (52 %) og 2 respondenter (6 %), har fokuseret på.

En enkelt respondent mener, at medarbejderens stilling i revisionsvirksomheden er uden betydning, hvis der er flere børn, der skal på efterskole (svarmulighed nr. 4, 3 %).

Ud fra uafhængighedsbekendtgørelsen isoleret vil en situation som den skitserede ikke udgøre et problem for revisors uafhængighed. Revisor skal dog altid overveje generalklausulen i revisorlovens § 24, stk. 2, "som for en velinformeret tredjemand kan vække tvivl om revisors uafhængighed." Der skal her være tale om en velinformeret tredjemand – og ikke blot en tredjemand – hvilket formentlig vil lede til, at der ikke er tale om en overtrædelse.

Code of Ethics

Medlemmer af FSR – danske revisorer kan dog ikke forlade sig alene på den danske regulering, men er nødt til også at være opmærksomme på IESBA Code of Ethics, der i nogle situationer går længere end den danske regulering. Af afsnit K523.3 følger, at "[e]n partner eller medarbejder i revisionsfirmaet eller et netværksfirma må ikke fungere som bestyrelses- eller ledelsesmedlem hos en revisionsklient, som firmaet har." Dette medfører, at ingen medarbejder i revisionsvirksomheden – uanset vedkommendes stilling – kan være en del af erklæringskunders ledelse. Derfor er alene svarmulighed nr. 5 (13 respondenter, 39 %) det rette valg i den skitserede situation.

Konklusion

Selvom IESBA Code of Ethics ikke er gennemført i dansk ret, og dermed ikke er en del af Erhvervsstyrelsens myndighedsudøvelse, skal medlemmer af FSR – danske revisorer i deres påtegning¹ angive at efterleve IESBA Code of Ethics. Såfremt revisor angiver at efterleve IESBA Code of Ethics og ikke gør det, har vedkommende afgivet en urigtig erklæring.

Noter

- ¹ I forbindelse hermed er det vigtigt at holde sig for øje, at som følge af omstruktureringen af "IESBA Code of Ethics" har IAASB udstedt "Conforming Amendments to the IAASB International Standards as a Result of the Revised IESBA Code, april 2020". Dette har medført et behov for en ajourføring af referencen til IESBA Code i de danske erklæringer. Ajourføringen af referencen til IESBA Code skal senest være indarbejdet ved afgivelse af erklæringer fra og med den 1. januar 2022. Læs udtalelsen fra Revisionsteknisk Udvalg (REVU) her: https://www.fsr.dk/Files/Files/Dokumenter/Faglig/Revision/Revision%20og%20erkl%C3%A6ringsopgaver/Revus%20udtalelser%20g%C3%A6ldende/REVUs%20udtalelse%20om%20henvisning%20til%20IESBA%20Code%20i%20revisors%20erkl%C3%A6ring_140921.1.pdf.

Ny udgivelse

Bogen behandler kriserne fra år 2000 og frem til nu. Omfatter emner som Finanskrisen i 2008, Pensions-selskabernes krise i 2001-2002 og Coronakrisen.

Pris: 650,- ekskl. moms

Bestil den på shop.karnovgroup.dk

**KARNOV
GROUP**

Hvordan er danske revisionsudvalg sammensat?

Af Thomas Riise Johansen,
FSR Endowed Professor,
Institut for Regnskab, CBS
og

Anna Agathe Fischer Bruun
Forskningsassistent,
Institut for Regnskab, CBS

1. Introduktion og undersøgelsens tilgang

I både regulering, praksis og forskningsstudier har der været interesse for sammensætningen af medlemmer i revisionsudvalg. *Reguleringen* sætter de overordnede rammer for hvem der må og bør være medlem af revisionsudvalg. I *praksis* er der diskussioner om hvilke kompetencer som er vigtige for revisionsudvalgsmedlemmer, der både skal udføre revisionsudvalgets funktioner og samtidig deltage i det øvrige bestyrelsesarbejde. I *forskningen* har der været fokus på sammenhængen mellem karakteristika for revisionsudvalgets sammensætning og forskellige effektmål, herunder regnskabskvalitet og revisionskvalitet.

Artiklen viser hvordan danske revisionsudvalg er sammensat. Sammensætningen relateres til reguleringen om revisionsudvalg samt til studier af hvornår sammensætningen gør en forskel og især hvorvidt sammensætningen har en betydning for regnskabskvalitet og revisionskvalitet.

Undersøgelsen er baseret på:

- Indsamling af data vedrørende revisionsudvalg i 158 danske børsnoterede virksomheder.
- Oplysninger om revisionsudvalg i årsrapporten for 2020.
- Søgning af yderligere informationer om medlemmer af revisionsudvalg, herunder særligt oplysninger på LinkedIn.

2. Virksomheder med revisionsudvalg

Revisorlovens § 31 fastlægger betingelserne for etablering af revisionsudvalg, udvalgets funktioner og sammensætningen. Det overordnede lovkrav er at virksomheder af interesse for offentligheden (PIE) skal etablere revisionsudvalg,

og derudover anbefaler Komitéen for god Selskabsledelse (KFGS, 2020) etablering af revisionsudvalg. I loven gives der dog mulighed for at en virksomhed i praksis kan undlade oprettelsen af revisionsudvalg.

Den overordnede betingelse for ikke at etablere et særskilt udvalg, er at den samlede bestyrelse varetager revisionsudvalgets funktioner. Derudover er betingelserne forskellige alt efter om virksomheden er over størrelsesgrænserne i RL § 31, stk. 6. For alle virksomheder gælder at den samlede bestyrelse kan varetage funktionerne, såfremt ingen i direktionen er medlem af bestyrelsen, og at minimum en person i bestyrelsen har regnskabs- eller revisionsmæssige kvalifikationer. Disse betingelser kræves dog ikke i mindre virksomheder, jf. RL § 31, stk. 6, hvor den samlede bestyrelse kan varetage funktionerne, såfremt bestyrelsesformanden ikke samtidig er medlem af direktionen.¹

Andelen af virksomheder med revisionsudvalg er vist i tabel 1.

Det ses at cirka halvdelen af de børsnoterede virksomheder har etableret revisionsudvalg. Alle udvalg består af bestyrelsesmedlemmer i den pågældende virksomhed, da ingen virksomhed har benyttet sig af muligheden for at vælge medlemmer til revisionsudvalget direkte på generalforsamlingen. Dette er dog ikke overraskende, da det skaber en række udfordringer såfremt ikke-bestyrelsesmedlemmer bliver medlem af revisionsudvalget. Komitéen for god Selskabsledelse anbefaler heller ikke denne variant. Muligheden for generalforsamlingsvalgte medlemmer i revisionsudvalget er givet i EU's 8. direktiv med henblik på at rumme en særlig italiensk variant af revisionsudvalget. I italienske virksomheder

TABEL 1. ANDELEN AF VIRKSOMHEDER MED REVISIONSUDVALG

	Antal virksomheder i undersøgelsen	Antal virksomheder med særskilt revisionsudvalg	Procentandel
Alle virksomheder	158	77	49%
Large cap	37	37	100%
Mid cap	28	23	82%
Small cap	52	15	29%
First North	41	2	5%

skal generalforsamlingen, udover en bestyrelse, vælge et særskilt 'Collegio Sindacale', der bl.a. skal varetage revisionsudvalgets funktioner. I Danmark er det valgt også at indarbejde muligheden fra direktivet i Revisorloven.

Det ses tydeligt i tabellen at beslutningen om at etablere et revisionsudvalg er forbundet med virksomhedens størrelsesmæssige betydning på aktiemarkedet. Således har alle large cap virksomheder

etableret udvalg, mens der alene er revisionsudvalg i 29% af small cap virksomhederne og 5% af virksomhederne på First North. Dette kan skyldes at betingelserne for ikke at etablere revisionsudvalg er mere lempelige for mindre virksomheder. Den primære årsag er dog nok at disse virksomheder er mindre komplekse, hvorfor de ikke vurderer at der er behov for at lade revisionsudvalgets funktioner varetage i et underudvalg.

TABEL 2. ANTAL MEDLEMMER

Antal medlemmer pr. revisionsudvalg							
	To	Tre	Fire	Fem	Seks	I alt	Gennemsnit
Alle virksomheder	19	36	16	5	2	77	3,2
Large cap	1	21	12	3	0	37	3,5
Mid cap	6	11	3	2	1	23	3,2
Small cap	10	4	1	0	0	15	2,4
FN	2	0	0	0	0	2	2,0

TABEL 3. KVINDER I REVISIONSUDVALG

	Andel af virksomheder med mindst en kvinde i revisionsudvalget	Gennemsnitlig andel af kvinder i revisionsudvalget	Andel af virksomheder, hvor en kvinde er formand revisionsudvalget
Virksomheder hvor der er etableret revisionsudvalg	67%	29%	31%
Alle virksomheder (såfremt der ikke er etableret revisionsudvalg, beregnes for den samlede bestyrelse)	55%	20%	20%

3. Antal medlemmer og kønsfordeling

Tabel 2 viser antallet af medlemmer i danske revisionsudvalg. Der er ikke specifikke regler om antallet af medlemmer, men det anbefales at udvalget i hvert fald består af tre medlemmer medmindre der er få medlemmer af den samlede bestyrelse (ERST, 2018). I udlandet er tre medlemmer af revisionsudvalget det mest almindelige (Böhm et al., 2013). Det ses af tabellen at det også er det mest udbredte i Danmark, hvor 46% af alle revisionsudvalg er etableret med tre medlemmer. Det gennemsnitlige antal medlemmer er på 3,2. Revisionsudvalg i large cap trækker gennemsnittet op. En enkelt mid cap virksomhed har 6 medlemmer af revisionsudvalget. I dette tilfælde udgøres revisionsudvalget af alle bestyrelsesmedlemmer bortset fra to medlemmer, som også er medlem af direktionen.

Kønsfordelingen i bestyrelser og topledelse har været genstand for en del debat. Der har været overvejelser om indførelse af en 'kvote-model' tilsvarende den norske model om mindst 40% af samme køn i bestyrelsen.² Selvom der naturligvis er kommet kønsmæssig diversitet i de norske bestyrelser er de norske erfaringer med modellen ikke udpræget positive. Erfaringerne herfra er blandt andet at det overvejende har medført 'mekanisk compliance' med kravene, at der er begrænset 'spill over' effekt på kønsmæssig diversitet generelt og at der ikke kan dokumenteres en positiv effekt på finansielle præstationer som ellers var et af rationalerne for ordningens indførelse (Seierstad et al., 2021; Strøm, 2019).

Der har der været adskillige studier der undersøger betydningen af kvindelige bestyrelsesmedlemmer i lande hvor der ikke er en 'kvote-model'. Adams and Ferreira (2009) finder i en amerikansk kontekst at den relative andel af kvinder er højere i revisionsudvalg end i den sam-

lede bestyrelse og at kvinderne forbedrer mødedisciplinen. I Danmark er den gennemsnitlige andel af kvinder i bestyrelsen for børsnoterede virksomheder lige over 20% (ERST, 2020) hvilket også stemmer også overens med andelen af kvinder i tabel 3, når særskilte revisionsudvalg tælles sammen med revisionsudvalg som den samlede bestyrelse (21%). Nærværende undersøgelse, jf. tabel 3, er dog i tråd med det amerikanske studie idet det viser at når der er etableret et revisionsudvalg, så er der relativt flere kvinder der deltager i dette arbejde (29%), ligesom andelen af kvindelige formænd for revisionsudvalget er 33%.

En række studier har undersøgt betydningen af kvindelige bestyrelsesmedlemmer og konkluderer at kvinder i bestyrelsen generelt er forbundet med forbedret regnskabskvalitet og revisionskvalitet (Hannon et al., 2021). Forskningen kan dog ikke påvise en sammenhæng, hverken positiv eller negativ, mellem kvindelige bestyrelsesmedlemmer og finansielle præstationer. Den positive sammenhæng til forbedret regnskabs- og revisionskvalitet bliver i forskningen forklaret med kønsmæssige forskelle i forhold til grundighed, konservatisme, overdreven selvtillid ('overconfidence') og risiko-tolerance (Ittonen et al., 2013) – dvs. at kvinder antages at være mere grundige, mere konservative (i regnskabsmæssig forstand), at de har en lavere risiko-tolerance og at de i mindre grad udviser overdreven selvtillid.

4. Øvrige hverv

Der er ingen regler for omfanget og karakteren af øvrige hverv som revisionsudvalgets medlemmer måtte have. Komitéen for god Selskabsledelse anbefaler at bestyrelsen overvejer hvorvidt omfanget af

TABEL 4. ØVRIGE HVERV

		Medlemskab af bestyrelser i andre børsnoterede virksomheder		Medlemskab af bestyrelser i ikke-børsnoterede virksomheder	
	Andel som har fuldtidsbeskæftigelse andet sted	Andel som har en eller flere bestyrelsesposter	Gennemsnitlig antal poster	Andel som har en eller flere bestyrelsesposter	Gennemsnitlig antal poster
Medlemmer af revisionsudvalg	52%	40%	1,7	80%	5,2
Formænd for revisionsudvalg	40%	40%	1,8	78%	5,1

TABEL 5. UAFHÆNGIGE MEDLEMMER AF DANSKE REVISIONSUDVALG

	Andelen af medlemmer i revisionsudvalget...		
	... som er uafhængige (jf. virksomhedens egen angivelse)	... som ikke er uafhængige (jf. virksomhedens egen angivelse)	... hvor uafhængighed ikke er angivet
Alle	70%	20%	10%
Large cap	72%	20%	8%
Mid cap	74%	18%	8%
Small cap	56%	19%	25%
First North	50%	50%	0%

medlemmernes øvrige hverv er foreneligt med den tid som kræves af bestyrelsesarbejdet, men der sættes ikke specifikke omfangsmæssige krav.

Det er dog noget som har været behandlet i forskningen om revisionsudvalg, hvor øvrige hverv både ses som et problem som følge af at et medlem kan få for travlt, og som en mulig ressource eller kvalifikation som følge af at et medlem kan trække på erfaringer, netværk m.v. fra andre hverv. Hanlon et al.'s gennemgang af tidligere forskning viser at et par studier finder at 'travle bestyrelser' generelt udfører deres kontrolopgave mindre godt sammenholdt med bestyrelser, hvor medlemmerne ikke har travlt med også at sidde i andre bestyrelser. Imidlertid identificerer Hanlon et al. også et studie der peger på at kvaliteten af ledelsesmæssige beslutninger forbedres, når bestyrelsesmedlemmer kan trække på erfaringer fra andre bestyrelser. Der kan således ikke sættes en specifik grænse for det hensigtsmæssige omfang af øvrige hverv. Dette afhænger formentlig også af karakteren af øvrige hverv.

Omfanget af øvrige hverv i de undersøgte virksomheder er vist i tabel 4. Tabellen viser data fra særskilte revisionsudvalg. Det ses at cirka halvdelen af medlemmerne i revisionsudvalg er professionelle bestyrelsesmedlemmer – dvs. personer som ikke har fuldtidsbeskæftigelse andet sted. Der er en lidt større andel af revisionsudvalgenes formænd som er professionelle bestyrelsesmedlemmer. Der er 40% af medlemmerne som har bestyrelsesposter i andre børsnoterede virksomheder (i gennemsnit 1,7 poster) mens andelen ikke overraskende er noget større, når det drejer sig om bestyrelsesposter i ikke-børsnoterede virksomheder.

Undersøgelsen har også set på hvorvidt revisionsudvalgets medlemmer også deltager i andre bestyrelsesudvalg i den pågældende virksomhed (ikke vist i tabel). De to udvalg som revisionsudvalgsmedlemmer oftest deltager i, er nominerings- og aflønningsudvalg. Det er cirka 27% af alle revisionsudvalgsmedlemmer som er med i nomineringsudvalget, og for aflønningsudvalget er andelen 26%. Cirka 18% af revisionsudvalgsmedlemmerne er både medlem af revisions-, nominerings- og aflønningsudvalg. Derudover er 10% af revisionsudvalgsmedlemmerne med i et risikoudvalg.

5. Uafhængighed

Corporate governance regulering har i flere årtier søgt at håndtere uafhængigheden mellem de forskellige aktører: bestyrelse, direktion, revisorer og aktionærer. Dette gælder også for revisionsudvalget. Der er dog ikke et decideret lovkrav om at udvalgets medlemmer skal være uafhængige, såfremt disse samtidig er medlemmer af bestyrelsen, hvilket de jo er i praksis, jf. ovenfor. I corporate governance anbefalingerne er en anbefaling om at flertallet af revisionsudvalgets medlemmer, ligesom flertallet af den samlede bestyrelse, bør være uafhængige. I praksis ser det også ud til at danske revisionsudvalg lever op til dette, jf. tabel 5, som viser data fra særskilte revisionsudvalg.

Det er ikke alle bestyrelser som beskriver uafhængigheden af medlemmerne, selvom dette er en anbefaling fra Komitéen for god Selskabsledelse. Det er imidlertid muligt at identificere 70% af medlemmerne af danske revisionsudvalg som uafhængige. Hvis andelen udelukkende ses i forhold til de medlemmer hvor uafhængigheden er

beskrevet, kan denne beregnes til 78% samlet set. Ikke overraskende er det især de virksomheder som fylder mest på aktiemarkedet, som har uafhængige medlemmer i revisionsudvalgene.

Forskningsmæssigt er der forskellige resultater i forhold til betydningen af uafhængige medlemmer af revisionsudvalget. Denne vinkel er nok den mest undersøgte i forskningen om bestyrelser. Det skyldes formentlig at det er relativt let at identificere hvilke bestyrelsesmedlemmer, der er uafhængige og hvilke, der ikke er, og dermed er forudsætninger for en kvantitativ undersøgelse med mange observationer til stede. Neville et al. (2019) har gennemgået og analyseret 135 studier om 'corporate misconduct' og finder generelt at bestyrelsens uafhængighed mindsker 'misconduct', som fx besvigelser, regnskabsmanipulation og korruption. I denne omfattende gennemgang af studier findes ligeledes at det for særskilte revisionsudvalg er endnu mere udtalt, at uafhængige medlemmer mindsker risikoen for disse forhold. Når det er sagt er det også værd at være opmærksom på at undersøgelserne ikke siger noget om "hvor stor betydning" uafhængighed har, men alene at det har en statistisk signifikans når et stort antal observationer vurderes.

6. Regnskabs- og revisionsmæssige kvalifikationer

Et område der har fået stor opmærksomhed i debatten om revisionsudvalg er krav og forventninger til regnskabs- og revisionsmæssige kvalifikationer hos medlemmerne. I Danmark er udgangspunktet at der skal være en person med kvalifikationer inden for regnskabsvæsen eller revision, jf. RL § 31, stk. 1, og derudover at udvalget samlet set skal have kompetencer af relevans for virksomhedens sektor. For bestyrelser hvor revisionsudvalgets funktioner varetages af den samlede bestyrelse, er kravet om et medlem med regnskabs- og revisionsmæssige kvalifikationer afhængigt af om virksomheden falder under størrelsesgrænserne i RL § 31, stk. 6. En virksomhed over størrelsesgrænserne skal have et bestyrelsesmedlem med disse kvalifikationer, mens øvrige virksomheder er undtaget fra kravet.

Definitionen af kvalifikationer inden for regnskabsvæsen og revision kan findes i lovbemærkningerne til RL § 31 og er gengivet i Erhvervsstyrelsens vejledning om revisionsudvalg. Det er bestyrelsens ansvar

at vurdere om mindst et medlem (i de tilfælde hvor det er påkrævet) besidder kvalifikationerne til at sikre at revisionsudvalget kan udfylde de lovkrævede funktioner. Som en rettesnor er følgende uddannelser og beskæftigelser fremhævet som værende kvalificerende såfremt de er opnået gennem et eller flere regnskabsår (ERST, 2018):

- ledelsesansvar for aflæggelse af årsregnskaber opnået som økonomidirektør,
- ansvar for ledelse af en intern revisionsfunktion,
- erfaring fra medlemskab af revisionsudvalg,
- anden erfaring med overvågning af regnskabsaflæggelse og revision af regnskaber,
- godkendelse til at foretage revision af regnskaber (statsautoriseret eller registreret revisor), eller andre tilsvarende kvalifikationer, eller
- anden tilsvarende relevant erfaring.

Tabel 6-8 baserer sig på denne forståelse af kvalifikationer inden for regnskabsvæsen eller revision. For hver virksomhed er det vurderet

om medlemmerne af revisionsudvalget, eller medlemmer af den samlede bestyrelse hvis der ikke er et revisionsudvalg, kan regnes som fagkyndige personer inden for disse rammer. Dette er baseret på oplysninger i årsrapporten samt informationer på LinkedIn og andre steder.

Der er dog ikke krav om at en virksomhed skal angive om der er regnskabs- eller revisionsmæssige kvalifikationer blandt medlemmerne og hvilke medlemmer der besidder disse kvalifikationer. Det er heller ikke en eksplicit anbefaling fra Komitéen for god Selskabsledelse, men komitéen anbefaler at medlemmernes kvalifikationer beskrives. Undersøgelsen kan således primært konkludere når det ser ud til at kvalifikationerne er til stede. I de situationer hvor det ikke er tilfældet, så kan undersøgelsen ikke udelukke at

kvalifikationerne er opnået selvom det ikke er synligt i årsrapporten, på LinkedIn og fra anden offentlig tilgængelig information.

Det ses af tabel 6 at tilstedeværelsen af regnskabs- eller revisionsmæssige kvalifikationer, jf. forståelsen i Revisorloven, kun angives i 25% af de undersøgte virksomheder. Dette er forskelligt fra regulering og praksis i flere andre lande hvor der er krav om oplysninger om regnskabs- og revisionsmæssige kvalifikationer i revisionsudval-

TABEL 6. OPLYSNINGER OM REGNSKABS- ELLER REVISIONSMÆSSIGE KVALIFIKATIONER I REVISIONSUDVALGET

	Antal virksomheder med særskilt revisionsudvalg	Andelen af virksomheder der oplyser om regnskabs- og revisionsmæssige kvalifikationer
Alle virksomheder	77	25%
Large cap	37	27%
Mid cap	23	22%
Small cap	15	20%
First North	2	50%

TABEL 7. REGNSKABS- ELLER REVISIONSMÆSSIGE KVALIFIKATIONER I DANSKE REVISIONSUDVALG

	Andelen af revisionsudvalg, hvor ingen medlemmer er identificeret som havende regnskabs- eller revisionsmæssige kvalifikationer	Andelen af revisionsudvalg, hvor alle medlemmer har regnskabs- eller revisionsmæssige kvalifikationer	Den gennemsnitlige andel af medlemmer med regnskabs- eller revisionsmæssige kvalifikationer i revisionsudvalgene
Alle	18%	16%	47%
Large cap	5%	22%	59%
Mid cap	13%	13%	45%
Small cap	47%	7%	26%
First North	50%	0%	25%

get. I USA kræver SEC at virksomheden oplyser om tilstedeværelsen af mindst en 'financial expert' i revisionsudvalget og hvem dette/ disse i givet fald er. Et oplysningskrav herom giver umiddelbart god mening, idet der kan være forskellige opfattelser af ekspertise/kvalifikationer og i sidste ende må det være op til regnskabsbrugerne at vurdere.

Tabel 7 viser omfanget af regnskabs- eller revisionsmæssige kvalifikationer i danske revisionsudvalg. Vurderingen er foretaget ud fra den forståelse af kvalifikationer som er angivet i kommentarerne til Revisorloven og i vejledningen om revisionsudvalg, jf. ovenfor. I flere tilfælde er det muligt at vurdere kvalifikationerne ud fra hvad der er angivet i årsrapporten, hvilket i nogen grad mindsker bekymringen om at kun 25% (jf. tabel 6) eksplicit angiver hvem der lever op til forståelsen i Revisorloven.

Det skal bemærkes at tabellen kun viser resultater for de virksomheder der har etableret et særskilt revisionsudvalg. For de virksomheder hvor den samlede bestyrelse varetager revisionsudvalgets funktioner, er de tilsvarende andele: 47%, hvor ingen medlemmer kan identificeres

som havende regnskabs- eller revisionsmæssige kvalifikationer, 0%, hvor alle har disse kvalifikationer og 16% som den gennemsnitlige andel af bestyrelsesmedlemmer med disse kvalifikationer. Igen er disse andele naturligvis påvirket af at de beregnes ud fra den samlede bestyrelse.

I tabel 7 ses igen en tendens til store forskelle på tværs af virksomhedsstørrelser. Langt de fleste af virksomhederne i large cap og mid cap indekset må forventes at være over størrelsesgrænserne i RL § 31, stk. 6, hvorfor det er overraskende at det i 5 og 13% af virksomhederne ikke er muligt at identificere medlemmer med regnskabs- eller revisionsmæssige kvalifikationer. Imidlertid er der generelt mange fagkyndige medlemmer i virksomheder der har etableret særskilte revisionsudvalg, idet det gennemsnitligt er omkring halvdelen af medlemmerne som har disse kvalifikationer og blandt large cap virksomhederne er alle revisionsudvalgsmedlemmer fagkyndige i omkring en fjerdedel af virksomhederne. Der er således ingen tvivl om at fagkyndige inden for regnskab eller revision er mest udbredt blandt large og mid cap virksomheder.

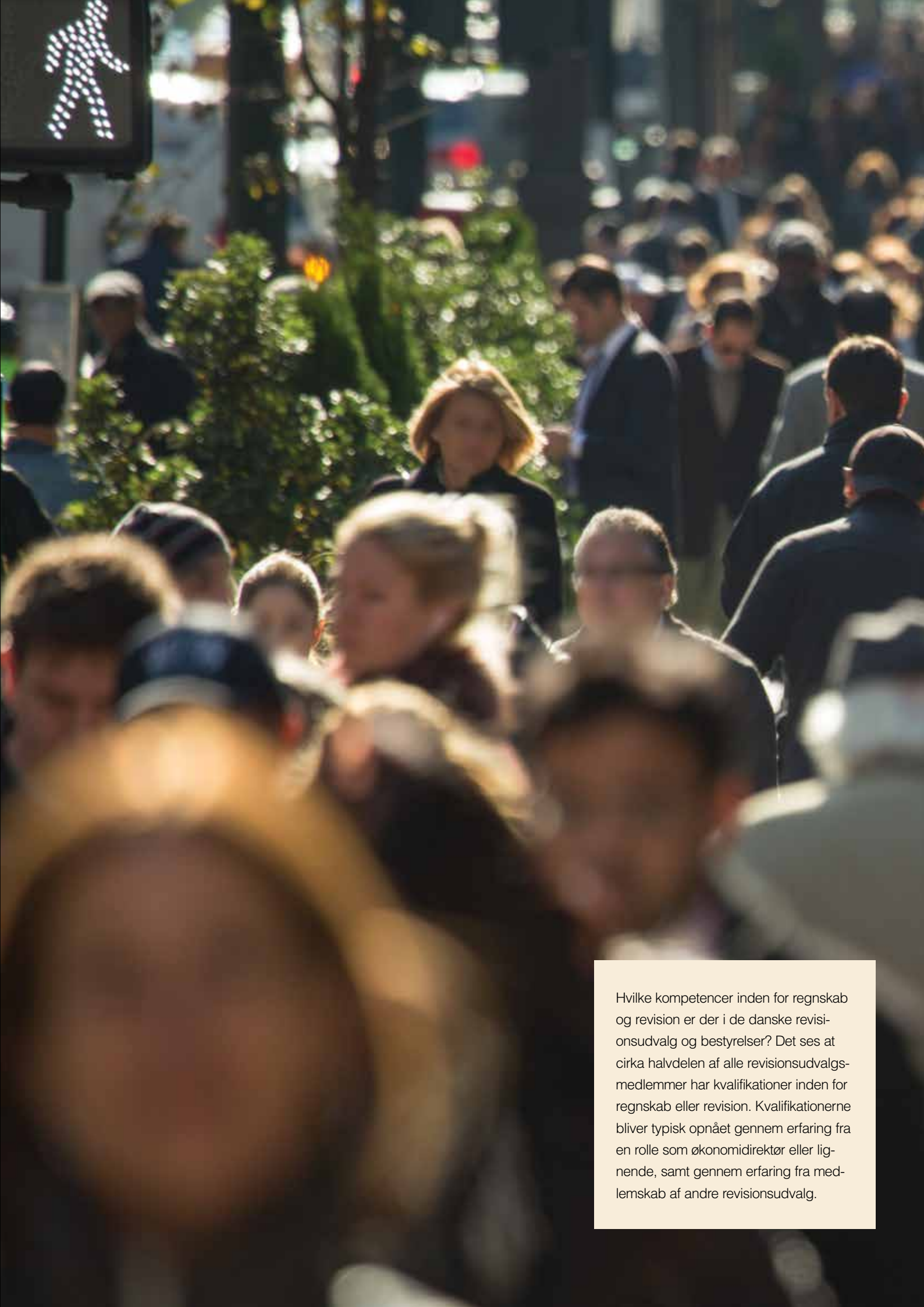
TABEL 8. KARAKTERISTIKA FOR REVISIONSUDVALGSMEDLEMMER MED REGNSKABS- ELLER REVISIONSMÆSSIGE KVALIFIKATIONER

	Særskilte revisionsudvalg	Samlede bestyrelser der varetager revisionsudvalgets funktioner	Særskilte revisionsudvalg + samlede bestyrelser der varetager revisionsudvalgets funktioner
Samlet antal poster	238 (100%) (125/73/36/4)	370 (100%) (0/34/182/154)	608 (100%)
Poster besat af personer med regnskabs- eller revisionsmæssige kvalifikationer	111 (47%) (71/31/8/1)	58 (16%) (0/6/32/20)	169 (28%)
Poster besat af personer med følgende kvalifikationer			
Ledelsesansvar for aflæggelse af årsregnskaber opnået som økonomidirektør	63 (26%) (35/20/7/1)	39 (11%) (0/3/20/16)	102 (17%)
Ansvar fra ledelse af en intern revisionsfunktion	0 (0%) (0/0/0/0)	0 (0%) (0/0/0/0)	0 (0%)
Erfaring fra medlemskab af revisionsudvalg	75 (32%) (57/13/5/0)	11 (3%) (0/4/3/4)	86 (14%)
Anden erfaring med overvågning af regnskabsaflæggelse og revision af regnskaber	5 (2%) (2/3/0/0)	7 (2%) (0/0/4/3)	12 (2%)
Godkendelse til at foretage revision af regnskaber, eller andre tilsvarende kvalifikationer	11 (5%) (4/5/2/0)	16 (4%) (0/1/12/3)	27 (4%)
Anden tilsvarende erfaring	5 (2%) (3/2/0/0)	0 (0%) (0/0/0/0)	5 (1%)
Poster besat af personer, der alene har kvalifikationer fra medlemskab af andre revisionsudvalg	37 (16%) (30/6/1/0)	9 (2%) (0/3/3/3)	46 (8%)

Hvilke kompetencer inden for regnskab og revision er der i de danske revisionsudvalg og bestyrelser? Tabel 8 viser i hvilket omfang det samlede antal poster er besat af personer med kvalifikationer inden for regnskab eller revision, og hvilken type kvalifikationer disse personer har. Det ses at cirka halvdelen af alle revisionsudvalgsmedlemmer har kvalifikationer inden for regnskab eller revision. Dette svarer også til den gennemsnitlige andel i revisionsudvalgene som vist i tabel 7. Det tilsvarende tal for de samlede bestyrelser der varetager revisionsudvalgets opgaver, er 16%. Dette tal er selvfølgelig påvirket af at den samlede bestyrelse antalmæssigt er noget større end et særskilt revisionsudvalg.

Tabellen viser antallet af poster der er besat af personer med de oplyste karakteristika. Procentandelen er beregnet i forhold til det samlede antal poster i særskilte revisionsudvalg, samlede bestyrelser når der ikke er et revisionsudvalg og sammenlagt. I hver celle vises ligeledes antallet af poster opdelt på large cap, mid cap, small cap og First North efter følgende form: (LC/MC/SC/FN).

Det ses endvidere af tabel 8 at kvalifikationerne typisk bliver opnået gennem erfaring fra en rolle som økonomidirektør eller lignende, samt gennem erfaring fra medlemskab af andre revisionsudvalg. For særskilte revisionsudvalg ses det at henholdsvis 26% og 32% af alle poster er besat med personer, der har sådanne kompetencer. I forhold til de

Hvilke kompetencer inden for regnskab og revision er der i de danske revisionsudvalg og bestyrelser? Det ses at cirka halvdelen af alle revisionsudvalgsmedlemmer har kvalifikationer inden for regnskab eller revision. Kvalifikationerne bliver typisk opnået gennem erfaring fra en rolle som økonomidirektør eller lignende, samt gennem erfaring fra medlemskab af andre revisionsudvalg.

Den begrænsede andel af medlemmer med revisionsmæssig baggrund er interessant i lyset af at reguleringen i stigende grad har udvidet de revisionsrelaterede ansvarsområder i revisionsudvalget, herunder særligt med Revisorforordningen og fx stillingtagen til uafhængighed. Der er dog begyndende fokus i udlandet på at begge fagområder skal dækkes af revisionsudvalgets kompetencer. Eksempelvis har Tyskland i lyset af Wirecard-sagen netop ændret loven således at der i revisionsudvalget både skal være en person med regnskabsmæssige kvalifikationer samt yderligere en person med kvalifikationer inden for revision.

revisionsudvalgsmedlemmer som vurderes at have kvalifikationer (i alt 111), er det henholdsvis 57% og 68% som er besat af medlemmer med disse kvalifikationer.

I forhold til revisionsmæssige kvalifikationer ses det at ingen af de undersøgte personer har erfaring fra ledelse af intern revision, ligesom det alene er 5% af medlemmerne der er eller har været godkendte revisorer (statsautoriserede eller registrerede revisorer). Denne andel er næsten den samme for de virksomheder hvor den samlede bestyrelse varetager revisionsudvalgets funktioner. I reguleringen er et medlem fagkyndigt uanset om kvalifikationer er opnået gennem erfaringer inden for regnskabsaflæggelse eller revision.

Den begrænsede andel af medlemmer med revisionsmæssig baggrund er interessant i lyset af at reguleringen i stigende grad har udvidet de revisions-relaterede ansvarsområder i revisionsudvalget, herunder særligt med Revisorforordningen og fx stillingtagen til uafhængighed. Der er dog begyndende fokus i udlandet på at begge fagområder skal dækkes af revisionsudvalgets kompetencer. Eksempelvis har Tyskland i lyset af Wirecard-sagen netop ændret loven således at der i revisionsudvalget både skal være en person med regnskabsmæssige kvalifikationer samt yderligere en person med kvalifikationer inden for revision.

Det bemærkes endvidere at en stor del af de regnskabs- eller revisionskompetente medlemmer alene har opnået kvalifikationerne gennem medlemskaber af andre revisionsudvalg. Dette gælder således for 16% af alle poster i revisionsudvalg (33% af de poster som er besat med fagkyndige). Dette er samtidig udtryk for at der er en del overlappende medlemskaber i danske revisionsudvalg. I nærværende undersøgelse er der i 60% af de danske revisionsudvalg et eller flere medlemmer som samtidig er medlem af et andet revisionsudvalg (ej vist i tabel). Danske revisionsudvalg er således i en vis udstrækning forbundne hvilket givetvis giver mulighed for erfaringsudveksling og ensretning af praksis for arbejdet i revisionsudvalg.

Der er en del forskning der undersøger betydningen af kvalifikationer for regnskabs- og revisionskvalitet. Hanlon et al., gennemgår denne forskning og konkluderer at disse kompetencer i revisionsudvalget er forbundet med et mindre omfang af regnskabsmanipulation, mere konservativ regnskabsafleggelse og højere revisionskvalitet (fx målt på revisors påtegningssadfærd). Der er desværre ikke foretaget undersøgelser af den relative betydning af kvalifikationer inden for henholdsvis regnskab eller revision.

Alt i alt synes der at være god grund til at fokusere på regnskabs- og revisionsmæssige kvalifikationer i danske bestyrelser. Disse kvalifikationer er langt mere udbredte i de virksomheder som har etableret særskilte revisionsudvalg sammenholdt med de steder hvor den samlede bestyrelse varetager funktionerne. Det er dog værdt at bemærke at en stor del af de kvalificerede har opnået kvalifikationer på samme vis, herunder gennem medlemskab af revisionsudvalg i andre virksomheder.

7. Afrunding

Artiklen har vist de deskriptive resultater fra en undersøgelse af hvordan danske revisionsudvalg er sammensat. Forskningen viser endvidere at sammensætningen har betydning for hvorvidt revisionsudvalget gør en forskel for regnskabsafleggelsen eller revisionen.

En afsluttende bemærkning er dog alligevel en advarsel mod at tro at bestyrelsens effektivitet alene kan sikres ved at regulere udvalgets sammensætning, eller at omverdenen kan vurdere kvaliteten af et revisionsudvalg ved at tælle antallet af uafhængige medlemmer eller antal medlemmer med regnskabs- eller revisionsmæssige kvalifikationer. Som flere kvalitative studier har vist skabes de positive effekter ultimativt af fx medlemmernes måde at tilgå revisionsudvalgets funktioner, medlemmernes vilje til samarbejde, evne til at udfordre ledelse eller revisor samt hvordan revisionsudvalget handler i konflikter mellem revisor og daglig ledelse (se fx Turley & Zaman, 2007).

Litteratur

Adams, R. B., & Ferreira, D. (2009). Women in the boardroom and their impact on governance and performance. *Journal of Financial Economics*, 94(2), 291–309.

En afsluttende bemærkning er en advarsel mod at tro at bestyrelsens effektivitet alene kan sikres ved at regulere udvalgets sammensætning, eller at omverdenen kan vurdere kvaliteten af et revisionsudvalg ved at tælle antallet af uafhængige medlemmer eller antal medlemmer med regnskabs- eller revisionsmæssige kvalifikationer.

Som flere kvalitative studier har vist skabes de positive effekter ultimativt af fx medlemmernes måde at tilgå revisionsudvalgets funktioner, medlemmernes vilje til samarbejde, evne til at udfordre ledelse eller revisor samt hvordan revisionsudvalget handler i konflikter mellem revisor og daglig ledelse (se fx Turley & Zaman, 2007).

Böhm, F., Bollen, L. H., & Hassink, H. F. (2013). Spotlight on the Design of European Audit Committees: A Comparative Descriptive Study. *International Journal of Auditing*, 17(2), 138–161.

ERST. (2018). *Vejledning om revisionsudvalg*.

ERST. (2020). *Kønsfordelingen i de største danske virksomheders bestyrelse pr. 15. august 2020*.

Hanlon, M., Yeung, K., Zuo, L., Bloomfield, R., Chen, D., Cohen, J., Jamal, K., Kachelmeier, S., Kothari, S. P., Lennox, C., Li, Z., Libby, R., Matsumoto, D., Schoar, A., Shevlin, T., Tan, H. T., Watts, R., Webb, A., Xia, L., ...

Zhang, L. (2021). *Behavioral Economics of Accounting: A Review of Archival Research on Individual Decision Makers*.

Ittonen, K., Vähämaa, E., & Vähämaa, S. (2013). Female auditors and accruals quality. *Accounting Horizons*, 27(2), 205–228.

KFGS. (2020). *Anbefalinger for god Selskabsledelse*. Komitéen for God Selskabsledelse.

Neville, F., Byron, K., Post, C., & Ward, A. (2019). Board Independence and Corporate Misconduct: A Cross-National Meta-Analysis. *Journal of Management*, 45(6), 2538–2569.

Seierstad, C., Healy, G., Sønju Le Bruyn Goldeng, E., & Fjellvæ, H. (2021). A “quota silo” or positive equality reach? The equality impact of gender quotas on corporate boards in Norway. *Human Resource Management Journal*, 31(1), 165–186.

Strøm, R. Ø. (2019). The Norwegian Gender Balance Law: A Reform that Failed? *Annals of Corporate Governance*, 4(1), 1–86.

Turley, S., & Zaman, M. (2007). Audit committee effectiveness: Informal processes and behavioural effects. *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 20(5), 765–788.

Noter

- 1 Størrelsesgrænserne i RL § 31, stk. 6, er baseret på at virksomhedens gennemsnitlige markedsværdi ikke har oversteget 100 mio. euro inden for de sidste 3 år (målt ved årets udgang) eller at virksomheden ikke i to på hinanden følgende regnskabsår har oversteget to af følgende størrelser: 250 ansatte, 43 mio. euro i balancesum og 50 mio. euro i omsætning.
- 2 Udover Norge, har enkelte andre lande indført lignende kvotekrav, herunder de europæiske lande: Belgien, Frankrig, Italien, Portugal og Tyskland. Se <https://www.idea.int/data-tools/data/gender-quotas> for yderligere.

Revisorkompetencer og revisionsudvalg – perspektiver fra tidligere revisorer

Revisionsudvalg er kommet for at blive. For at blive klogere på hvad de kan bidrage med og om kompetencer fra tidligere praktiserende revisorer har relevans for revisionsudvalg har Revision & Regnskabsvæsen interviewet 3 tidligere revisionspartnere, som efter deres mangeårige revisorkarriere med betjening af store finansielle og børsnoterede kunder, efterfølgende har valgt at påtage sig hverv som formand eller medlem af revisionsudvalg i børsnoterede selskaber. I det følgende opsummeres de centrale budskaber fra samtalerne om blandt andet udviklingen i revisionsudvalgene siden deres introduktion i Danmark, deres funktion og fokus, samt relevante kompetencer – og ikke mindst om tidligere revisorer har noget at byde på i denne sammenhæng. Interviewpersonerne er: Finn L. Meyer, Lone Møller Olsen og Jesper Koefoed

Udviklingen siden indførelse af revisionsudvalg i Danmark

De interviewede tidligere revisorer har betydelig erfaring med revisionsudvalg siden de blev introduceret i Danmark som led i internationaliseringen af bestyrelsesarbejdet og senere gennem implementering af EU regulering i dansk lov i 2008. Der er enighed om, at der er sket en væsentlig udvikling i såvel kvaliteten af bestyrelsesarbejdet generelt som i arbejdet i revisionsudvalg. Fra at udvalgene i starten i et vist omfang stod sammen med CFO'erne, herunder i deres fokus på at reducere revisionsomkostningerne, har revisionsudvalgene i især de større danske børsnoterede virksomheder i dag fundet deres egen selvstændige rolle. Det indebærer, at udvalgene forholder sig mere selvstændigt og kritisk til såvel CFO funktionen som ekstern revisor og går i dialog om revisionen og de subjektive elementer i regnskabsaflæggelsen, der som oftest er de mest risikofyldte og kræver flest ressourcer at forholde sig til.

– ”Helt i starten betragtede mange CFO'er revisionsudvalget som deres udvalg.” (Jesper Koefoed)

– ”Der er ingen tvivl om, at det har været en gevinst for selskaberne og investorer, medarbejdere og dermed samfundet at indføre revisionsudvalg i danske børsnoterede selskaber. Det øger tilliden til regnskabsaflæggelsen, at der sker en selvstændig og dybere efterprøvning af regnskabsaflæggelsens væsentlige og subjektive elementer af et særligt bestyrelsesudvalg. Min bekymring nu går snarere på, hvorvidt bestyrelserne i dag forlader sig for meget på revisionsudvalgenes arbejde og måske ikke får sikret tilstrækkelig fokus på deres selvstændige behandling af og ansvar for regnskabsrapporteringen i den samlede bestyrelse.” (Finn L. Meyer)

– ”Bestyrelsesarbejdet har generelt fået et kæmpe kvalitetsløft gennem de seneste 5-10 år. Der er en risiko for, at revisionsudvalgene tager energien ud af behandlingen af årsregnskabet i den samlede bestyrelse, selv om udvalgets arbejde alene bør være af forberedende karakter. Her har bestyrelsesformanden og revisionsudvalgsformanden i fællesskab en kommunikationsopgave.” (Lone Møller Olsen)

– ”Netop nu er en af de største risici ”greenwashing”. (Finn L. Meyer)

Finn L. Meyer, revisor for børsnoterede og finansielle virksomheder gennem en lang årrække. Varetog ledelseshverv i KPMG som managing partner og medlem af KPMG’s globale og regionale bestyrelser. Endvidere chairman for KPMG’s Audit Committee Institute 2004-2014. Forlod KPMG (EY fra 2014) i 2016 og var medlem af bestyrelsen i og formand for revisionsudvalget i Parken Sport & Entertainment A/S fra 2017-2019. Endvidere bestyrelsesmedlem i en række andre selskaber og fonde. Finn har været medlem af komitéen for god selskabsledelse fra 2002-2012 samt medlem af komitéen for god fondsledelse fra 2015-2020.

– ”Jeg er lidt forbeholden for at lade revisionsudvalget fokusere på selskabets overordnede risikostyring, herunder de kommercielle risici.” (Lone Møller Olsen)

Lone Møller Olsen, revisor for en række store børsnoterede, herunder finansielle, virksomheder gennem en lang årrække som revisionspartner i Deloitte indtil 2016. Lone varetog hvervet som leder af Deloitte’s Finansielle gruppe i mere end 10 år. Efter Lone stoppede sin karriere i Deloitte har hun været bestyrelsesmedlem og medlem af revisionsudvalgene i Topdanmark, Bank Invest, Tryg, Jetpak, Karnov Group AB og KNI A/S.

– ”En ordentlig ESG profil vil være license to operate – det afgørende er, hvordan du organiserer det arbejde.” (Jesper Koefoed)

Jesper Koefoed, revisor for en række børsnoterede og finansielle virksomheder gennem en årrække som revisionspartner. Varetog ledelseshverv i KPMG og senere EY som CEO og medlem af internationale boards og executive committees i begge netværk. Stoppede sin revisorkarriere i 2019. Bestyrelsesmedlem og formand for revisionsudvalgene i Danica Pension og Realkredit Danmark, bestyrelsesformand i Pihl Holdings A/S og næstformand i Nordic Investment Opportunities A/S samt investor.

Risiciene ved revisionsudvalgene opvejes dog langt af fordelene, som medfører øget indsigt og forståelse for både revisionsudvalg, ekstern revisor og direktion. Selskaber, som vælger tidligere revisionspartnere som medlemmer af deres bestyrelse, har formentlig et ønske om at tilføre særlig indsigt og demonstrere fokus på regnskabsaflæggelse, revision samt compliance og uafhængighed. Interviewpersonernes personlige erfaringer fra de senere år skal således ses i dette lys. Hvorvidt det ubestridelige løft i kvalitet i bestyrelsesarbejde og bestræbelser på at sikre bestyrelsens engagement i regnskabs- og revisionskvalitet i de større børsnoterede selskaber gør sig gældende på tværs af alle børsnoterede selskaber uanset størrelse, er dog et åbent spørgsmål. Men effekten af revisionsudvalgene synes at blive mere tydelig.

– ”Jeg er begejstret for revisionsudvalg som institution. Det er blevet tydeligt, også for tidligere modstandere af revisionsudvalgene, at det ikke bare er en formel ting ”vi skal have”, men langt de fleste kan nu se fordelene.” (Lone Møller Olsen)

Revisionsudvalgenes opgaver og fokus

De tidligere revisorer giver samstemmende udtryk for, at indførelse af revisionsudvalg muliggør en forbedring af bestyrelsens indsigt i regnskabsaflæggelsens subjektive og risikobetonede elementer ligesom diskussionerne kan forøge kvaliteten af den eksterne revision, der tilføres øget indsigt gennem relevant modspil på basis af input og viden fra de generelle forretningsorienterede drøftelser i bestyrelsen. Et kompetent og aktivt revisionsudvalg over for et velforberedt og kommunikerende revisionsteam er således opskriften på synergi – de to parter kan ”spille hinanden gode.” Der er således indsigt for begge parter i diskussioner i forbindelse med revisionsplanlægning om f.eks. risikovurderinger, væsentlighedskriterium, vægtning af revisionsindsatsen, fokus på test af interne kontroller, scoping af en koncernrevision med aktiviteter i udlandet, parametrene i en impairment test osv. Ved regnskabsafslutningstidspunktet vil fokus være på de udfordringer, som har været i forbindelse med regnskabsaflæggelsen det pågældende år, særligt de subjektive elementer i de regnskabsmæssige skøn og hvor virksomheden har valgt at lægge sig i det mulige interval samt revisors holdning hertil. Revisionsudvalget vil også have mulighed for at gå i dybden med revisors rapportering om resultater af revisionen på forskellige områder såvel i løbet af året som ved regnskabsafslutningen.

– ”Udvalgene medfører mere kommunikation med revisor, herunder uformelle to-vejs drøftelser. Feedback kan diskuteres meget mere grundigt end man har tid til i bestyrelsen. Dialogen kommer til at indeholde flere facetter af regnskabsaflæggelsen, herunder eventuelle mulige forskellige beslutningsudfald, samt åben dialog om hvor i det mulige interval virksomheden ligger i de regnskabsmæssige skøn efter revisors opfattelse” (Lone Møller Olsen)

– ”Revisionsudvalgene har givet en styrkelse af revisionen. Her fik man et forum, hvor man i dybden kunne drøfte relevante aspekter af revisionen, såsom risikovurdering, scoping af revisionen, risikovurderinger og grundlaget for de regnskabsmæssige skøn” (Jesper Koefoed)

I 2018 udsendte Erhvervsstyrelsens en fyldig vejledning om revisionsudvalg, herunder regelgrundlag, opgaver, relevante kompetencer, uafhængighed mv. Interviewpersonerne finder, at vejledning generelt udgør et godt grundlag for arbejdet i danske revisionsudvalg.

Opgaverne i de enkelte revisionsudvalg kan variere fra fokus på kerneområder i forhold til årsregnskabet og revisionen heraf samt relevante regnskabsprocesser og kontroller af direkte betydning for risikoen for fejl i årsregnskabet til også at omfatte et bredere fokus. Nogle udvalg har således også risikostyring i deres kommissorium. Dette bør efter interviewpersonernes opfattelse overvejes grundigt af flere årsager og i forhold til virksomhedens karakter. Er der tale om finansielle virksomheder kan risikostyring være en ganske betydelig opgave, hvor der er behov for at sikre tilstedeværelse af yderligere kompetencer, og i ikke-finansielle virksomheder kan man risikere at tage energien ud af bestyrelsens drøftelser om risici og dermed få mindre effekt af den samlede bestyrelses input i forhold til forståelse af virksomhedens kommercielle risici.

– ”Jeg er lidt forbeholden for at lade revisionsudvalget fokusere på selskabets overordnede risikostyring, herunder de kommercielle risici. Man risikerer at tage energien ud af bestyrelsen, hvor der er bredere kompetencer, som der er behov for i den diskussion. Reguleringen af revisionsudvalgsarbejde med risiko går jo også specifikt på ”risikostyring med hensyn til regnskabsaflæggelsen”. I et forsikringselskab, hvor jeg også er medlem af et risikoudvalg, fungerer et sådant særskilt udvalg virkelig godt, fordi området også kræver særskilt fordybelse, ikke mindst som følge af omfattende særskilt regulering, f.eks. solvency II. I en ikke-finansiell virksomhed bør risikostyring efter min opfattelse ligge i bestyrelsen, hvor man har den kommercielle bredde.” (Lone Møller Olsen)

– ”I den finansielle sektor er compliance risiko efterhånden blevet den største risiko. I det pensionsselskab, hvor jeg er formand for revisionsudvalget har vi henlagt risiko til et særskilt udvalg. Revisionsudvalget beskæftiger sig særligt med de mere regnskabsrelaterede risici. I forhold til at sikre fokus og kvalitet i udvalgets arbejde hermed er det afgørende, at behandlingen i udvalget understøttes af solid og på forhånd tilrettelagt rapportering efter udvalgets anvisning. Således er det afgørende, at fokusområderne er defineret på forhånd, rapporter med relevante data og vurderinger udarbejdet og eksperter for forskellige områder er til rådighed for gennemgang af emnerne og besvarelse af spørgsmål.” (Jesper Koefoed)

– ”Jeg ser et problem i, at man overdænger revisionsudvalg med opgaver, der ikke er core, og dermed fjerner fokus fra at sikre en god regnskabsaflæggelse og revision baseret på velfungerende processer, kontroller mv. Således har der været en tendens til at udvalgene skal bruge energi på at forholde sig til en lang række andre emner, som kan distrahere fra det væsentligste formål med udvalget.” (Finn L. Meyer)

Et emne, som alle er enige om bliver et fremtidigt ”license to operate” er ESG, hvor blandt andet EU er undervejs med omfattende regulering, der vil stille krav til registrering af data og rapportering, som bliver omfattende og krævende på lige fod med aflæggelse af finansielle regnskaber. Overvejelserne om, hvorledes dette emne bedst håndteres i en governancemæssig kontekst, er særligt interessant i forhold til fokus og kompetencer, som er til stede i revisionsudvalg. Således er forventningen, at kravene til opbygning af systemer til dataregistrering, kontroller og rapportering vil stille krav om kompetencer, som i dag kun findes inden for aflæggelse af finansielle regnskaber. Der er derfor stor sandsynlighed for, at denne rapportering vil blive forankret i virksomhederne under – eller med betydelig involvering af – CFO-funktionen. Det gode spørgsmål er, hvilke krav til kompetencer og organisering disse nye krav vil stille til virksomhedernes governance.

– ”Netop nu er en af de største risici ”greenwashing”. Efterspørgsel efter revisorprofessionens indbyggede skepsis og forståelse for tal, forretningsgange og kontrol burde være i stærk stigning på dette område. Der burde ikke være nogen, som er bedre uddannede hertil.” (Finn L. Meyer)

– ”En ordentlig ESG profil vil være license to operate – det afgørende er, hvordan du organiserer det arbejde. I hvert fald ESG rapporteringen er/bliver CFO territorium, hvorfor denne del naturligt kommer ind i revisionsudvalget.” (Jesper Koefoed)

– ”ESG stiller krav til systemer og kontroller og det tages ekstremt seriøst. Det bliver afgørende for at tiltrække dygtige medarbejdere og tilfredsstillende investorer. ESG rapportering forhandles mange steder i revisionsudvalget, men det er på et indledende stadie. Har ikke endelig konklusion på, om den skal ligge i revisionsudvalg. Måske har vi om nogle år et særskilt udvalg til dette? Har vi ”subject matter” kompetencerne til at gennemgå den rapport? Det bliver en kompetence, som vil

komme højere på ønskesedlen hos headhuntere. Men der er næppe tvivl om, at øgede krav til kvantificerbarhed bringer ESG rapportering tættere på revisionsudvalgets kompetencer. Svær at konkludere på og også her er det vigtigt ikke tage energi og fokus ud af engagementet fra den samlede bestyrelse. Men som altid er revisionsudvalgets arbejde jo alene forberedende i forhold til bestyrelsens behandling.” (Lone Møller Olsen)

Tidligere revisorers relevans for revisionsudvalg

Når man studerer medlemmer af bestyrelser i danske børsnoterede selskaber skal man lede længe for at finde tidligere revisorer. Det kan undre, når det ses i sammenhæng med de stigende og konkrete krav til arbejdet i bestyrelser og revisionsudvalg. Forklaringen synes at hænge sammen med en skepsis i omverdenen om, hvorvidt revisors forretningsforståelse og evne til at bidrage til et selskabs kommercielle agenda i bestyrelsen er tilstrækkelig. Selvom revisorkompetencer kan gøre stor gavn i revisionsudvalgets arbejde, er der næppe mange bestyrelser, der finder det attraktivt at tilføje blot ”endnu en revisor” på indersiden af bestyrelsen. For at være relevant som tidligere revisor er der derfor behov, at man kan overbevise headhuntere og bestyrelser om, at man også kan bidrage til den bredere forretningsmæssige og strategiske dagsorden i bestyrelsen. Der synes dog at være en tendens til, at det meget store compliance fokus i finansielle virksomheder gør revisorkompetencerne relativt mere attraktive og den kommercielle barriere tilsvarende mindre på dette område. Og så kan man vel i dette blad tillade sig at antyde, at omverdenen – og måske i særdeleshed headhuntere – måske har lidt rigeligt fordomme om revisorers manglende forretningsforståelse; ikke mindst i lyset af den størrelse forretning, som de store revisionsvirksomheder driver på et kommercielt grundlag.

– ”Du vælges til bestyrelsen i de store børsnoterede selskaber, hvis du er forretningsmand – mere end revisor. Der er ikke i bestyrelsen plads til en ”revisor” – du er der, hvis du kan bidrage til værdiskabelsen. Måske lige i forhold til finansielle virksomheder og det store fokus på regulering, kan dette bære en revisorprofil. En revisor har hele pakken i forhold til kompetence i revision og regnskabsvæsen. Men adgangsbilletten er forretningsforståelse. Snorehøjden er: Er du kommerciel? Dette er nok barrieren for, at der er så få tidligere revisorer.” (Jesper Koefoed)

– ”Nogle har en bekymring i forhold til at få ”revisorer” i sin bestyrelse, men i forhold til det ideelle kompetencemix i et revisionsudvalg, mister

man et perspektiv, hvis de fravælges. Revisorer har jo et unikt mix af faglig dybde kombineret med en meget bred erfaring fra et tæt samarbejde med topledelsen i vidt forskellige brancher, forretningsmodeller og stadier i deres livscyklus. Det kort skal revisorerne ikke glemme at spille.” (Lone Møller Olsen)

Revisorerne i Big4 firmaerne er afskåret fra at få direkte erfaring gennem selv at være medlem af bestyrelser i andre kommercielle virksomheder. Selvom der måtte være muligheder i selskaber, hvor revisor ikke efter lovgivningen skal være uafhængig, tillades det ikke af Big4 firmaernes globale politikker. Et godt råd til revisorer, som ønsker at gøre sig relevante som kandidater for bestyrelses- og revisionsudvalgsposter, er at påtage sig ledelsesopgaver i revisions- og rådgivningsvirksomheden og samtidig skabe stærke relationer gennem netværk, der ikke kun har et snævert revisorfagligt fokus.

– ”Et godt råd til revisor være aktiv i diverse netværk og fora, f.eks. ledernetværk, VL-grupper, lidt bredere forretningsmæssige netværk. Det er også afgørende at have haft en topledelsesfunktion i det revisions-/konsulenthus, du kommer fra. Det handler i det hele taget om at have antennerne ude og finde netværk, hvor man passer interessenæssigt – man er nødt til at gøre sig synlig og vise interesse. Svært at ”koldstarte”, når man først er helt færdig med revisorkarrieren” (Jesper Koefoed)

– ”Jeg skiftede spor fra revisorkarrieren til bestyrelsesarbejde som 57-årig med det formål at gøre dette arbejde til min fremtidige professionelle karriere. Hvis man venter til pensionen fra revisionsfirmaet kan det være svært at blive taget seriøst. De første poster er de sværeste og jeg var heldig at have udsigt til to poster, da jeg forlod revisorverdenen. Men det er vigtigt at prioritere netværk, udarbejde et godt CV og en god LinkedIn profil, hvor man lægger sin revisor ydmyghed på hylden, selv om det kan være svært.” (Lone Møller Olsen)

– ”Man skal ikke gå i panik, hvis det tager lidt tid at trænge igennem. Der er ingen sikker vej. Lige pludselig er opgaven der. Men man skal være om sig fra relativt tidligt i livet og ens klienter, virksomhedsledere, headhuntere og f.eks. Private Equity virksomheder og/eller andre investorer skal kende dig og have tillid til dig.” (Finn L. Meyer)

Artiklen er forfattet af statsautoriseret revisor Jørgen Valthier Hansen, CBS. Ud over forfatteren har de statsautoriserede revisorer Poul Erik Olsen og Jens L. Simonsen deltaget i interviews.

Erhvervsstyrelsens tilsyn med revisionsudvalg

Af Ole Birger Neerup,
chefkonsulent,
Erhvervsstyrelsen

Baggrund

I 2014 trådte den nye EU-regulering i kraft vedrørende lovpligtig revision af års- og koncernregnskaber. De nye regler vedrører en ændring af 8. direktiv (Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2014/56/EU) og en forordning om specifikke krav til revision af virksomheder af interesse for offentligheden (Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 537/2014). Ændringerne i 8. direktiv samt Revisorforordningen er implementeret i dansk lovgivning.

Revisordirektivet indeholder en række regler om revisionsudvalgenes funktioner, som er gennemført i revisorlovens kapitel 8 om revisionsudvalg, herunder sammensætning og opgaver.

Erhvervsstyrelsens tilsyn med revisionsudvalg er reguleret i revisorlovens §§ 32 – 42.

Tilsynet med revisionsudvalg

I 2. halvår 2019 påbegyndte Erhvervsstyrelsen som led i tilsynsforpligtelsen med revisionsudvalg at deltage i møder med revisionsudvalg i virksomheder med noterede aktier på C25 indekset med undtagelse af banker, hvor tilsynsforpligtelsen varetages af Finanstilsynet.

På grund af pandemien (Covid-19) blev en del møder udskudt, men for nærværende udestår få møder, idet langt de fleste er blevet gennemført.

Det har været vigtigt for tilsynet, at de første møder – for at optimere dialogen – blev gennemført ved fysisk deltagelse suppleret med deltagelse på video for medlemmer fra udlandet.

Erhvervsstyrelsen har som forberedelse været i kontakt med PCAOB (Public Company Accounting Oversight Board) i USA og FRC (Financial Reporting Council) i UK for råd og vejledning omkring deres tilgang til påbegyndelse af tilsyn med revisionsudvalg.

Erhvervsstyrelsen har fundet inspiration til tilgangen til gennemførelse af dialogmøderne i særligt to rapporter, som Erhvervsstyrelsen anbefaler revisorer og medlemmer af revisionsudvalg at læse. Det gælder tillige revisionsudvalg uden for C25 indekset.

IOSCO (The International Organization of Securities Commissions) offentliggjorde den 17. januar 2019 rapporten: "IOSCO Report on Good Practices for Audit Committees in Supporting Audit Quality."

I februar 2020 offentliggjorde Tapestry Networks¹: "Audit Committee Realities – Insights from Europe's leading boards." Rapporten ligger på www.tapestrynetworks.com, og indeholder en række afsnit, hvoraf hovedoverskrifterne er: Key takeaways, Audit committee responsibilities under the ARD (forkortelse for EU Audit Regulation and related Audit Directive), Audit committee responsibilities derived from governance, company law, and practice og Managing the audit committee.

I den europæiske del af Tapestry (EACLN) har repræsentanter fra revisionsudvalget i Mærsk og fra Novo Nordisk deltaget ved udarbejdelsen af rapporten.

På de første møder har det været vigtigt for Erhvervsstyrelsen at få en forståelse af, hvorledes revisionsudvalgene opfylder deres forpligtelser og tilrettelægger arbejdet, henholdsvis dokumenterer udførelsen af forpligtelserne.

Observationer fra møder med revisionsudvalgene

Sammensætning af udvalg og kompetencer

På møderne redegjorde revisionsudvalgene ved forpersonerne for processerne omkring udpegning af medlemmer til udvalgene. Temaerne er faglige kompetencer, uafhængighed, erfaringer

Formålet med den temabaserede kvalitetskontrol var at kontrollere overholdelsen af reglerne i revisorlovens § 24 a for levering af skatte- og vurderingsmæssige ydelser og tilvejebringe input til evaluering af loven. Resultatet af Erhvervsstyrelsens kontrol viser, at de kontrollerede skatteydelser falder ind under de typer af skatteydelser, der er omfattet af revisorlovens § 24 a, stk. 1, nr. 1. Der er ikke fundet ydelser, der er leveret i strid med revisorlovens § 24 og revisorforordningens § 5. Resultaterne af kontrollen indgår i en rapport Maj 2021, som er offentliggjort på Erhvervsstyrelsens hjemmeside.

Erhvervsstyrelsens hjemmeside (https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/2021-08/NA Rapport_260521_FINAL-a.pdf)

fra deltagelse i ledelsesarbejde eller bestyrelsesarbejde m.v. I udvalgene på C25 indekset er det mere hovedreglen end undtagelsen, at der er medlemmer fra udlandet med global/international erfaring, herunder fra revisionsudvalg i lande, der har haft revisionsudvalg i flere år end fra 2008, hvor revisionsudvalg blev lovbestemt indenfor EU.

I et af møderne med revisionsudvalget informerede forpersonen om, at revisionsudvalget bestod af hele bestyrelsen. Revisorloven videreførte den tidligere bestemmelse om, at revisionsudvalgets funktioner kunne varetages af den samlede bestyrelse, hvis følgende bestemmelser var opfyldt:

1. Ingen bestyrelsesmedlemmer er samtidig medlem af direktionen, og
2. Mindst ét bestyrelsesmedlem har kvalifikationer inden for regnskabsvæsen eller revision. (Komitéen for god Selskabsledelse anbefaler, at der nedsættes et revisionsudvalg (anbefaling 3.4.3)).

I en anden virksomhed informerede forpersonen om, at man for et par år siden, hvor revisionsudvalget tidligere bestod af hele bestyrelsen, var overgået til at etablere et selvstændigt revisionsudvalg.

I en af de virksomheder, som Erhvervsstyrelsen var i dialog med, var et af medlemmerne medarbejdervalgt medlem af bestyrelsen. Det var ud fra en vurdering af at vedkommende havde den viden og de kompetencer, som det blev vurderet vigtigt for udvalgets medlemmer at drage nytte af i deres arbejde.

Der foretages årlige vurderinger af revisionsudvalgsmedlemmernes deltagelse i møder samt bidrag til arbejdet i udvalgene.

Revisionsudvalgs årshjul

Revisionsudvalg holder fra fire – fem møder om året og yderligere møder ved opståede behov. Der er udarbejdet "årshjul/Audit Clock", hvoraf hovedpunkterne for udvalgsarbejdet fremgår. Indholdet af årshjulet er afstemt med Erhvervsstyrelsens vejledning om revisionsudvalg fra maj 2018, dog således at andre forhold, begivenheder etc. kan bringes op på møderne ligesom der afholdes ekstraordinære møder eksempelvis ved større opkøb/frasalgs, pandemi (Covid-19) osv.

Det er praksis, at de eksterne revisorer deltager helt eller delvis i møderne. En gang årligt vurderes behovet for etablering af intern revision. Hertil bemærkes, at intern revision, når bortses fra finansielle virksomheder, alt overvejende kun er etableret i de største virksomheder på C25 indekset. Hvor der er etableret intern revision, deltager intern revision i revisionsudvalgsmøder.

Det er mere og mere sædvanligt, at virksomhederne etablerer elektroniske platforme, hvor bestyrelsesdokumenter, revisionsudvalgsdokumenter og rapporter fra de eksterne revisorer uploades med forud definerede adgange til læseadgang m.v.

Forpersonen for et revisionsudvalg har på mødet med tilsynet gennemgået deres evaluering af overholdelse af Erhvervsstyrelsens vejledning om revisionsudvalg. Udgangspunktet har været en opmapning af alle bestemmelser og en henvisning til dokumentation samt hvorvidt reglerne følges eller om der er udeståender, der enten er under udarbejdelse eller ikke er relevante.

Andre ydelser end revision

På møderne med revisionsudvalgene har tilsynet gennemgået og er blevet orienteret om revisionsudvalgenes politikker, procedurer og guidelines for revisors leverancer af andre ydelser end revision, når revisor er valgt til at afgive erklæringer med sikkerhed på eksempelvis virksomhedens årsrapport.

Ved møderne er det konstateret, at alle udvalg har implementeret politikker, procedurer og guidelines for leverancer af andre ydelser end revision.

Ifølge revisorforordningens artikel 5, stk. 1, må revisor ikke levere en række ikke-revisionsydelser til en revisionskunde, der er defineret som en virksomhed af interesse for offentligheden (PIE-virksomhed).

Forordningens artikel 5, stk. 3 giver mulighed for, at medlemslandene kan tillade levering af visse skattekategorier og vurderingsydelser. Denne mulighed fremgår af revisorlovens § 24 a. Det drejer sig om:

1. skattekategorier relateret til:
 - b. udarbejdelse af skatteblanketter,
 - c. udpegelse af offentlige tilskud og skatteincitamenter,
 - d. bistand i forbindelse med skattekontroller og
 - e. skatterådgivning om anvendelse af skattelovgivning
2. vurderingsydelser, herunder vurderinger i forbindelse med aktuarydelser og støtte til retssager.

Erhvervsstyrelsen har i perioden medio 2019 til primo 2020 gennemført en temabaseret kvalitetskontrol af fire revisionsvirksomheders levering af skatte- og vurderingsydelser til 37 virksomheder af interesse for offentligheden.

Formålet med den temabaserede kvalitetskontrol var at kontrollere overholdelsen af reglerne i revisorlovens § 24 a for levering af skatte-

og vurderingsmæssige ydelser og tilvejebringe input til evaluering af loven. Resultatet af Erhvervsstyrelsens kontrol viser, at de kontrollerede skattekategorier falder ind under de typer af skattekategorier, der er omfattet af revisorlovens § 24 a, stk. 1, nr. 1. Der er ikke fundet ydelser, der er leveret i strid med revisorlovens § 24 og revisorforordningens § 5.

Resultaterne af kontrollen indgår i en rapport Maj 2021, som er offentliggjort på Erhvervsstyrelsens hjemmeside (https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/2021-08/NASrapport_260521_FINAL-a.pdf –).

Efter gennemlæsning af årsrapporter og ved møder med de udvalgte revisionsudvalg ses en tendens og fortsat udvikling henimod at leveringen af andre ydelser end revision er begrænset i forhold til honoraret for levering af revision og andre erklæringsopgaver. Flere af revisionsudvalgene har i de senere år eksempelvis arbejdet med, at honorarer for andre ydelser ikke måtte overstige honoraret for revision og andre lovpligtige erklæringer.

Udvalgene er vidende om og iagttager forordningens begrænsning om revisors levering af andre ydelser end revision.

For virksomheder af interesse for offentligheden (PIE-virksomheder) fastlægger forordningen begrænsninger i omfanget af andre ydelser end revision, som må leveres af revisor.

Reglen er gældende for regnskabsår, der startede 17. juni 2016, og begrænsningen indtræder, hvis revisor i tre på hinanden følgende regnskabsår har leveret andre ydelser end revision. Ved anvendelse af kalenderåret som regnskabsår er første treårsperiode således regnskabsårene 2017, 2018 og 2019, hvorefter andre ydelser end revision leveret i regnskabsåret 2020 er omfattet af forordningens 70% begrænsningsregel for levering af andre ydelser end revision. (Her skal ikke beskrives indvirkningen på beregningerne ved firmarotation samt hvis der ikke i enkelte af regnskabsårene er leveret andre ydelser end revision).

Udbud, firmarotation og partnerrotation.

Ved møderne med revisionsudvalgene blev forholdene og processerne omkring udbud, herunder rotation af revisionsfirmaer, diskuteret. For virksomhederne på C25 indekset er udbud og herunder kvalitet som væsentligt element gennemgået. Gennemgangen har ikke givet anledning til bemærkninger. Kvalitet indgår i revisionsudvalgenes vurderinger om partnere og ledende medarbejdere på revisionsteamet har dels de fornødne kvalifikationer og dels har den tid, der kræves for at betjene virksomheden. Herudover synes planlægningen og udførelsen af udbudsrunder tidsmæssigt passende tilrettelagt.

Kvalitetskontrol og skriftlig orientering af revisionsudvalg

Ved lov nr. 642 af 19/5 2020 (kontrolpakken) blev en række love herunder revisorloven ændret.

Erhvervsstyrelsen udfører direkte kvalitetskontrol af de revisionsfirmaer, der reviderer PIE-virksomheder. Det er ikke tilladt for Erhvervsstyrelsen at udveksle oplysninger med revisionsudvalg om resultaterne af kvalitetskontrollen, bortset fra den del af rapporterne, der bliver offentliggjort på Erhvervsstyrelsens hjemmeside. Revisionsudvalgene har derfor ikke haft adgang til resultatet af kvalitetskontrollen af deres revisor, medmindre revisor frivilligt har valgt at informere revisionsudvalget herom.

Dette er ændret ved kontrollovs pakken, som fastsætter, at revisionsvirksomheder, der reviderer regnskaber aflagt af PIE-virksomheder, senest fire uger efter modtagelsen af Erhvervsstyrelsens rapport om den gennemførte kvalitetskontrol, skriftligt skal orientere revisionskundens revisionsudvalg om:

1. rapportens væsentligste konklusioner fra kvalitetskontrollen og eventuelle henstillinger til opfølgning på forbedringspunkter og
2. resultatet af kontrollen af revisionen af revisionskundens regnskab, hvis denne har været genstand for kontrollen.

Erfaringen fra møderne med revisionsudvalgene på C25 indekset er, at lovpakken i det væsentlige er en kodificering af den kommunikation mellem revisionsfirmaerne og revisionsudvalgene, som allerede var et fast punkt på dagsordenen mellem udvalg og revision forinden kontrollovs pakken.

Væsentlighedsniveauer

På møderne med revisionsudvalgene har væsentlighed været en del af agendaen relateret til udvalgenes stillingtagen til de væsentlighedsniveauer, der i udgangspunktet fastlægges af revisor for revisionen af den finansielle information. Ud fra de årshjul, som udvalgene arbejder ud fra, behandles væsentlighedsniveauer ved planlægningen. Senere følges der op på, om der er sket begivenheder og/eller ændringer i forudsætnin-ger, som giver anledning til revurdering af væsentlighedsniveauerne.

Væsentlighed ved planlægning, udførelse og grænser for ikke-væsentlige fejl-informationer fremgår af ISA 320 artikel 5 og 6. De fleste revisionsudvalg vurderer tillige ISA 320 artikel 10, hvoraf det fremgår, at hvis der efter virksomhedens specifikke forhold er en eller flere bestemte grupper af transaktioner, balanceposter eller oplysninger, hvor fejlinformation ligger under væsentlighedsniveauet for regnskabet som helhed, med rimelighed kan forventes at påvirke de økonomiske beslutninger, som brugere træffer på grundlag af regnskabet, skal revisor også fastsætte det eller de væsentlighedsniveauer, der skal anvendes på disse bestemte grupper af transaktioner, balanceposter eller oplysninger.

Committee of European Auditing Oversight Bodies (nedsat i henhold til revisorforordningen) har i 2020/21 iværksat en temabaseret undersøgelse af væsentlighedsniveauer. På baggrund af spørgeskemaer om væsentlighedsniveauer vil undersøgelsen munde ud i en rapport, der senere på året skal offentliggøres. For Danmarks vedkommende er der udvalgt 30 PIE-virksomheder. Undersøgelsen er to-delt. Den ene del er rettet mod revisionsudvalgene og deres arbejde med væsentlighedsniveauer, mens den anden del er rettet mod revisorerne arbejde med at fastsætte væsentlighedsniveauer for de samme 30 udvalgte virksomheder.

Corporate Sustainability Reporting Directive

EU kommissionen har den 21. april 2021 offentliggjort et forslag til Corporate Sustainability Reporting forkortet CSRD. Forslaget er endnu ikke vedtaget, men efter forslaget skal det være implementeret i national lovgivning senest den 1. december 2022. Der er lagt op til, at førstegangsrapportering om bæredygtighed er for regnskabsåret 2023. Efter forslaget udvides revisionsudvalgets opgaver til også at omfatte bæredygtighedsrapporteringen, ligesom det foreslås, at bæredygtighedsrapporteringen skal forsynes med revisorerklæring eller erklæring fra en uafhængig udbyder af erklæringsydelser. I første omgang en erklæring med begrænset sikkerhed for efterfølgende at blive erstattet med en erklæring med høj grad af sikkerhed, idet EU-kommissionen på spørgsmålet om begrænset eller fuld sikkerhed lægger vægt på at opnå parallelitet mellem sikkerhedsniveauet for erklæringer på finansiell og CSRD rapportering.

Efter forslaget blev offentliggjort, har tilsynet på møder med revisionsudvalg bragt CSRD-forslaget op med henblik på at forstå, hvordan virksomhederne dels får involveret revisorerne i arbejdet og dels får etableret grundlag for data, der kan danne grundlag for virksomhedens rapportering og for revisors planlægning, udførelse og afslutning af erklæringsopgaven.

Kommende tilsynsopgaver med revisionsudvalg

Erhvervsstyrelsen overvejer, hvorledes tilsynet med revisionsudvalg kan tilrettelægges for så vidt angår virksomheder på Large, Mid og Small CAP. Overvejelserne omfatter bl.a. om der skal indbydes til et halv dags seminar i Jylland og i København eller gennemføres møder ved risikobaseret og stikprøvevis udvælgelse.

Det må endvidere forventes, at CEAOB fremover udvælger emner til temabaseret kontrol og afrapportering.

Noter

- 1 Tapestry Networks er en privat netværksbaseret organisation, der har til formål at bistå topledere på verdensplan med at udføre deres arbejde mere effektivt og tillidskabende.

Digitale materialesamlinger. Hurtigere.

Gratis værktøj for brugere på Karnov Online

”Skaber en god og overskuelig
materialesamling
- meget let at betjene.”

Jacob Waage, dommer fra Østre Landsret

Få gratis adgang til Karnovs Materialesamling på karnovgroup.dk/materialesamling

OBS! Hvis du ikke allerede er bruger på Karnov Online, oprettes en prøve i 10 dage på både Karnov Online og Karnovs Materialesamling.

Revisionsudvalg – en integreret del af vores tilsyn med virksomhederne

Af Pernille Dalby Nielsen,
chefkonsulent i
Finanstilsynet indtil
31. december 2021
chefkonsulent i
Erhvervsstyrelsen fra
1. januar 2022

1. Lovgivningen omkring revisionsudvalg

En af de vigtigste opgaver for bestyrelsen i en virksomhed er at sikre en effektiv styring af risici. En anden vigtig opgave består i at sikre, at finansielle rapporter og andre oplysninger, som virksomheden udsender, giver et retvisende billede af virksomhedens situation. De fleste kodekser for god selskabsledelse anbefaler revisionsudvalg til at bistå bestyrelsen med at varetage disse opgaver. Revisionsudvalg og et effektivt internt kontrolsystem medvirker til at minimere finansielle risici, driftsmæssige risici og manglende overholdelse af forskrifter, ligesom det øger regnskabsaflæggelsens kvalitet¹.

Siden 2008 har der været krav om revisionsudvalg i en del af de finansielle virksomheder. Kravet kom til Danmark ved implementeringen af EU's 8. direktiv i revisorloven². Fra 2008-2016 var der hjemmel i revisorloven til, at der kunne fastsættes regler om revisionsudvalg i virksomheder under tilsyn af Finanstilsynet. Hjemlen blev anvendt til at udstede bekendtgørelse om revisionsudvalg i virksomheder samt koncerner, der er underlagt tilsyn af Finanstilsynet. Bekendtgørelsen omfattede flere af de finansielle virksomheder af kravet om revisionsudvalg end revisorloven omfattede, og der var for disse virksomheder krav om altid at have et uafhængigt medlem med kvalifikationer indenfor regnskabsvæsen eller revision i udvalget. Bekendtgørelsen blev ophævet i 2016 i forbindelse med ændring af revisorlovens bestemmelser om revisionsudvalg. Ændringerne blev gennemført som følge af ændringer i 8. direktiv og en række valgmuligheder i revisorforordningen³.

I dag fremgår bestemmelserne om revisionsudvalg både for finansielle og ikkefinansielle virksom-

heder af revisorlovens § 314, revisorforordningen⁵ og Erhvervsstyrelsens vejledning om revisionsudvalg⁶. Regelgrundlaget for finansielle og ikkefinansielle virksomheder er derfor ens. Tilsynet med udvalgene ligger for de finansielle virksomheder hos Finanstilsynet og for de ikkefinansielle virksomheder hos Erhvervsstyrelsen. Opstår der væsentlig fortolkningstvivil om reglerne, finder der en afklaring af fortolkningen sted mellem de to styrelser før en eventuel reaktion overfor virksomheden. Denne artikel omhandler Finanstilsynets tilsyn med revisionsudvalgene i de finansielle virksomheder.

Da de første bestemmelser om revisionsudvalg trådte i kraft i Danmark i 2008, blev tilsynet med revisionsudvalgenes organisering og funktion i de finansielle virksomheder inkluderet som en del af det finansielle tilsyn med virksomhederne.

For at forstå hvorfor tilsynet med revisionsudvalgene i de finansielle virksomheder gled naturligt ind som en del af Finanstilsynets tilsynsvirksomhed, må vi kaste et blik tilbage på Finanstilsynets tilsyn før revisionsudvalgene kom til Danmark.

2. Tiden før revisionsudvalgene i Danmark

Finanstilsynet har stort fokus på det, man kan kalde "solvenstilsynet" i sektoren. Det er tilsynet med, om virksomhederne – og sektoren – er godt nok kapitaliseret i forhold til de risici, som de påtager sig. Solvenstilsynet indebærer en naturlig interesse for risikostyringen i virksomhederne. Risici skal her forstås bredt, som risikoen for økonomiske tab, manglende overholdelse af lovgivningen, omdømmerisici m.v. Disse risici kan potentielt have en væsentlig indvirkning på den enkelte virksomheds robusthed og ordentlighed og i sidste ende påvirke tilliden til den finansielle

sektor. Risikostyringen omfatter både styring af risici, som virksomheden har påtaget sig, og især styring af, hvilke risici virksomheden påtager sig fremover. I den forbindelse er det særdeles relevant for Finanstilsynet at se nærmere på, hvordan virksomheden styrer nuværende og kommende risici i form af forretningsgange, kontroller og ledelsesrapportering.

Det lovgrundlag, der anvendes til at påse, om virksomhederne har organiseret sig på en fornuftig måde, er primært § 70 og § 71 i lov om finansiel virksomhed og bekendtgørelserne om ledelse og styring. Særligt § 71 har en betydning i forhold til revisionsudvalgets arbejdsområde, da det her blandt andet fremgår, at finansielle virksomheder skal have en god administrativ og regnskabsmæssig praksis.

3. De første revisionsudvalg i Danmark

I 2008 blev der ved implementeringen af EU's 8. direktiv i revisorloven indført krav om revisionsudvalg i alle virksomheder af offentlig interesse. Dermed blev en stor del af de finansielle virksomheder omfattet af kravet om et revisionsudvalg, og i dag har de fleste kreditinstitutter, forsikringsvirksomheder og børsnoterede virksomheder et revisionsudvalg.

Finanstilsynet har fra begyndelsen set et stort potentiale i revisionsudvalgene, da de er med til at sikre fokus på administrativ og regnskabsmæssig praksis. Revisionsudvalgets opgaver har i vidt omfang tidligere ligget i bestyrelsen, og ansvaret for beslutningerne ligger fortsat her. Revisionsudvalget er et forberedende udvalg, som bistår bestyrelsen med at varetage en række opgaver i forbindelse med regnskabsaflæggelsen. Med kravet om at nedsætte et udvalg, som specifikt skal drøfte og komme med indstillinger til bestyrelsen vedrørende virksomhedens lovpligtige revision, regnskabsaflæggelsesprocessen, interne kontrolsystem, herunder intern revision og risikostyringssystemer⁷, vil der alt andet lige ske en grundigere drøftelse af emnerne på højeste niveau i virksomhederne.

Et af kravene til revisionsudvalgene fra 8. direktiv, som implementeret i revisorloven, er, at udvalgene skal have mindst ét medlem med kvalifikationer indenfor regnskabsvæsen eller revision (det fagkyndige medlem). Kvalifikationerne skal sikre, at revisionsudvalget kan udfylde de pålagte opgaver. Kvalifikationerne skal være tilstrækkelige til, at revisionsudvalget kan vurdere selvstændigt, om virksomhedens regnskabsaflæggelse, interne kontrol, risikostyring og eksterne revision er tilrettelagt og gennemført på en hensigtsmæssig måde set i forhold til virksomhedens størrelse og kompleksitet. Kvalifikationerne skal også være tilstrækkelige til at kunne vurdere den eksterne revisions uafhæn-

Tilsynet med revisionsudvalgene i de finansielle virksomheder sker som led i det almindelige tilsyn med virksomhederne under tilsyn af Finanstilsynet. Finanstilsynet holder regelmæssige møder med formanden for revisionsudvalget for de systemisk vigtige finansielle institutter.

gighed. Medlemmet eller medlemmerne kan have opnået kvalifikationerne gennem særlig uddannelse, gennem nuværende eller tidligere ledelsesfunktioner eller gennem deltagelse i revisionsudvalgsarbejde⁸.

Finanstilsynet lagde ved indførelsen af kravet om revisionsudvalg stor

vægt på kvalifikationerne indenfor regnskabsvæsen eller revision hos det fagkyndige medlem. Finanstilsynet forventede, at de rette kvalifikationer ville sikre, at de relevante problemstillinger blev drøftet i udvalget. Samtidig udtrykte virksomhederne bekymring for, om de kunne rekruttere et bestyrelsesmedlem med kvalifikationer indenfor regnskabsvæsen eller revision til deres revisionsudvalg. Ved indførelsen i 2008 var det også et krav, at det kyndige medlem skulle være uafhængigt⁹ af virksomheden. Dette er siden ændret til, at uafhængighedskravet indtræder, hvis der er eksterne medlemmer af udvalget. Komiteen for god Selskabsledelse anbefaler dog, at flertallet af revisionsudvalgets medlemmer er uafhængige¹⁰.

Tilsynet med revisionsudvalgene i de finansielle virksomheder sker som led i det almindelige tilsyn med virksomhederne under tilsyn af Finanstilsynet. Finanstilsynet rekvirerer regelmæssigt referater fra det enkelte udvalgs møder og andet relevant materiale for at få indsigt i arbejdet og danne sig et overblik over, hvordan udvalget fungerer. Dette sker bl.a. i forbindelse med inspektioner, som typisk inkluderer et møde med formanden for revisionsudvalget. Desuden holder Finanstilsynet regelmæssige møder med formanden for revisionsudvalget for de systemisk vigtige finansielle institutter¹¹.

4. Finanstilsynets erfaringer med revisionsudvalgene

Det er Finanstilsynets erfaring, at kyndighed i form af indsigt, erfaringer eller uddannelse på området regnskabsvæsen eller revision er et godt grundlag for gode drøftelser i udvalgene. Uden et vist kendskab til regnskabsaflæggelse eller revisionsprocesser er det svært at vurdere det udførte arbejde og stille de gode spørgsmål, som kan sætte gang i de rigtige drøftelser i udvalget.

Består et bestyrelsesudvalg af den samlede bestyrelse, kan drøftelser, der skal foregå i regi af bestyrelsen, tages i et underudvalg i de tilfælde, hvor det er relevant. Består bestyrelsesudvalget kun af en del af bestyrelsen, er det vigtigt, at virksomheden sikrer sig, at bestyrelsesrelevante drøftelser også foregår i regi af den samlede bestyrelse.

Udvalgene har en vigtig funktion som mødested mellem revisionsudvalgsmedlemmerne og eksterne og intern revision i virksomheden. I de finansielle virksomheder, som har mere end 125 ansatte, er der krav om en intern revision¹². Intern revisions arbejde i de finansielle virksomheder

Finanstilsynet mener, at revisionsudvalgene fortsat har værdi og relevans ved bl.a. at sætte øget fokus på regnskabsprocessen og rapporteringen i virksomheden.

omfatter procesrevision af væsentlige og risikofyldte områder med fokus på, om forretningsgange og interne kontroller, herunder compliancefunktionen og risikostyring, er og fungerer betryggende¹³. Den interne revision fylder en del i forhold til udvalgets arbejde, da de rapporterer deres udførte arbejde på de førnævnte områder til udvalget og til bestyrelsen. Det er vigtigt, at udvalget er lydhørt overfor ekstern og intern revision og samtidig formår at udfordre ekstern og intern revision i forhold til deres roller og det arbejde, de udfører.

Finanstilsynet har set eksempler på, at udvalgets uafhængighed i forhold til den daglige ledelse kan være en udfordring i praksis. Det er ikke uden betydning, hvem der sidder med til møderne ud over medlemmerne. Eksempelvis bør en person med ansvar for et område, som skal vurderes af udvalget, ikke deltage fast på hele mødet – f.eks. som sekretær for udvalget. På samme måde må gæster ikke deltage fast på møderne eller sidde med under hele møder, så de i praksis bliver en fast del af udvalget. Det er dog vigtigt, at udvalget inviterer relevante gæster med til de dele af møderne, hvor det er meningsfuldt, at gæsten bidrager med svar på udvalgets spørgsmål om gæstens ansvarsområde. Eksempelvis er intern revisions ansvarsområde i praksis bredt, dog må intern revision ikke sidde med, når udvalget vurderer den interne revision.

Referaterne fungerer som dokumentation for møderne og skal afspejle det, som udvalget har drøftet og indstillet til bestyrelsen, og angive, hvem der deltog i møderne.

En eventuel reaktion fra Finanstilsynet, hvis der konstateres forhold, der ikke er i overensstemmelse med reglerne om revisionsudvalg, vil typisk være et påbud om at bringe forholdet i orden. Påbud vil oftest blive givet i inspektionsrapporten som en del af den samlede afrapportering fra Finanstilsynet efter inspektionen.

5. Fremtiden for revisionsudvalgene

Finanstilsynet mener, at revisionsudvalgene fortsat har værdi og relevans. Revisionsudvalgene bidrager bl.a. til at sætte øget fokus på regnskabsprocessen og rapporteringen i virksomheden og på den eksterne og interne revisions arbejde. Revisionsudvalgene har potentiale til at øge kvaliteten af rapporteringen til offentligheden. Dermed udfylder udvalgene en vigtig funktion i de enkelte virksomheder med at styrke fokus på processerne, kontrolsystemet, intern og ekstern revision og den gode selskabsledelse og governance. Samtidig er den forventede øgede kvalitet af rapporteringen til stor gavn for regnskabsbrugerne, herunder offentligheden.

Senest er der med EU-Kommissionens forslag fra april 2021 vedrørende bæredygtighedsrapportering lagt op til en udvidelse af revisi-

onsudvalgets arbejdsområde til også at omfatte bæredygtighedsrapporteringen¹⁴.

Det er meget positivt, at revisionsudvalgene består og udvikler sig i takt med tiden ved også at omfatte mere af den ikkefinansielle rapportering fra virksomhederne til offentligheden.

Noter

- 1 Præampel 14 i Kommissionens henstilling af 15. februar 2005 om den rolle, der spilles af menige bestyrelsesmedlemmer og medlemmer af tilsynsorganer i børsnoterede selskaber og om udvalg nedsat i bestyrelsen/ledelsesorganet (2005/162/EF).
- 2 Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/43/EF om lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber, som senere ændret ved Europa-Parlamentet og Rådets direktiv 2014/56/EU af 16. april 2014 om ændring af direktiv 2006/43/EF om lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber (EU's 8. direktiv).
- 3 Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 537/2014 af 16. april 2014 om specifikke krav til lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden.
- 4 Lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder (Revisorloven).
- 5 Især artikel 11 om rapporteringen til revisionsudvalget og artikel 16 om udpegelse af revisorer i revisorforordningen.
- 6 Erhvervsstyrelsens Vejledning om Revisionsudvalg, version 1.1.
- 7 § 31, stk. 3, i lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder (revisorloven).
- 8 Lovbemærkningerne til § 31, stk. 1, i revisorloven, L 146 fremsat den 2. marts 2016, specielle bemærkninger til lovforslagets § 1, nr. 53. Samt afsnit 3 i Erhvervsstyrelsens vejledning om Revisionsudvalg.
- 9 Bilag I, afsnit 4.1 og bilag II i Kommissionens henstilling om den rolle, der spilles af menige bestyrelsesmedlemmer og medlemmer af tilsynsorganer i børsnoterede selskaber, og om udvalg nedsat af bestyrelsen/ledelsesorganet (2005/162/EF).
- 10 Anbefaling 3.4.2 i Komiteen for god Selskabsledelses Anbefalinger for god Selskabsledelse.
- 11 Finanstilsynet udpeger en gang årligt de systemisk vigtige institutter i Danmark. Ved udpegningen i 2021 er følgende institutter/koncerner udpeget: Danske Bank A/S, Nykredit Realkredit A/S, Jyske Bank A/S, Nordea Kredit Realkreditselskab, Sydbank A/S, A/S Arbejdernes Landsbank, Spar Nord Bank A/S og DLR Kredit A/S.
- 12 Jf. § 17, stk. 3, i bekendtgørelse om revisionens gennemførelse i finansielle virksomheder m.v. samt finansielle koncerner.
- 13 Jf. § 21, stk. 1, og § 27 i bekendtgørelse om revisionens gennemførelse i finansielle virksomheder m.v. samt finansielle koncerner.
- 14 Artikel 3, stk. 19 i forslag af 21. april 2021 til Europa-Parlamentets og Rådets direktiv om ændring af direktiv 2013/34/EU, direktiv 2004/109/EF, direktiv 2006/43/EF og forordning (EU) nr. 537/2014 hvad angår virksomheders bæredygtighedsrapportering.

Af Anders Duedahl-Olesen,
Country Independence
Leader, EY,
Jesper Hansen,
Partner Responsible for
Independence, PwC
Carsten Høj Hansen,
Nordic Director of
Independence, Deloitte og
Henrik Barner Christiansen,
Quality & Risk Management
Partner, KPMG
(alle medlemmer af
arbejdsgruppen for PIEs i
FSR – danske revisorers Etik-
udvalg).

Revisionsudvalget og den generalforsamlingsvalgte revisor

1. Revisionsudvalget¹ er forankringen af revisionen i virksomheden

Læringen fra de seneste årtiers uventede virksomhedskollapser har omfattet en erkendelse af, at kvaliteten af regnskabsrapportering og revision i høj grad er afhængig af god virksomhedsledelse (corporate governance). Særligt forankringen af virksomhedens relation til revisor hos et revisionsudvalg bestående af uafhængige og kompetente medlemmer af bestyrelsen udgør en central forudsætning for, at der sikres de bedste betingelser for at forholde sig kritisk til risici, kontroller og regnskabsrapportering i børsnoterede selskaber, pengeinstitutter og forsikringsvirksomheder.

Et revisionsudvalg har blandt andet til formål at skabe de optimale rammer for drøftelse af revisionen af årsregnskabet på et dybere og mere kvalificeret niveau, end hvad der er muligt inden for rammerne af arbejdet i den samlede bestyrelse. Dette uanset, at det er vigtigt at erindre, at ansvaret for regnskabsaflæggelsen fortsat ligger hos den samlede bestyrelse og direktion. Revisionsudvalget har alene en forberedende funktion forud for bestyrelsesbehandlingen af årsrapporten².

I UK igangsatte det uventede kollaps af Carillion i 2018 en omfattende gennemgang af regelsæt og praksis inden for corporate governance, revision og den relaterede myndighedsudøvelse til overvågning og ansvarliggørelse af de relevante aktører³. I præsentationen af de foreslåede reformer fremhæves nødvendigheden af samspillet mellem engagerede aktionærer, god corporate governance og et aktivt myndighedstilsyn som elementer i tillæg til revisionen. Høj revisionskvalitet opnås således ikke ved blot at fokusere på revisionsydelsen isoleret. Dens forudsætninger skal være til stede og her spiller revisionsudvalget en central rolle.

I en aktuel udtalelse fra SEC Chief Accountant Paul Munter i anledning af 20-året for Sarbanes-Oxley loven i USA, fremgår blandt andet⁴:

Audit committees play a vital role in the financial reporting systems of public companies through their oversight of financial reporting, including internal controls over financial reporting, and over the external, independent audit process. Effective oversight by strong, active, knowledgeable and independent audit committees significantly furthers the collective goal of providing high quality, reliable financial information to investors.

An effective audit committee enhances the accountant's independence by, among other things, providing a forum apart from management where the accountants may discuss their concerns. It facilitates communications among the board of directors, management, internal auditors and independent auditors. An effective audit committee also enhances auditor independence from management by exercising its responsibilities in appointing, compensating and overseeing the work of the independent auditors. Because audit committees have financial reporting and audit oversight authority and responsibility, they also are instrumental in setting the tone at the top for the quality of the issuer's financial reporting to investors.

In selecting, retaining, and evaluating the independent auditor, the audit committee always should be focused, in the first instance, on audit quality.

Reguleringen af revisionsudvalg inden for EU er forankret i revisorforordningen⁵ for at sikre konsistens i reguleringen på tværs af landene vedrørende revisionsudvalgets opgaver. Der er således fokus på at styrke revisionsudvalg generelt på tværs af EU-landene. I den forbindelse indgår opgaver i forhold til styrkelse af revisors uafhængighed, hvor også revisionsudvalget er tiltænkt en rolle i forbindelse med en generel honorarbegrænsning for ikke-revisionsydelse, forbud mod visse ikke-revisionsydelse samt tvungen partner- og firmarotation.

En aktuel undersøgelse gennemført af den hollandske tilsynsmyndighed⁶, AFM, peger på en række overordnede observationer: Der konstateredes fremdrift i revisionsudvalgenes "ejerskab" til processen med valg af revisor ligesom kompetencerne i revisionsudvalgene var øget gennem tilførsel af regnskabs- og revisionsmæssig ekspertise. Omvendt var der stadig forbedringsmuligheder i revisionsudvalgets dialog med revisor, som kunne blive mere engagerende, ligesom tilsynet med ikke-revisionsydelse syntes at basere sig på revisionsfirmaernes egne vurderinger fremfor revisionsudvalgets selvstændige beslutninger, hvilket var intentionen i revisorforordningen. Endelig kunne gennemsigtheden i kommunikation med aktionærerne forbedres, fx i forhold til overvejelser bag indstilling til valg af revisor på generalforsamlingen.

I nærværende artikel vil vi sætte fokus på revisionsudvalgets funktion i Danmark med udgangspunkt i den generalforsamlingsvalgte revisors perspektiv, og samtidig vil vi dele de erfaringer, som er opnået gennem implementering af revisorforordningen gennem de seneste 5 år. Fra eksternt revisors ståsted har denne udvikling to overordnede perspektiver:

1. En bedre forankring af revisionen gennem styrkelse af revisionsudvalget (valg af revisor, dialog om revisionens planlægning, gennemførelse og resultater samt overvågning af revisors uafhængighed) og
2. Betydelige administrative udfordringer i forbindelse med sikring af revisors uafhængighed ved tilbudsafgivelsen såvel som i opgaveperioden (hvor ikke-revisionsydelse samt forretningsforbindelse skal administreres og styres kvalitativt såvel som kvantitativt).

2. Revisionsudvalgets rolle i forhold til revisor

2.1 Valg af revisor

En central forudsætning for forankring af relationen til revisor i bestyrelsen er ejerskabet til at foretage indstilling til valg af revisionsfirma i selskabet. Derfor er en af de allervigtigste opgaver for revisionsudvalget indstilling til bestyrelsen om valg af generalforsamlingsvalgt revisor. Revisionsudvalget skal indstille to firmaer, og angive sin præference for ét firma samt erklære, at revisionsudvalget i forbindelse med indstillingen ikke har været påvirket af tredjemand⁷.

Processen for revisorvalg er blevet yderligere aktualiseret af kravet om tvungen firmarotation, hvorefter et revisionsfirma maksimalt kan vare-

tage revisionen i op til 20 år, såfremt det tillades i national lovgivning og efter et udbud med virkning senest efter udløbet af det 10. år⁸.

Efter præamblen i revisorforordningen (nr. 21) er formålet med tvungen firmarotation at styrke revisors uafhængighed. Det mål understøttes ikke blot gennem den 20-årige firmarotation. I tillæg til kravet til rotation af firma er der også krav om rotation af underskrivende revisorer og visse ledende revisorer med ansvar for udførelse af revisionen, således at disse maksimalt kan varetage deres opgave i 7 år i træk. Herefter er der efter forordningen krav om "afkøling" i 3 år, mens der efter 2023 er krav om "afkøling" i 5 år efter IESBA Code of Ethics, hvorfor 5 års "afkøling" de facto kommer i kraft⁹. Dette har formentlig en endnu bedre effekt på revisors uafhængighed end kravet om den 20-årige firmarotation.

I USA er det valgt at lægge vægten på reguleringen af uafhængighedstruslen i forhold til en partners langvarige tilknytning til en revisionsklient ved at fastlægge en endnu kortere periode for individrotation, således at ingen kan deltage på et revisionsteam i mere end 5 år¹⁰. Til gengæld er der i USA fortsat ikke krav om rotation af et revisionsfirma.

Revisionen skal være forankret i revisionsudvalgene som en afgørende forudsætning for opretholdelse af kvaliteten i den udførte revision samt opretholdelse af revisors uafhængighed, jf. i øvrigt det ovenfor citerede af SEC Chief Accountant Paul Munter. Dette indebærer fx, at revisionsaftalen og honorarfastsættelse må være et anliggende mellem revisionsudvalget og revisor med endelig forankring i bestyrelsen¹¹.

En meget væsentlig og vigtig opgave for revisionsudvalget er tillige at arbejde strategisk med valg af revisor.

Der skal som bekendt gennemføres et udbud af revisionen senest efter hvert 10. år. Det er også muligt at gennemføre udbud oftere, såfremt revisionsudvalget ønsker dette.

De fleste EU-PIEs i Danmark kan reelt vælge mellem 3-6 revisionsfirmaer til at udføre den lovpligtige revision; mens banker og forsikringsselskaber har et mindre antal (i praksis 3-4) revisionsfirmaer at vælge imellem som følge af certificeringsreglerne¹². Hvis det sammenholdes med cooling-in bestemmelsen for visse ikke-revisionsydelse i revisorforordningen, hvorefter revisor skal køle af i et helt regnskabsår forud for det år, der første gang skal revideres, og det forhold, at revisor kan blive tvunget til at fratræde i utide ved en konflikt med uafhængighedsregler, kan revisionsudvalget uventet stå med den udfordring, at det ikke umiddelbart er muligt at finde en anden generalforsamlingsvalgt revisor – og helt umuligt kan det være at finde de efter revisorforordningen krævede to revisionsfirmaer, der kan afgive et tilbud på revisionen.

Hertil kommer risikoen for, at det eller de revisionsfirmaer, der efter reglerne har mulighed for at påtage sig opgaven, ikke ønsker at afgive tilbud som følge af firmaets (manglende) kapacitet eller andre forhold (fx virksomhedens omdømme, kompleksitet mv.).

De fleste EU-PIEs i Danmark kan reelt vælge mellem 3-6 revisionsfirmaer til at udføre den lovpligtige revision; mens banker og forsikringsselskaber har et mindre antal (i praksis 3-4) revisionsfirmaer at vælge imellem som følge af certificeringsreglerne.

banl

Hvis der fx skal gennemføres tvungen firmarotation efter revisorforordningen i 2024, bør revisionsudvalget derfor i andet halvår 2022 beslutte, hvilke revisionsfirmaer udvalget vil indstille til bestyrelsen som grundlag for bestyrelsens anbefaling til

generalforsamlingen i 2024 om valg af revisionsfirma; således at revisionsudvalget har taget højde for revisionsfirmaernes levering af cooling-in-belagte ydelser i 2022 (der skal ophøre inden udgangen af 2022).

Revisor kan blive tvunget til at fratræde, hvis revisor har overtrådt revisorforordningens artikel 5, og dette ikke kan imødegås af foranstaltninger til sikring af revisors uafhængighed¹³. Det er i den sammenhæng værd at bemærke, at revisorforordningen ikke opererer med "væsentlighed" – overhovedet – på tilsvarende måde som SEC-reglerne, IESBA Code of Ethics og visse steder i den danske revisorlovgivning. Derfor kan overtrædelser af revisorforordningens artikel 5 have betydelige konsekvenser såvel for virksomheden som for revisionsfirmaet.

Revisionsudvalget bør derfor som led i en strategisk plan for revisorskifte altid have en plan B, såfremt den nuværende revisor måtte være nødt til uventet at fratræde.

2.2 Revisionsplanlægning

Et centralt element i revisionsudvalgets overvågning af den lovpligtige revision omfatter drøftelse af revisionsplanlægningen. Herved gives mulighed for, at revisionsindsatsen kalibreres i forhold til revisionsudvalgets viden om forretningsmæssige risici samt eventuelle særlige ønsker om revisors fokus i tillæg til den lovkrævede indsats, fx i forhold til interne kontroller, forretningsområder, geografiske områder mv.

Dialogen om revisionsplanlægning bør i henhold til Erhvervsstyrelsens vejledning om revisionsudvalg¹⁴ blandt andet omfatte væsentlighedsniveau og relevante parametre for fastlæggelse heraf, drøftelse af revisionsstrategi og –plan samt identifikation af betydelige risici og scoping af koncernrevisionen.

2.3 Regnskabsprocessen

I henhold til revisorloven¹⁵ har revisionsudvalget ansvaret for at overvåge regnskabsaflæggelsesprocessen og fremsætte henstillinger eller forslag til at sikre integriteten heraf. Revisionsudvalget skal derfor

Komiteén for god Selskabsledelse anbefaler, at revisionsudvalget inden godkendelsen af årsrapporten og anden finansiell rapportering overvåger og rapporterer om:

- Regnskabspraksis på de væsentligste områder
- Væsentlige regnskabsmæssige skøn
- Transaktioner med nærtstående parter, og
- Usikkerhed og risici, herunder også i relation til forventningerne for det igangværende år.

have kendskab til den organisatoriske struktur og ansvarsfordeling i virksomheden for derved at kunne vurdere, om organisering og ansvarsfordeling i regnskabsfunktionerne er hensigtsmæssige og effektive, herunder om der sker en tilstrækkelig

kontrol af, at interne retningslinjer og politikker er implementeret i virksomheden.

Komiteén for god Selskabsledelse anbefaler, at revisionsudvalget inden godkendelsen af årsrapporten og anden finansiell rapportering overvåger og rapporterer om:

- Regnskabspraksis på de væsentligste områder
- Væsentlige regnskabsmæssige skøn
- Transaktioner med nærtstående parter, og
- Usikkerhed og risici, herunder også i relation til forventningerne for det igangværende år.

Ved ny regnskabslovgivning bør revisionsudvalget påse, at virksomhedens beskrivelser tilpasses og opdateres. Hvis revisionsudvalget vurderer, at der er mangler eller forbedringspunkter i virksomhedens organisering og ansvarsfordeling i regnskabsfunktionerne, skal udvalget udarbejde henstillinger eller forslag til afhjælpning heraf.

Fra revisors ståsted er processen i forhold til regnskabsaflæggelse central for revisors arbejde og indsats, ligesom revisor i forbindelse med en ofte sammenpresset afslutning af revisionen ved årsregnskabsudarbejdelsen kan få meget vanskelige arbejdsbetingelser. På dette område kan revisionsudvalget gøre en betydelig forskel ved at sikre rettidig fokus på virksomhedens evne og forudsætninger for at kunne levere regnskabsudkast af tilstrækkelig kvalitet i overensstemmelse med aftalte tidsplaner. Således indeholder den canadiske vejledning til revisionsudvalg en opfordring til at måle på kvalitet og rettidig levering af regnskabsudkast fra virksomheden.¹⁶

Mere overordnet er der kommet stigende fokus på risikostyring og interne kontrolsystemer. Sarbanes-Oxley loven i USA indførte for næsten 20 år siden et krav om både ledelses- og revisorerklæring på interne kontroller i forhold til regnskabsaflæggelsen. På trods af kritik af det hermed forbundne ressourceforbrug er kravet fastholdt, dog med visse lempelser for mindre børsnoterede virksomheder. I UK er emnet en del af den igangværende reform af reguleringen, herunder er forskellige modeller for en formalisering af både ledelsens og revisors gennemgang og kommunikation til omverdenen ligeledes under overvejelse.

2.4 Konklusion på væsentlige og kritiske revisionsområder

Der hvor brugere oftest er blevet skuffede over misvisende årsregnskaber, er der som regel tale om udøvelse af regnskabsmæssige skøn, hvor ledelsen har et interval for udøvelse af subjektive skøn. Det kan fx være i forhold til nedskrivningstest på aktiveret goodwill, aktiverede udviklingsomkostninger, igangværende projekter, varelagre, tilgodehavender eller forpligtelser. Her er en aktiv indsats fra et revisionsudvalg centralt for at tilføre regnskabsaflæggelsesprocessen et element af kritisk udfordring. I denne proces er dialogen med revisor afgørende, herunder i forhold til forståelse og stillingtagen til revisors kritiske efterprøvning af forudsætninger og antagelser om fremtidig udvikling, som ofte udgør centrale elementer i udøvelse af disse skøn, og ikke mindst i beskrivelsen heraf i årsregnskabet.

2.5 Overvågning af revisors uafhængighed

Revisionsudvalget skal kontrollere og overvåge¹⁷ krav til revisors uafhængighed der følger af revisorlovens §§ 24-24c samt revisorforordningens artikel 6, ligesom revisionsudvalget skal godkende revisors levering af andre ydelser end revision, jf. revisorforordningens artikel 5. Revisor skal inden denne påtager sig eller fortsætter en revisionsopgave, vurdere og dokumentere, at kravene til uafhængighed er opfyldt, herunder at kravene i revisorforordningen om honorar (artikel 4), om udførelse af ikke-revisionsydelser (artikel 5) og reglerne om revisionsopgavens varighed og partnerrotation (artikel 17) er opfyldt.

Revisionsudvalget skal årligt modtage en bekræftelse fra revisor om, at revisor, revisionsfirmaet og de revisionspartnere og andre ledende revisionsmedarbejdere, der udfører den lovpligtige revision, er uafhængige af den reviderede virksomhed. Erklæringen om uafhængighed skal fremgå af revisionsprotokollatet.

Ligeledes skal revisor med revisionsudvalget drøfte eventuelle trusler mod revisors uafhængighed og de foranstaltninger, der er iværksat for at imødegå disse trusler, og som skal dokumenteres af revisor og/eller revisionsfirmaet.

Revisionsudvalget skal godkende revisors og dennes netværks udførelse af tilladte ikke-revisionsydelser efter at have foretaget en passende vurdering af trusler mod uafhængigheden og de sikkerhedsforanstaltninger, revisor har iværksat. Godkendelseskravet gælder ikke for de skatte- og vurderingsydelser, der er tilladt efter revisorlovens § 24a, jf. nedenfor¹⁸.

Revisionsudvalget skal i den forbindelse være særlig opmærksom på, at der ikke er tale om en ydelse, der er omfattet af de forbudte ydelser, der er angivet i revisorforordningens artikel 5.

Revisionsudvalget bør for at kunne leve op til kravene om kontrol og overvågning af revisors uafhængighed udarbejde retningslinjer for udførelse af de skatte- og vurderingsydelser, der er tilladte efter revisorloven.

Selvom der ikke er krav om forhåndsgodkendelse af ydelserne, er det revisionsudvalgets ansvar at overvåge og vurdere, at retningslinjerne for udførelse af sådanne ydelser er fulgt.

3. Revisorforordningens administrative konsekvenser for PIE-revisorerne

Indførelse af revisorforordningens artikel 4(2) (honorarbegrænsning - "70%-cap"), artikel 5 (forbudte ydelser) og artikel 6 (dokumentation af uafhængighed før kundeaccept) medfører betydelige administrative konsekvenser og afledte omkostninger for de revisionsfirmaer, der vælger at acceptere EU-PIE-virksomheder som revisionskunder.

Dette vil kunne føre til en risiko for, at et revisionsfirma vælger ikke at byde på en revisionsopgave, hvis det på forhånd vurderes, at en EU-PIE virksomheds invitation til et revisionsfirma ikke sker ud fra en reel overvejelse om at vælge pågældende revisionsfirma, men alene som følge af virksomhedens (berettigede) ønske om at opfylde kravene til udbud. Herunder kan revisionsfirmaet møde dilemmaet, at sandsynligheden for at vinde opgaven ikke står mål med de omkostninger, der er ved at udarbejde et seriøst tilbud og gennemgå de nødvendige procedurer for at gøre sig valgbar.

I det følgende redegøres mere uddybende for revisorforordningens administrative konsekvenser for revisionsfirmaerne. Danmark har efter de gældende definitioner af virksomheder af offentlighedens interesse (EU-PIEs) ca. 200 virksomheder der omfatter børsnoterede virksomheder, forsikringsvirksomheder og pengeinstitutter. Virksomhederne repræsenterer et bredt spekter af forskellig størrelse og har varierende kompleksitet og geografiske aktivitetsområder. Eftersom disse virksomheder skal i udbud mindst hvert 10. år i overensstemmelse med revisorforordningens krav til firmarotation, vil dette i gennemsnit føre til ca. 20 årlige udbud af revisionen. I disse udbud vil formentlig deltage mindst 2-4 revisionsfirmaer, og der vil således skulle udarbejdes i alt mellem 40-80 revisionstilbud på EU-PIEs årligt.

Forud for revisors afgivelse af tilbud på en EU-PIE, og senest i forbindelse accept af valg på generalforsamlingen og indgåelse af en revisionsaftale, skal revisor dokumentere, at denne lever op til alle relevante uafhængighedsbestemmelser. Dette krav følger af revisorforordningens artikel 6. Kravene til revisors uafhængighed skal være opfyldt i hele opgaveperioden, der typisk løber fra den første dag i regnskabsåret og frem til den generalforsamling, hvor årsrapporten godkendes. Hertil kommer, at revisionsfirmaets uafhængighed kan være påvirket af cooling-in belagte ydelser, det vil sige visse ydelser, der ikke må have været udført for virksomheden, eller dennes kontrollerende virksomhed(er) eller kontrollerede virksomheder, i et helt regnskabsår forud for det regnskabsår, som skal revideres. Uafhængigheden gælder for alle netværksfirmaer tilknyttet det generalforsamlingsvalgte revisionsfirma.

Det kan umiddelbart synes enkelt at tage stilling til og dokumentere uafhængigheden. Det er det imidlertid ikke i praksis, og særligt ikke når det gælder store og komplekse virksomheder med internationale aktiviteter. Hvis revisor fx skal give tilbud på en EU-PIE, der er repræsenteret 100 lande, kræver det, at revisor i sit netværk indhenter alle (gældende og visse historiske) aftalebreve for alle opgaver i alle 100 lande for alle koncernselskaber, og vurderer, hvorvidt hver enkelt opgave dels er omfattet af forbuddet i forhold til cooling-in belagte ydelser, og dels hvorvidt en igangværende (ikke-revisionsydelse) skal stoppes, hvis den er i strid med uafhængighedsreglerne i revisorforordningen, nationale regler eller IESBA Code of Ethics. Dette er ofte en ganske omfattende og tidskrævende proces, hvis omfang dels afhænger af virksomhedens størrelse og kompleksitet samt repræsentation i forskellige lande og dels omfanget af revisionsfirmaets og dets netværks igangværende ikke-revisionsydelser til virksomheden. I Danmark har vi oplevet, at dette har omfattet flere tusinde aftalebreve om levering af ydelser, der skulle gennemgås for at dokumentere revisors uafhængighed efter revisorforordningens artikel 6.

Skulle revisionsfirmaet blive valgt som fremtidig revisor stopper de administrative opgaver ikke. Efter revisorforordningens artikel 5 er en række ikke-revisionsydelser forbudt for revisor at udføre for en EU-PIE. Visse skatte- og vurderingsydelser er dog alligevel tilladt efter national lovgivning, hvilket i Danmark er indført via revisorlovens § 24 a.

Revisor skal i forbindelse med anmodningen om udførelse af ikke-revisionsydelser sikre sig og dokumentere, at hver ydelse ikke er forbudt efter revisorforordningen (som implementeret i det land, hvor ydelsen ønskes udført), national lovgivning eller IESBA Code of Ethics, og skal foranledige revisionsudvalgets godkendelse¹⁹ heraf. Hertil kommer, at revisor skal dokumentere overvejelserne i forbindelse hermed, jf. revisorlovens § 24 stk. 5. Såfremt der er tale om en skatte- eller vurderingsydelse²⁰, skal revisor i revisionsprotokollatet dokumentere, at indvirkningen på årsregnskabet er uvæsentlig, jf. revisorlovens § 24a stk. 2 nr. 2.

Koncernrevisors arbejde med dokumentation og godkendelse af opgaveaccepter af ikke-revisionsydelser kan derfor være særdeles omfattende og tidskrævende.

Udover den nære dokumentation, der kræves efter revisorforordningen, skal revisionsfirmaet tillige bruge omfattende ressourcer på at udarbejde og præsentere et seriøst tilbud til den virksomhed, der har sendt revisionen i udbud. Hvis revisor ikke udarbejder et gennemarbejdet tilbud, og giver en professionel præsentation heraf, vil den modtagende virksomheds revisionsudvalg ikke have mulighed for at danne sig et overblik over graden af overensstemmelse med revisionsudvalgets ønsker til revisionens tilrettelæggelse og omfang. Dermed levnes virksomheden ikke mulighed for at indgå i en kvalificeret dialog med henblik på at kunne danne sig en holdning hertil som basis for en ind-

stilling til bestyrelsen og generalforsamlingen. Det er ikke usædvanligt, at en revisionspartner anvender 50-100 timer eller mere på drøftelse, udarbejdelse og præsentation af et revisionstilbud på en mellemstor dansk EU-PIE. Hertil kommer resten af "revisionsteamets" tidsanvendelse plus back-office-tid.

4. Afsluttende bemærkninger

Såfremt et revisionsudvalg ønsker muligheden for at vælge mellem flere revisionsfirmaer i forbindelse med en firmarotation vil det i lyset af ovenstående være hensigtsmæssigt, at der tænkes langsigtet i valg af leverandør af rådgivningsydelser fra mulige fremtidige kandidater til revisionsopgaven. Således bør tidsplan for udbudsproces samt forberedelse af grundlag for revisionsudbud give mulighed for, at alle bydende revisionsfirmaer kan sikre deres uafhængighed inden revisionsopgavens påbegyndelse og udarbejde et realistisk tilbud på et velinformeret grundlag, der kan være genstand for dialog med revisionsudvalget.

Endelig er revisor efter forordningens artikel 4, stk. 2, pålagt en honorarbegrænsning (fra og med det fjerde år) for ikke-revisionsydelser (der ikke konflikter med forbudsbestemmelserne i forordningens artikel 5) på 70% af det gennemsnitlige revisionshonorar for de tre foregående år. Honorarbegrænsningen gælder alene det revisionsfirma, der afgiver revisionspåtegning på EU-PIE selskabet; og dermed ikke for revisionsvirksomhederne i netværket.

For at sikre overholdelse af denne begrænsning er revisor nødt til løbende at føre en oversigt over ikke-revisionsydelser. Den løbende sikring af den generalforsamlingsvalgte revisors uafhængighed er et anliggende for både revisionsfirmaet og for revisionsudvalget, hvor det hører til en af kerneopgaverne.

I forbindelse med de europæiske revisortilsyns nye opgaver i forhold til revisionsudvalgenes varetagelse af deres opgave, er der udtrykt behov for, at revisionsudvalgene i højere grad tager selvstændigt ansvar for at forholde sig til revisors uafhængighed og ikke udelukkende baserer sig på revisors egne oplysninger og systemer, jf. tidligere omtalte undersøgelse fra Holland (AFM). En sådan opgave kan tage et naturligt udgangspunkt i en politik for, hvorvidt, og i givet fald hvilke ikke-revisionsydelser, som revisionsudvalget finder hensigtsmæssigt, at den generalforsamlingsvalgte revisor leverer, herunder omfanget heraf.

Det kan umiddelbart synes enkelt at tage stilling til og dokumentere uafhængigheden. Det er det imidlertid ikke i praksis, og særligt ikke når det gælder store og komplekse virksomheder med internationale aktiviteter.

Noter

- 1 Betegnelsen "revisionsudvalg(et)" benyttes i denne artikel om de virksomheder, der har etableret et egentlig revisionsudvalg, og de virksomheder, der under visse betingelser har lader funktionen varetage af den samlede bestyrelsen.
- 2 Jf. "Anbefalinger god selskabsledelse" udgivet af Komitéen for god selskabsledelse 2020.
- 3 Se nærmere herom i Revision & Regnskabsvæsen nr. 4, 2020, s. 36-43.
- 4 Statement on "The Importance of High Quality Independent Audits and Effective Audit Committee Oversight to High Quality Financial Reporting to Investors" by acting Chief Accountant Paul Munter, October 26, 2021.
- 5 EUROPA-PARLAMENTETS OG RÅDETS FORORDNING (EU) Nr. 537/2014 af 16. april 2014 om specifikke krav til lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden.
Revisionsudvalgets opgaver endvidere reguleret i revisorlovens § 31.
- 6 jf. "AFM Report on audit committees. The role of audit committees in selecting the external auditor and monitoring the external audit", February 2021.
- 7 Revisorforordningens artikel 16.
- 8 Kravet om firmarotation følger af revisorforordningens artikel 17, mens kravet om udbud med virkning efter udløbet af en varighed på 10 år følger af selskabslovens § 144a.
- 9 Medlemmer af FSR – danske revisorer er forpligtet til at følge IESBA Code of Ethics, hvorfor kravet om 5 års "afkøling" i 540.11 også indføres i Danmark.
- 10 Sarbanes-Oxley Act, section 203.
- 11 Se herom f.eks. afsnit 2.2, House of Commons, Briefing paper no. 8385, 26 October 2021: "Company audits and solutions", "<https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-8385/CBP-8385.pdf>
- 12 Jf. lov om finansiel virksomhed, § 199.
- 13 Det følger af revisorforordningens artikel 5, næstsidste afsnit:
Ved anvendelsen af dette stykke anses:
a) deltagelse i den reviderede virksomheds beslutningstagning og udførelse af de i stk. 1, andet afsnit, litra b), c) og e), omhandlede ydelser for at påvirke uafhængigheden, og for ikke at kunne imødegå af nogen foranstaltninger. Det er set i Danmark, at revisor har været nødt til at fratræde i utide som følge af overtrædelse af revisorforordningens artikel 5, der ikke kunne løses med foranstaltninger.
- 14 Erhvervsstyrelsens vejledning om revisionsudvalg, version 1.1, maj 2018, der kan findes her: <https://erhvervsstyrelsen.dk/vejledning-revisionsudvalg>
- 15 Lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder (revisorloven), § 31 stk. 3 nr. 2.
- 16 "Audit Committee guide to Audit Quality Indicators", som er en fælles udgivelse fra revisortilsynet, revisorforeningen samt foreningen af bestyrelsesmedlemmer i Canada, 2018.
- 17 Lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder (revisorloven), § 31 stk. 3 nr. 5.
- 18 Jf. Erhvervsstyrelsens vejledning om revisionsudvalg, version 1.1., maj 2018, afsnit 4.5.
- 19 Lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder (revisorloven), § 31 stk. 3 nr. 5.
- 20 Jf. Erhvervsstyrelsens vejledning om revisors levering af tilladte skatte- og vurderingsydelser til revisionskunder af interesse for offentligheden, version 1, november 2017.

Af advokat Georg Lett,
advokat Anders Julius Tengvad,
advokat Jacob Thomsen
og advokatfuldmægtig
Nicoline Antonsen, DLA Piper

Revisionsudvalgets erstatningsansvar

1. Indledning

Denne artikels formål er at vurdere, om indførelsen af reglerne om revisionsudvalg ændrer eller udvider det erstatningsretlige ansvar, som revisionsudvalgets medlemmer allerede har i deres egenskab af medlemmer af bestyrelsen.¹ Af hensyn til sammenligningen tales i det følgende kun om bestyrelsens ansvar, selvom det for visse regler ville være mere retvisende at tale om ledelsens ansvar. Traditionelt har opfattelsen været, at bestyrelsen har ansvaret for regnskabs rigtighed jf. årsregnskabslovens § 8,² mens revisor har ansvaret for gennem revisionsprocessen at opnå en høj grad af sikkerhed for, at regnskabet ikke indeholder væsentlig fejlinformation jf. revisorlovens § 16.³ Det kan ikke antages, at revisionsudvalgets arbejde mindsker revisors ansvar for revisionen. For så vidt angår bestyrelsen, kan der logisk tænkes to muligheder. Dels kan reglerne gøre bestyrelsen medansvarlig for revisionsprocessen, fordi den via revisionsudvalget deltager i revisionsprocessen, og således kan bestyrelsen tænkes at være solidarisk ansvarlig med revisor for mangler ved revisionen. Dels kan det tænkes, at reglerne udvider bestyrelsens ansvar for regnskabs rigtighed, fordi reglerne nødvendiggør en mere kritisk tilgang til regnskabsprocessen, som ligger ud over, hvad man ellers forventer af bestyrelsen. Det sidste forekommer umiddelbart at være det rigtige svar; men forinden der gås nærmere ind på dette spørgsmål, redegøres for de relevante regler.

Lovgivningen

Med Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/43EF (herefter 2006-direktivet) som ændret ved direktiv 2014/56EU (herefter 2014-direktivet) er kravene til visse virksomheders interne kontroller blevet skærpet gennem indførelsen af krav om etablering af et revisionsudvalg.

I præamblen til 2006-direktivet hedder det i betragtning 24: *"Revisionsudvalg og et effektivt internt kontrolsystem medvirker til at minimere finansielle risici, driftsmæssige risici og manglende overholdelse af forskrifter og øger regnskabsaflæggelsens kvalitet..."*. Forud for disse regler havde Kommissionen udsendt en henstilling af 15. februar 2005 EUT L52 s. 51 (herefter Henstillingen), der nøje redegjorde for behovet for bestyrelsesudvalg herunder et revisionsudvalg. Henstillingen og dens begrundelser er mere detaljeret end direktivets præambel, men præamblen refererer til Henstillingen, som derfor stadig udgør et fortolkningsgrundlag for direktivet. Denne reference er gentaget i 2014-direktivets præambel, betragtning 24.

Bestemmelserne om revisionsudvalget er blevet implementeret i revisorloven og successivt opdateret i takt med EU-reglernes ændringer.⁴

Virksomheder af interesse for offentligheden er forpligtet til at etablere et revisionsudvalg, jf. revisorloven § 31, stk. 1.⁵ En virksomhed anses for at have *interesse for offentligheden* (herefter PIE-virksomheder), når den har kapitalandele, gældsinstrumenter eller andre værdipapirer optaget til handel på et reguleret marked inden for EU eller i et land som EU har indgået aftale med på det finansielle område. Herudover anses en række finansielle virksomheder ligeledes for at have *interesse for offentligheden*.⁶

Revisionsudvalget består af medlemmer af virksomhedens bestyrelse, der ikke samtidig indgår i virksomhedens direktion, eller medlemmer af virksomhedens tilsynsorgan. Endvidere kan medlemmer af udvalget vælges på virksomhedens generalforsamling. Revisionsudvalgets medlemmer er således ikke nødvendigvis medlemmer af bestyrelsen eller tilsynsorganet. Det må dog antages at være det almindeligste, at revisionsudvalgets medlemmer er en delmængde af be-

Traditionelt har opfattelsen været, at bestyrelsen har ansvaret for regnskabs rigtighed jf. årsregnskabslovens § 8, mens revisor har ansvaret for gennem revisionsprocessen at opnå en høj grad af sikkerhed for, at regnskabet ikke indeholder væsentlig fejlinformation jf. revisorlovens § 16.

styrelsen. Denne situation er udgangspunktet for gennemgangen i de følgende afsnit. Formanden for revisionsudvalget vælges af udvalgets medlemmer, af bestyrelsen, af tilsynsrådet eller af generalforsamlingen. En kompetence for generalforsamlingen til at udpege medlemmer eller formand må antages at skulle fremgå af vedtægterne. Det samlede revisionsudvalg skal besidde kompetencer af relevans for den pågældende virksomhed, og mindst ét medlem af udvalget, skal have kvalifikation inden for regnskabsvæsen eller revision, jf. revisorlovens § 31, stk. 1. Hvad der nærmere ligger heri, er ikke defineret. Bestemmelsen er en gengivelse af 2014-direktivet art. 41. I Henstillingen er der tilsvarende generelle formuleringer i præamblen, betragtning 16 og i teksten pkt. 11.

De nærmere pligter for revisionsudvalget er angivet i revisorlovens § 31, stk. 3, som de opgaver, arbejdet "i det mindste" skal bestå af. Det er en lidt besynderlig formulering, da det ingen steder er angivet, hvad udvalget ellers kunne tænkes at beskæftige sig med. Henstilling synes ikke at rumme væsentlige opgaver herudover. Formuleringen kan næppe antages at have nogen juridisk betydning.

Selve kernen i revisionsudvalgets opgaver er beskrevet i revisorlovens § 31 stk. 3 nr. 2-4. Ifølge revisorlovens § 31, stk. 3, nr. 2, skal revisionsudvalget *"overvåge regnskabsaflæggelsesprocessen og fremsætte henstillinger eller forslag til at sikre integriteten."* Den sidste del af denne passus *"og fremsætte henstillinger eller forslag til at sikre integriteten"* er indføjet i 2014-direktivet. Sprogligt er den ret uklar for ikke at sige uforståelig. Da alle sproglige udgaver af direktivet er ligeværdige, må man konsultere andre tekstudgaver for at finde meningen. På grundlag af den franske, tyske og engelske tekst er der ikke megen tvivl om, at pligten går ud på, at revisionsudvalget skal fremkomme med anbefalinger og fremsætte forslag for at sikre regnskabsaflæggelsesprocessens fuldstændighed.

Ifølge revisorlovens § 31, stk. 3, nr. 3, skal revisionsudvalget *"overvåge, om virksomhedens interne kontrolsystem, eventuelle interne revision og risikostyringssystemer fungerer effektivt med hensyn til regnskabsaflæggelsen i virksomheden, uden at krænke dens uafhængighed"*.

Ifølge revisorlovens § 31, stk. 3, nr. 4, skal revisionsudvalget *"overvåge den lovpligtige revision af årsregnskabet m.v., idet der tages hensyn til resultatet af den seneste kvalitetskontrol af revisionsvirksomheden"*.

Endelig skal udvalget ifølge revisorloven § 31, stk. 3, nr. 1, *"underrette det samlede øverste ledelsesorgan om resultatet af den lovpligtige revision, herunder regnskabsaflæggelsesprocessen"*. Det er ikke uden videre klart, hvad der ligger i det, der går ud over, hvad revisor selv skal informere om i regnskabspåtegningen og revisionsprotokollatet.

Disse pligter kan man under et betegne som "de generelle pligter". Med det menes, at de ikke afgrænser præcise pligter til eller forbud imod at handle på en bestemt måde.

Interessant i den forbindelse er Henstillingens præambel, betragtning 9, og teksten, pkt. 5, hvor det som begrundelse for behovet for bestyrelsesudvalg for løn, ledelsesudpegning og revision henvi-

ses til, at der på disse områder er størst risiko for interessekonflikt i direktionen. Direktionen kan f.eks. have en interesse i at tegne et gunstigt billede af selskabets økonomiske situation, fordi vurderingen af direktionens kvaliteter sker på baggrund af selskabets økonomiske udvikling. I relation til revisionsudvalget må det være udtryk for en bekymring for, at direktionen udgør en barriere mellem revisor og bestyrelsen.

De øvrige pligter for revisionsudvalget er mere konkrete. Ifølge revisorlovens § 31, stk. 3, nr. 5, skal revisionsudvalget overvåge revisors uafhængighed og godkende revisors levering af andre ydelser end revision. Ifølge nr. 6 er udvalget ansvarlig for proceduren for udvælgelse og indstilling af revisor til valg. Disse to bestemmelser kaldes i det følgende "de konkrete pligter".

Erhvervsstyrelsen har kompetencen til at føre tilsyn med revisionsudvalgene, jf. revisorlovens § 32, stk. 4 nr. 1. For finansielle virksomheder henhører kompetencen under Finanstilsynet, jf. revisorlovens § 32, stk. 7.

Der foreligger så vidt vides endnu ikke en standard for, hvorledes revisionsudvalget skal varetage sine opgaver. Der findes en omfattende vejledning fra Erhvervsstyrelsen om revisionsudvalg af 1. maj 2018, som er udtryk for Erhvervsstyrelsens fortolkning af reglerne. Men det erkendes samtidig, at hverken revisorloven eller lovbemærkningerne fastsætter nogen regler for revisionsudvalgets nærmere arbejde. En tilsidesættelse af vejledningens anbefalinger har således, i det omfang de går ud over, hvad der følger af lovteksten, ikke uden videre betydning for erstatningsansvaret. Ifølge selskabslovens § 133, har ledelsen pligt til at give revisor relevante oplysninger, hvorfor medlemmer af revisionsudvalget, som også er en del af ledelsen, vil være underlagt denne oplysningspligt. Det forekommer uden videre klart, at revisionsudvalgets pligter går ud over denne pligt. Læser man Henstillingen synes det klart, at der er tale om et udvidet tilsyn med direktionen i forhold til det tilsyn, bestyrelsen forestår. Ifølge præambelens betragtning 14 præciseres det nærmere, at udvalget dels skal sikre fuldstændig og retvisende regnskabsrapportering dels skal føre tilsyn med de metoder, der lægges til grund for risikovurdering og risikostyring. Ifølge vejledningen har udvalget ret til at kontakte medarbejdere uden om direktionen for at skaffe sig de fornødne oplysninger. Ellers kan kontrollen ikke blive effektiv.

I almindelighed må man antage, at revisionsudvalget som minimum holder regelmæssige møder med revisor. Revisionsudvalget skal som minimum holde møder med revisor i forbindelse med revisors tilrettelæggelse af revisionen med henblik på drøftelse af særlig risikofyldte områder, samt i forbindelse med revisors afslutning af revisionen. Det er vel rimeligt at antage, at hovedformålet er at skabe et forum for dialog mellem ledelse og revisor med henblik på at øge kvaliteten af regnskab og revision. Herunder kan revisionsudvalget bibringe revisor

en bedre forståelse af de forretningsmæssige risici som grundlag for revision og drøftelse af regnskabsaflæggelse.

Fokus kan bl.a. være på de af bestyrelsen (som en del af ledelsen) udførte skøn vedrørende dagsværdier og nedskrivning af aktiver, hensættelser og fremtidige pengestrømme, der har betydning for virksomhedens mulighed for at fortsætte driften jf. revisorlovens § 16, hvorefter revisor skal udvise professionel skepsis på disse områder ved gennemgangen. Bortset fra de ovennævnte "konkrete pligter" for revisionsudvalget må det antages at være sjældent, at udvalget vil identificere egentlige mangler ved revisionen. De mere tekniske aspekter ved revisionsprocessen kan revisionsudvalget ikke forventes at have indsigt i. I et erstatningsretligt perspektiv ligger området for erstatningspådragende fejl formentlig i en manglende eller utilstrækkelig kommunikation med revisor eller den øvrige bestyrelse. Der kan også være tale om mangelfuld stillingtagen til spørgsmål fra revisor. På de områder, hvor revisor skal udvise professionel skepsis efter revisorlovens § 16, kan man forestille sig, at revisor udbeder sig en stillingtagen fra udvalgets side evt. på grundlag af materiale, som revisor har fremfundet.

Hvad angår opgaven med at overvåge intern kontrol og risikostyring, er det en opgave, som i forvejen påhviler udvalgets medlemmer i deres egenskab af bestyrelsesmedlemmer, og denne pligt kan derfor næppe siges at udgøre en ny eller forøget pligt for de pågældende personer.

For at påføre et erstatningsansvar skal noget kunne lastes revisionsudvalget som culpøst. Det skal endvidere have medført en fejl i regnskabet, som ellers ville være hindret, og dette skal have medført et tab for selskabet eller tredjemand.

Ved ansvarsvurderingen er det vigtigt at erindre, at bestyrelsesansvaret er et almindeligt culpaansvar og ikke et professionsansvar. Professionsansvaret bygger på en forudsætning om, at man som professionel aktør indenfor et brancheområde, er underlagt branchens standarder og normer, hvilket adskiller sig fra den almindelige culpanorm.⁷ Det betyder, at revisor, der er underlagt et professionsansvar, ikke kan overvælge det på revisionsudvalget ved at forelægge dette sine vanskelige spørgsmål. Revisors ansvar er uændret og må endda antages at blive skærpet i det omfang, revisor får en indsigt, revisor ellers kunne undskyldes for ikke at have fået, hvis der ikke havde været et revisionsudvalg.

Bestyrelsesansvar

Bestyrelsens overordnede forpligtelser fremgår af selskabslovens § 115, hvorefter bestyrelsen først og fremmest er forpligtet til at varetage den overordnede og strategiske ledelse samt sikre en forsvarlig organisation af selskabets virksomhed. Desuden er bestyrelsen bl.a. forpligtet til at påse, at selskabets bogføring og regnskabsaflæggelse foregår på en tilfredsstillende måde. Dertil kommer pligten efter årsregnskabslovens

§ 8 til at aflægge årsrapport for virksomheden i overensstemmelse med lovgivningen og eventuelle yderligere krav til regnskaber i vedtægter eller aftale.

Ansvar for medlemmer af bestyrelsen i aktieselskaber skal, hvor ikke andet er bestemt, bedømmes efter selskabslovens § 361, stk. 1, både for så vidt angår tab påført selskabet og for så vidt angår tab påført tredjemand. Bestemmelsen gengiver den almindelige culpanorm, der finder anvendelse i dansk ret, og det nærmere indhold i denne norm er fastlagt ved domstolens praksis.⁸ Se hertil senest Capinordic- og Eik Bank-dommene.⁹

Bestyrelsens ansvar for driften af virksomheden skal bedømmes efter den såkaldte "business judgment rule".¹⁰ I Capinordic-dommen blev bestyrelsens adgang til at udøve et forretningsmæssigt skøn behandlet og fastslået. Bestyrelsen i finansielle virksomheder har herefter ret til at træffe beslutninger ud fra forretningsmæssige overvejelser, og selvom disse beslutninger senere viser sig at være tabsgivende for selskabet eller selskabets kreditorer, er beslutningen ikke nødvendigvis ansvarspådragende.¹¹ Det forudsætter dog, at beslutningen er truffet på et forsvarligt grundlag, og at bestyrelsen ikke har varetaget uvedkommende interesser.

Bestyrelsens ansvar for regnskabs rigtighed er naturligvis ikke reguleret af denne regel, som alene vedrører driften. Ansvar for regnskabs rigtighed må antages at være et culpaansvar. Denne artikels emne er imidlertid bestyrelsens erstatningsansvar ved manglende overholdelse af de lovregler, der regulerer virksomheden in casu revisorlovens bestemmelser om revisionsudvalg. Herom nedenfor.

Bestyrelsesansvaret er individuelt

Bestyrelsesansvaret er individuelt.¹² Ansvar skal således bedømmes for hvert enkelt bestyrelsesmedlem for sig på grundlag af den pågældendes viden og indsigt og faglige forudsætninger. Hvis en bestyrelse er sammensat af personer med forskellige kompetencer, kan man godt forestille sig, at nogle går fri og andre bliver dømt.

Til trods for, at bestyrelser til stadighed bliver mere professionaliserede, er der ikke tale om, at bestemmelsen opstiller et professionsansvar. Der ses dog en klar tendens til, at der stilles stadig større krav til bestyrelsens funktion i takt med, at der stilles større krav til specialiseringen af opgaverne.¹³ Tilsvarende vil et ledelsesmedlem, der må forventes at besidde særlige forudsætninger og indsigt, i de fleste tilfælde være underlagt en skærpet bedømmelse sammenlignet med ledelsesmedlemmer, der ikke besidder samme forudsætninger og indsigt.¹⁴

Morten Samuelsson har tilsvarende fremført, at *"det vil (...) ofte være vanskeligt at se bort fra, at en person på grund af dennes uddannelse og erfaring må anses at have haft en dyberegående forståelse af nogle beslutninger taget i en bestyrelse"*.¹⁵ Efter revisorlovens § 31, stk. 1, skal mindst ét medlem af revisionsudvalget *"besidde kvalifikationer inden for regnskabsvæsen eller revision"*. Det har til formål at øge kvaliteten af revisionsudvalgets arbejde, og dermed udvalgets samlede kompetence. En sådan særlig indsigt kan efter omstændighederne øge risikoen for ansvar for dette medlem.

Krav til bestyrelsen uden for selskabslovgivningen

Udover selskabslovens overordnede og generelle forpligtelser for bestyrelsens opgaver, indeholder anden lovgivning yderligere supplerende forpligtelser for bestyrelsen i virksomheder reguleret af den pågældende lovgivning.

Således skal bestyrelsen i finansielle virksomheder udover selskabslovens bestemmelser også efterleve de særlige supplerende krav, der fremgår §§ 70, 70a og 71 i lov om finansiell virksomhed¹⁶ (herefter FIL). Betydningen af disse regler for bestyrelsesansvaret kan belyse betydningen af reglerne om revisionsudvalgets risiko for ansvar, fordi der for tiden efter finanskrisen forligger flere retsafgørelser om erstatningsansvar for bestyrelsen i pengeinstitutter.

Bestyrelsen i finansielle virksomheder har blandt andet til opgave at fastlægge de overordnede rammer for virksomhedens risikoprofil. Endvidere skal der udarbejdes forretningsgange på alle væsentlige områder. Derudover indeholder loven en række præcise krav om egenkapital, likviditet, maksima for engagementsstørrelse m.m. Disse regler kan ses som en skærpelse af bestyrelsens forpligtelser og dermed også en skærpelse af ansvaret. En overtrædelse medfører dog ikke nødvendigvis ansvar.

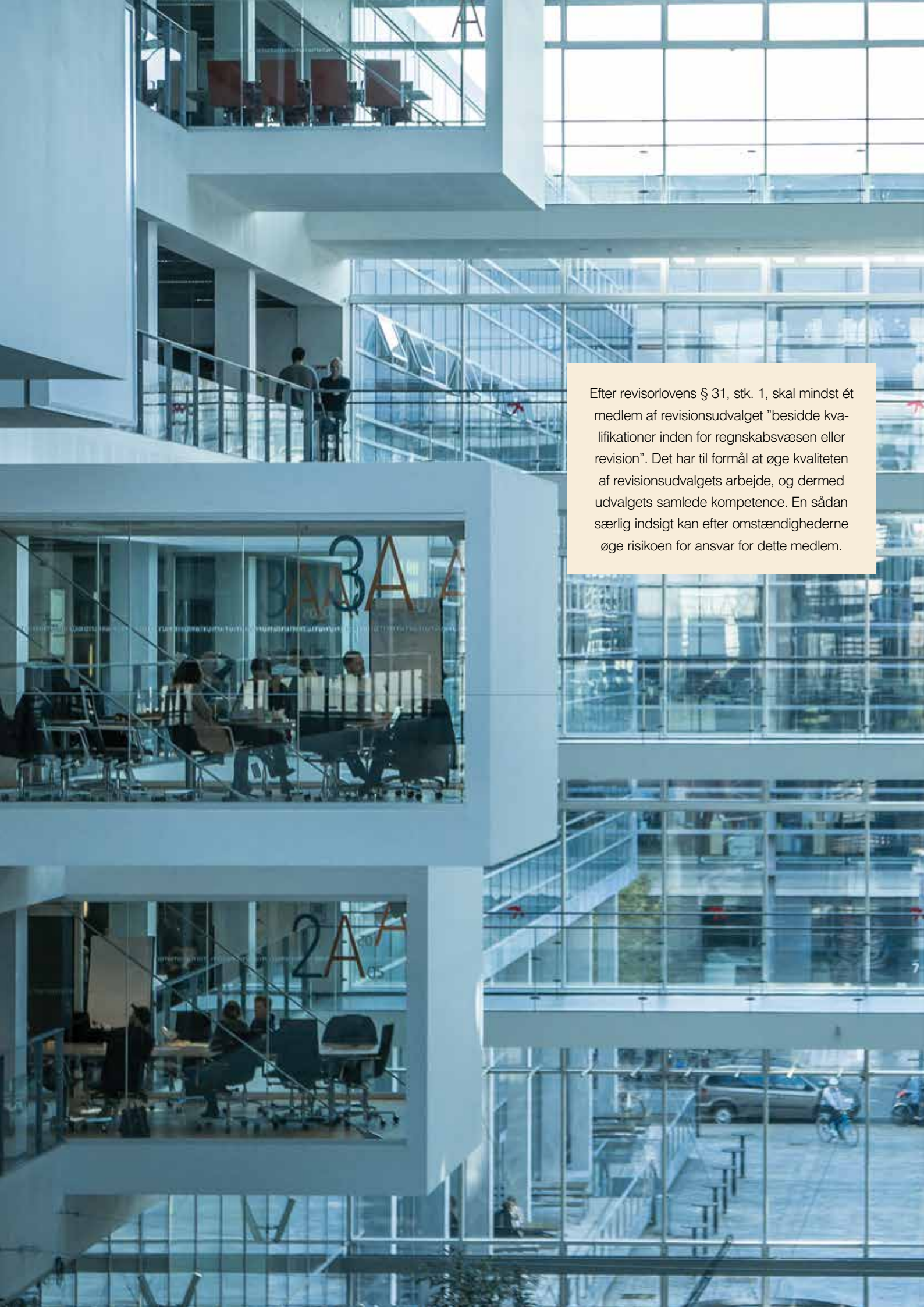
Det antages i almindelighed, at overtrædelse af en offentlig retlig norm som udgangspunkt skaber en formodning for culpa. I det enkelte tilfælde er det afgørende, hvilket beskyttelsesformål bestemmelsen tjener, og om bestemmelsen efter sit indhold er egnet til at beskytte dette formål.¹⁷ Hvad der nærmere ligger heri, er belyst i den nyeste praksis.

Generelle regler om driften

I de bestyrelsesansvarssager, der har været ført efter finanskrisen, kan man iagttage en tilbageholdenhed med at pålægge ansvar for generelt uforsvarlig drift. Sådan må man læse dommen af 7. november 2017 fra landsretten i Roskilde Bank-sagen (B-1291-10 og B-1851-10). Der er tale om at vurdere bestyrelsens pligter efter selskabslovens § 115, og navnlig FIL §§ 70 m.fl. Årsagen hertil kan enten søges i, at man bedømte at driften generelt set var – tilstrækkelig – forsvarlig, eller at reglernes indhold var så uklart, at det var svært at konstatere de præcise rammer for den forsvarlige drift. I sidste ende er bedømmelsen afhængig af den fremlagte bevisførelse.

Det hedder i dommen: *"Bevisførelsen har imidlertid efter landsrettens opfattelse afdækket, at der i et ikke ubetydeligt omfang har været tale om mangler ved forretningsgange og procedurer, og at eksisterende forretningsgange og procedurer i en række situationer ikke er blevet efterlevet. Det kan imidlertid ikke i sig selv anses for ansvarspådragende, at bankens kreditpolitik er blevet fraveget. Afgørende er således, om en sådan fravigelse konkret må anses for saglig og velbegrundet. Heller ikke overtrædelse af bankens forretningsgange og procedurer for udlån indebærer i sig selv, at der er udvist et forhold, der kan danne grundlag for at pålægge bankens direktion og bestyrelse et erstatningsansvar på dette generelle grundlag. Indholdet af de due diligence-undersøgelser, der er foretaget af FIH Erhvervsbank og Nordea i foråret og sommeren 2008, kan ikke føre til en anden vurdering."* Dette sidste forbehold kan dels skyldes, at disse to pengeinstitutter vurderede banken, da den reelt var brudt sammen, dels at de som købere havde interesse i at male et kritisk billede af, hvad de så.

I landsrettens sammenfatning hedder det: *"Landsrettens gennemgang ovenfor af bankens generelle forhold viser, at der i den for sagen omhandlede periode på flere punkter har foreligget kritisable forhold i forbindelse med driften af banken, herunder navnlig i forbindelse med bankens omfattende anvendelse af presserende bevillinger. Bortset fra den manglende kreditvurdering ved udlån til køb af aktier til bankens store kunder har landsretten imidlertid ikke fundet, at der ved den enkeltstående vurdering af disse forhold er udvist ansvarspådragende adfærd af bankens direktion eller bestyrelse. Spørgsmålet er herefter, om disse kritisable forhold samlet kan føre til, at Roskilde Banks direktion eller ledelse må anses for at have udvist ansvarspådragende adfærd ved varetagelsen af den overordnede ledelse og daglige drift af Roskilde Bank i årene 2005-2008, jf. herved navnlig den dagældende aktieselskabslovs § 140, jf. §§ 54 og 56, jf. §§ 70 og 71 i lov om finansiell virksomhed. Denne vurdering må foretages inden for rammerne af en almindelig og sædvanlig ansvarsvurdering. Finansiell Stabilitet skal i denne forbindelse løfte bevisbyrden for, at bankens ledelse eller direktion ved den generelle bankdrift har handlet uforsvarligt i et sådant omfang, at der foreligger et ansvarsgrundlag. De skadegørende handlinger eller undladelser skal desuden have været årsag til et påreg-*

Efter revisorlovens § 31, stk. 1, skal mindst ét medlem af revisionsudvalget "besidde kvalifikationer inden for regnskabsvæsen eller revision". Det har til formål at øge kvaliteten af revisionsudvalgets arbejde, og dermed udvalgets samlede kompetence. En sådan særlig indsigt kan efter omstændighederne øge risikoen for ansvar for dette medlem.

neligt tab for banken. Landsretten finder efter bevisførelsen, at der ikke er grundlag for i forbindelse med en sådan samlet bedømmelse at fastslå et erstatningsansvar for Roskilde Banks direktion eller bestyrelse for den generelle bankdrift i den omhandlede periode. Landsretten finder således, at summen af de forhold, som landsretten har fundet anledning til at fremhæve i afsnittene ovenfor, ikke har en sådan karakter, at de ved en samlet bedømmelse må indebære, at bankens direktion og ledelse har handlet ansvarspådragende, endsige at der er ført bevis for, at summen heraf har ført til et tab for banken. Sammenfattende er det således efter bevisførelsen landsrettens opfattelse, at der – bortset fra forholdet vedrørende lånefinansierede køb af aktier i banken – hverken enkeltvis eller samlet inden for rammerne af en almindelig og sædvanlig ansvarsvurdering er grundlag for at drage en konklusion om, at bankens direktion eller bestyrelse har udvist ansvarspådragende adfærd som led i opgavevaretagelsen ved den generelle drift af Roskilde Bank.”

Sagen er indbragt for Højesteret for så vidt angår kreditter til køb af aktier i banken, hvor der blev pålagt ansvar, men ikke udmålt nogen erstatning, da oplysningerne om tabet var for usikre. Spørgsmål om det manglende ansvar for den kritisable drift i øvrigt er ikke påanket. Dommens opfattelse af betydningen af formelle overtrædelser af lovgivningen eller interne retningslinjer synes bekræftet af Højesteret i senere praksis.

I Højesterets dom i Capinordic-sagen (U2019.1907H) hedder det: *”Bestemmelserne i § 70 og § 71 i FIL opstiller krav til indretning og drift af en bank. Højesteret finder, at bestemmelserne ikke har en sådan karakter, at en tilsidesættelse i sig selv vil være tilstrækkelig til at anse et ledelsesmedlem i en bank for erstatningsansvarlig.”*

Højesteret stadfæstede i EIK Bank-dommen (U2020.3547H) landsrettens afgørelse, hvoraf fremgik at overtrædelse af FIL §§ 70 og 71 ikke i sig selv er tilstrækkeligt til *”at de ansvarlige for overtrædelserne har pådraget sig erstatningsansvar”*. Derved blev praksis fra Capinordic-dommen bekræftet.

Konkrete pligter til at handle eller undlade noget

Mens FIL §§ 70 og 71 opstiller brede standarder, er der andre regler i den finansielle lovgivning, der er meget præcise, og hvor det normalt uden videre kan konstateres, om der foreligger en overtrædelse eller ej. I sagen U2020.3547H om EIK Bank Danmark hedder

det om sådanne regler: *”For så vidt angår andre bestemmelser i den finansielle lovgivning [dvs. andre end FIL §§ 70 og 71] må det bero på de hensyn, der ligger bag den enkelte bestemmelse, om en overtrædelse vil kunne indebære erstatningsansvar for et ledelsesmedlem i en bank.”*

I denne sag oversteg et af engagementerne 25 % grænsen i den dagældende § 145 i FIL. Denne overtrædelse medførte ikke ansvar.

Højesteret betegnede overtrædelserne som uagtsom og henviste i øvrigt til landsrettens begrundelse. Det hedder her: *”Den øgede koncentrationsrisiko fik ikke i sig selv betydning for bankens risiko for ikke at få tilbagebetalt de senere bevillinger m.v. På den baggrund, og da garantiforpligtelsen som nævnt ikke førte til et tab for banken, finder landsretten, at tabene på de senere bevillinger m.v. ikke kan anses for påregnelige følger af den ulovlige koncentrationsrisiko, som de efterfølgende merovertrædelser af 25 %-grænsen på daværende tidspunkt var udtryk for.”* Det viser således, at en overtrædelse af de mere præcise ram-

mer for den lovlige bankdrift ikke i sig selv fører til ansvar.¹⁸ Højesterets bemærkning om, at overtrædelserne var uagtsomme, er interessant, fordi culpanormen netop tager udgangspunkt i den uagtsomme retskrænkelser. Alligevel førte uagtsomhed ikke til ansvar, idet Højesteret (og landsretten) ikke anså tabene for påregnelige følger af overtrædelserne.

Ifølge Betænkningen medfører overtrædelserne blot en formodning for culpa.¹⁹ Hvordan det så skal bedømmes, forekommer ikke helt klart. Det hedder i Betænkningen, *”at overtrædelse af lovgivningen om finansielle virksomheder kan få betydning ved ansvarsbedømmelsen, og at dette i det konkrete tilfælde afhænger af den pågældende bestemmelses indhold og formål”*. Betænkningen henviser til en afgørelse i ebh bank-sagen (Vestre Landsrets dom af 31. januar 2020), hvor ydelse af et lån i strid med habilitetsreglerne ikke medførte ansvar, da der ikke var grund til at antage, at den øvrige bestyrelse ville have afslået at yde lånet, såfremt den havde været bekendt med inhabiliteten hos direktøren og de to bestyrelsesmedlemmer. Der henvises endvidere til den daværende vurdering af ejendommen, låntagers økonomi, bankens og intern revisions vurdering af, at lånet var uden særlig risiko, den karakter Finanstilsynet havde givet lånet, og at tabet på 1,5 mio. kr. var beskedent i forhold til, at lånet var på 35 mio. kr. Endelig henvises der også til, at værdien af ejendommen var faldet, da den blev solgt i 2010, dvs. efter finanskrisens indtræden, hvilket man ikke i foråret

2008 burde have forudset. Dommen i ebh bank-sagen kan dog også læses som et tilfælde, hvor skaden ikke var påregnelig. Dommen er anket, men anken omfatter ikke dette forhold.

Men uanset, om overtrædelsen af reglen anses for ansvarspådragende eller ej, skal de øvrige erstatningsbetingelser naturligvis også være opfyldt. Som det kan ses af begrundelserne, fremhæver dommene således den manglende eller fjerne årsagsforbindelse. Argumentationen synes at forudsætte, at der var culpa. Men ansvar forudsætter altid, at de øvrige erstatningsbetingelser er opfyldt, dvs. årsagsforbindelse, påregnelighed og tab.

Revisionsudvalgets betydning – hvorvidt bestemmelserne reelt "flytter noget"

Selskabslovens krav til bestyrelsens opgavevaretagelse udgør rammen for forsvarlig selskabsledelse for virksomheder omfattet af selskabsloven. Revisorloven opstiller imidlertid særlige supplerende forpligtelser for bestyrelsen i PIE-virksomheder, der til en vis grad kan sammenlignes med de supplerende forpligtelser for bestyrelsen, som fremgår af FIL. Der må gælde det samme, at overtrædelse af en offentligretlig norm som udgangspunkt skaber en formodning for culpa. I det enkelte tilfælde er det afgørende, hvilket beskyttelsesformål bestemmelsen tjener, og om bestemmelsen efter sit indhold er egnet til at beskytte dette formål.

Det overordnede formål med revisionsudvalget må antages at være at opnå, at regnskabet er retvisende. Den opgave har bestyrelsen også i forvejen, kan man sige; men det nye er samarbejdet direkte med den eksterne revision. Forudsætningen for overhovedet at tale om erstatningsansvar er således, at regnskabet er forkert, og at dette kan lastes revisionsudvalget. Det relevante i denne sammenhæng er så, om dette ansvar kan være en følge af de supplerende pligter, revisionsudvalget har ud over de pligter, der allerede påhvilede bestyrelsen.

Som nævnt i indledningen må revisionsudvalgets samarbejde navnlig antages at have betydning i forbindelsen med revisionen af de særligt risikofyldte områder, som nævnes i revisorloven § 16. Det er skøn over dagsværdier, nedskrivninger af aktiver, hensættelser og fremtidige pengestrømme, der har betydning for virksomhedens mulighed for at fortsætte driften, jf. revisorlovens § 16, stk. 2. Denne antagelse bygger på, at der her kan være den reelle interesse modsætning mellem direktionen og bestyrelsen, som Henstillingen omtalte som grundlag for reglerne. Direktionen kan ønske at male et mere rosenrødt billede end bestyrelsen. Dertil kommer, at revisionsudvalget kan råde over kompetencer og erfaringer, som er relevante. Derfor kan revisionsudvalget yde et bidrag på disse områder. Omvendt kan revisor være en øjenåbner for revisionsudvalget gennem dialogen om disse forhold i

modsætning til de til tider meget formelle tilkendegivelser i revisionsprotokollen. For den gode ordens skyld bemærkes, at områderne i revisorlovens § 16, stk. 2, kun er nævnt for eksemplets skyld. Der kan meget vel være andre områder.

Den erstatningsretlige følge af at overtræde de pligter revisionsudvalget er pålagt, må bedømmes for hver enkelt pligt for sig. Disse pligter kan groft inddeles i fire grupper.

- Pligt til at sikre et retvisende regnskab.
- Pligter i forholdet til valg af revisor.
- Pligt til tilsyn med ikke-revisionsydelse for at forhindre interessekonflikt.
- Pligt til at informere den øvrige bestyrelse.

Hvad angår pligten til at sikre et retvisende regnskab, er det en pligt, der går ud over pligten efter selskabsloven og årsregnskabsloven i kraft af, at den forudsætter en mere kritisk tilgang til regnskabsprocessen, end der traditionelt forventes af en bestyrelse. Bestemmelsen i revisorlovens § 31, stk. 3, nr. 2-4, minder i sin natur om FIL §§ 70 og 71 der- ved, at der opstilles en meget generel ramme, som *"ikke har en sådan karakter, at en tilsidesættelse i sig selv vil være tilstrækkelig til at anse et ledelsesmedlem [...] for erstatningsansvarlig"* som det hedder i præmisserne til dommen i Capinordic. Der kan måske forekomme tilfælde, hvor en total negligering af pligten til at etablere eller arbejde i et revisionsudvalg kan udløse ansvar. Men ellers skal der meget til. Et ansvar kan her tænkes, hvis revisionsudvalget uagtensomt forholder revisor eller den øvrige bestyrelse oplysninger.

Hvad angår pligterne i forbindelse med valg af revisor, jf. revisorlovens § 31 stk. 3 nr. 6, kan man forestille sig et ansvar, hvis en revisor, som ikke bliver retmæssigt fravalgt, forvolder tab på grund af forhold, som står i forbindelse med de omstændigheder, som førte til, at han ikke burde vælges.

Hvad angår pligten til at sikre, at revisor ikke udfører ikke-revisionsopgaver, der indebærer en interessekonflikt, kan man forestille sig et ansvar, hvis interessekonflikten rent faktisk har influeret negativt på kvaliteten af revisionen, og dette rent faktisk medfører et tab.

Hvad angår pligten til at informere den øvrige bestyrelse om resultatet af den lovpligtige revision, herunder regnskabsaflæggelsesprocessen, jf. revisorlovens § 31, stk. 3, nr. 1, kan dette vel kun undtagelsesvis føre til et selvstændigt ansvar for revisionsudvalget; men det kan have som konsekvens, at den øvrige bestyrelse går fri for et ansvar, som revisionsudvalget kommer til at hænge på. Det følger af det almindelige princip om, at bestyrelsesansvaret skal bedømmes individuelt for hvert enkelt medlem af bestyrelsen, hvor den større indsigt hos de medlemmer, der sidder i revisionsudvalget, kan medføre, at de bliver ansvarlige og ikke de øvrige medlemmer.

Når medlemmer af revisionsudvalget ikke sidder i bestyrelsen

Som nævnt i indledningen har den forudgående analyse taget udgangspunkt i, at revisionsudvalgets medlemmer alle er medlemmer af bestyrelsen. Man kan derfor spørge, om det gør nogen forskel, hvis et eller flere af medlemmerne er valgt på generalforsamlingen. De er således ikke en del af ledelsen, og har derfor heller ikke noget ledelsesansvar. De har derfor heller ikke derigennem nogen særlig indsigt i virksomhedens løbende drift. De har ikke status af rådgivere og kan derfor ikke underlægges et professionsansvar. De besidder heller ikke nødvendigvis den ekspertise, som eksterne revisorer besidder. Det er ikke oplagt, hvad de kan tilføre regnskabsprocessen. I mindre PIE-virksomheder med svag regnskabs-, compliance- og risikofunktion kan de måske have deres berettigelse, fordi de i modsætning til revisor ikke skal være uafhængige. Men der skal formentlig meget til, før at de kan pålægges erstatningsansvar.

Praksis (ændring af faktum)

Man kan stille sig selv det spørgsmål, om der er tilfælde, hvor en bestyrelse er blevet frifundet, og hvor man må antage, at de ville være blevet dømt, hvis forholdet skulle være bedømt efter indførelsen af reglerne om revisionsudvalg. Denne øvelse er i sin natur hypotetisk, da eksistensen af reglerne i sig selv vil påvirke parternes adfærd og dermed faktum. Det følgende er derfor kun et forsøg på at illustrere den forskel, som reglerne gør.

I U2015.2075H (Memory Card) foretog den administrerende direktør opskrivninger af varelageret og angav fiktive tilgodehavende for selskabet, og selskabets regnskaber var følgelig ukorrekte. Selskabets økonomidirektør var blevet opmærksom på disse uregelmæssigheder, og rettede i forbindelse med sin fratræden derfor henvendelse til selskabets bestyrelsesformand, der efter konsultation med den administrerende direktør ikke fandt grundlag for at foretage sig yderligere. Selskabet gik konkurs umiddelbart efter aflæggelsen af de fejlagtige regnskaber. Konkursboet rejste efterfølgende krav mod bestyrelsen og revisor for det tab, som konkursboet havde lidt. Landsretten fandt, at den menige bestyrelse ikke havde haft kendskab til at regnskaberne var ukorrekte, og den menige bestyrelse, der var meddelt decharge, ifaldt således ikke erstatningsansvar. Modsat fandt Landsretten dog, at den meddelte decharge til bestyrelsesformanden kunne tilsidesættes, grundet dennes viden. Landsretten fandt dog ikke, at bestyrelsesformanden kunne ifalde erstatningsansvar, idet selskabet på tidspunktet for henvendelsen fra den tidligere økonomidirektør blev gennemgået af revisorer med henblik på børsnotering. Konkursboet ankede dommen, men alene med krav mod bestyrelsesformanden og revisorerne. Højesteret lagde i sin begrundelse vægt på, at *"det var en fejlurdering, at han (bestyrelsesformanden) på baggrund af bl.a. sit mangeårige tillidsfulde samarbejde*

med den administrerende direktør, godtog dennes svar (...) på kritikken (...) fra den fratrådte koncernøkonomidirektør (...) uden at orientere de andre bestyrelsesmedlemmer og revisorerne derom. Efter en samlet vurdering finder Højesteret imidlertid, at der ikke på grund af enkeltstående fejl af denne karakter er grundlag for at pålægge (bestyrelsesformanden) erstatningsansvar."

Såfremt dette forløb skal bedømmes på grundlag af reglerne om revisionsudvalg, hvor bestyrelsesformanden var medlem, må man antage, at udfaldet ville være blevet et andet. Det ville, som Højesteret antog, stadig være en fejl, at han ikke havde informeret revisor og den øvrige ledelse om sin viden. Men det ville også være en overtrædelse af hans pligter som medlem af revisionsudvalget. Da disse regler netop har til formål at sikre, at regnskabet er retvisende, må man antage, at fejlen ville blive anset som culpøs. Hans fejl ville være et afgørende brud på den ramme, som reglerne har til formål at sætte for regnskabsprocessen.

Konklusionen må derfor blive, at reglerne om revisionsudvalg sætter en ramme, inden for hvilken der er og vil blive udviklet en standard for god ledelsesadfærd i forbindelse med regnskabsaflæggelse. Denne standard vil formentlig blive afgørende for det mere detaljerede indhold af pligterne, og hvornår en overtrædelse af reglerne i det enkelte tilfælde vil blive betragtet som culpøs.

Årsagssammenhængen

Af de gennemgåede afgørelser fremgår, at vanskeligheden ved ansvarsagerne mod bestyrelsen ikke alene er at statuere et ansvarsgrundlag for bestyrelsen. Derimod foreligger der en særlig udfordring i at godtgøre en adækvat årsagssammenhæng mellem bestyrelsens ansvarspådragende adfærd og både selskabets tab og tredjemands tab.

Denne udfordring er også blevet fremhævet af udvalget bag *betænkning om skærpet ansvarsvurdering for ledelsesmedlemmer m.v. i finansielle virksomheder*. Udvalget har på den baggrund overvejet, hvorvidt der bør opstilles formodningsregler, der kan lette bevisførelsen.²⁰ Det er dog udvalgets konklusion, at bevisførelse i sager om ledelsesansvar i finansielle virksomheder bør svare til reglerne for sager om ledelsesansvar i andre sektorer.²¹ Det har dermed også formodningen imod sig, at bevisførelsen for PIE-virksomheder skulle følge et andet regelsæt end ledelsesansvar i den finansielle sektor og andre sektorer.

Konklusion

Undersøgelsens konklusion må være, at det er lidt u håndgribeligt at påpege punkter, hvor der sker en egentlig udvidelse af ansvaret for bestyrelsesmedlemmer, der deltager i revisionsudvalget, som går ud over det ansvar, der allerede følger af arbejdet i bestyrelsen. Men som det er søgt påvist i det foregående, kan det forekomme. Arbejdet i revisionsudvalg

Af de gennemgåede afgørelser fremgår, at vanskeligheden ved ansvarssagerne mod bestyrelsen ikke alene er at statuere et ansvarsgrundlag for bestyrelsen. Derimod foreligger der en særlig udfordring i at godtgøre en adækvat årsags-sammenhæng mellem bestyrelsens ansvarspådragende adfærd og både selskabets tab og tredjemands tab.

vil over tid antagelig udmønte sig i mere detaljerede standarder, der går ud over den foreliggende vejledning fra Erhvervsstyrelsen. Det vil formentlig afspejles i en opdatering af vejledningen. Erstatningsansvar kan dels udspringe af at undlade at leve op til disse standarder, dels af at forsømme at forvalte den viden og indsigt, som medlemmerne allerede har eller som opnås gennem dette arbejde på forsvarlig måde. Men det må erindres, dels at tilsidesættelse af en vejledning aldrig i sig selv kan begrunde ansvar, dels at disse fejl og forsømmelser ikke bliver erstatningsretligt relevante, før de har resulteret i et fejlbehæftet regnskab. Dernæst skal de sædvanlige – øvrige – erstatningsbetingelser være opfyldt dvs. årsagsforbindelse, påregnelighed og tab.

Noter

- 1 Det disciplinære ansvar, som pådømmes af Revisornævnet jf. revisorlovens § 44A, vil ikke blive behandlet i artiklen. Fremtidige afgørelser fra nævnet kan naturligvis medvirke til at afgrænse revisionsudvalgets pligter. Sådanne kendelser foreligger endnu ikke.
- 2 Lovbekendtgørelse nr. 838 af 8.8.2019.
- 3 Lovbekendtgørelse nr. 25 af 8.1.2021.
- 4 En mere generel ramme for revision af virksomheder af interesse for offentligheden er fastsat i EUROPA-PARLAMENTETS OG RÅDETS FORORDNING (EU) Nr. 537/2014 af 16. april 2014 om specifikke krav til lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden og om ophævelse af Kommissionens afgørelse 2005/909/EF.
- 5 Ifølge revisorloven § 31 stk. 3 og 4, kan man på visse betingelser vælge at lade den samlede bestyrelse varetage revisionsudvalgsfunktionen.
- 6 Se hertil revisorloven § 1 a, stk. 1, nr. 3, b.
- 7 Vibe Ulfbeck: Erstatningsretlige grænseområder, 3. udgave, Djøf Forlag, 2021, s. 28.
- 8 Betænkning om skærpet ansvarsvurdering for ledelsesmedlemmer m.v. i finansielle virksomheder, betænkning nr. 1575, januar 2021 (herefter "Betænkningen"), s. 107.
- 9 U2019.1907H og U2020.3547H.
- 10 Betænkningens s. 116.
- 11 Janus Winther Høj: Bestyrelsens ansvar – med særlig fokus på finansielle virksomheder, 1. udgave, Karnov Group, 2020, s. 465.
- 12 Betænkningens s. 108ff.
- 13 Peer Schaumburg-Müller og Erik Werlauf: Selskabsloven med kommentarer, 3. udgave, 2020. s. 1590 ff.
- 14 Betænkningens s. 140.
- 15 Morten Samuelsen og Kjeld Søgaard: Bestyrelsesansvaret, 1. udgave, 1997, s. 27.
- 16 Lovbekendtgørelse nr. 1447 af 11.9.2020.
- 17 Betænkningens s. 118ff.
- 18 Betænkningens s. 120
- 19 Betænkningens s. 120
- 20 Betænkningens s. 114
- 21 Betænkningens s. 115.

Klima

relaterede risici og årsregnskabet

Indledning

Bæredygtighed som et generelt koncept, og mere specifikt klimaforandringer, fylder meget i både politiske diskussioner, medier og offentlige debatter, ligesom det i stigende grad inddrages i virksomheders rapportering til interessenter. Det er de færreste virksomheder eller brancher som ikke påvirkes af klimaforandringer og andre klimarisici. Som et resultat af dette, er der et stærkt stigende antal af både bæredygtighedsrapporter og rapporteringsstandarder der kommer med anbefalinger, og regulerer dette område¹.

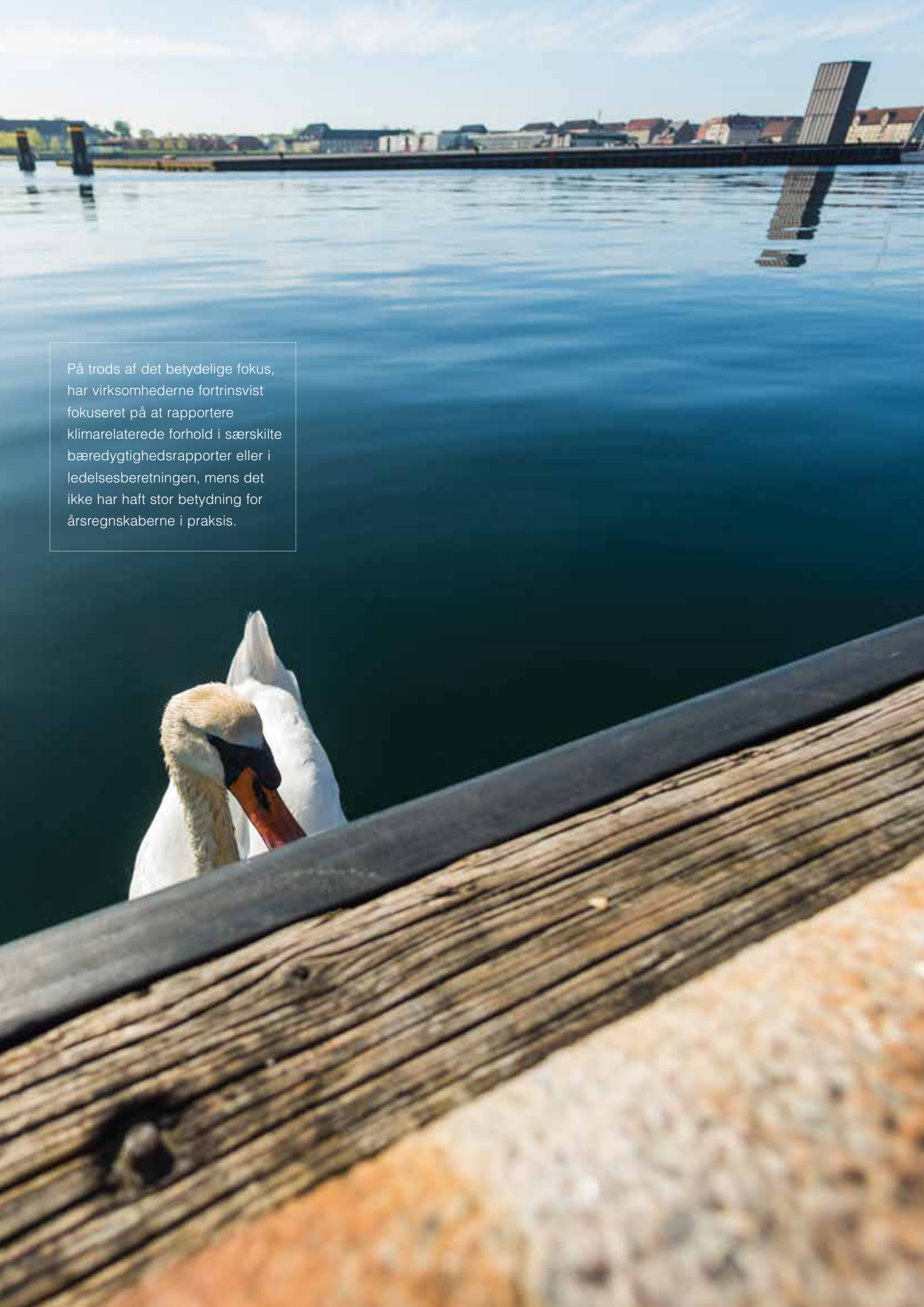
Der er flere årsager til at investorer, långivere, NGO'er, og andre interessenter er interesseret i hvordan virksomheder håndterer klimarisici. En årsag er at virksomheders mål og indsatser har afgørende betydning, hvis vi skal undgå de mest ekstreme og skadelige fremskrivninger af klimaforandringerne. En anden årsag er at klimarelaterede risici potentielt har en meget direkte påvirkning på virksomheders forretningsmodeller, pengestrømme, økonomiske positioner og finansielle performance. Med dette i mente er det klart, at samfundsansvar, bæredygtighed og klimarisici ikke kun er forhold der skal omtales i supplerende beretninger eller i ledelsesberetningen. Det er også forhold som kan have betydning for "the back-end" af årsrapporten, dvs. årsregnskabet. Indtil videre har disse diskussioner dog ikke haft stor påvirkning på årsregnskaberne i praksis. Der er relativt få virksomheder der henviser til klimaændringer i årsregnskabet.

Artiklen fokuserer indledningsvist på hvorfor klimarelaterede forhold kan få betydning for årsregnskabet. Dernæst fokuserer artiklen på de regnskabsmæssige områder hvor det forventes, at klimarelaterede forhold kan få en konkret betydning.

*Af Ph.d.-stipendiat Naja Fugleberg Damtoft, SDU Kolding,
Lektor Dennis van Liempd, Ph.d., SDU Kolding,
Professor Thomas Riise Johansen, Ph.d., CBS*

Klimarelaterede risici har potentielt en meget direkte påvirkning på virksomheders forretningsmodeller, pengestrømme, økonomiske positioner og finansielle performance. Med dette i mente er det klart, at samfundsansvar, bæredygtighed og klimarisici ikke kun er forhold der skal omtales i supplerende beretninger eller i ledelsesberetningen.

A scenic view of a body of water, likely a harbor or bay, with a city skyline visible in the background. In the foreground, a white swan with a long, dark beak is perched on a wooden railing. The water is calm, reflecting the sky and the buildings. The sky is blue with some light clouds. The city skyline includes various buildings, some with red roofs, and a prominent tall, dark structure on the right side. The overall atmosphere is peaceful and serene.

På trods af det betydelige fokus, har virksomhederne fortrinsvist fokuseret på at rapportere klimarelaterede forhold i særskilte bæredygtighedsrapporter eller i ledelsesberetningen, mens det ikke har haft stor betydning for årsregnskaberne i praksis.

1. Hvorfor har klimarelaterede forhold betydning for årsregnskabet?

Institutionelle investorer, herunder danske investorer, henvender sig i stigende grad til de største virksomheder med kraftige opfordringer til at indarbejde klimarelaterede risici i årsregnskabet og til deres revisorer med en opfordring til at være opmærksomme på den mulige indvirkning af klimarelaterede risici på potentiel fejlinformation.² Det overordnede budskab er at virksomhederne opfordres til at understøtte "Paris-aligned" regnskaber, dvs. regnskaber som er udarbejdet under forudsætning af, at virksomhederne tilpasser sig et scenarie hvor temperaturstigningerne begrænses til halvdelen grad.³ Større virksomheder oplever således at få direkte henvendelser fra investorer der ønsker, at der tages højde for klimarelaterede risici i årsregnskabets forudsætninger og estimater. Som følge heraf har IASB, som nævnt i indledningen, forsøgt at forklare hvor og hvorfor klimarelaterede risici har betydning for årsregnskabet (Anderson, 2019; IASB, 2020). Tilsvarende har IFAC og IAASB opfordret regnskabsudarbejdere og revisorer til skærpet fokus på klimarelaterede risici, herunder i revisionsprocessen, og til at være opmærksom på hvorvidt der er konsistens på tværs af virksomhedens rapporter (ledelsesberetning, årsregnskab og supplerende beretninger) (IAASB, 2020; IFAC, 2021).

Disse initiativer peger på at klimarelaterede risici kan have betydning på tværs af mange forskellige brancher og virksomhedsstørrelser. Den regnskabsmæssige betydning afhænger både af adfærdsmæssige faktorer i omverdenen, virksomhedens egne valg, samt den måde hvorpå klimaforandringer skaber fysiske påvirkninger. Initiativerne fremhæver fx forfølgende forhold:

- Udsigt til ny regulering: Med henblik på at skabe incitamenter og pres til en grøn omstilling, er det forventeligt at erhvervslivet skal tilpasse sig ændrede rammevilkår, herunder fx CO₂-afgifter og begrænsning af aktiviteter.
- Teknologisk udvikling: Udvikling og tilpasning af grønne teknologier kan påvirke virksomhedens konkurrencedygtighed samt værdien af nuværende og fremtidige driftsmidler.
- Fysiske forandringer: Stigende temperaturer og mere ekstremt vejr skaber nye rammer for en virksomheds geografiske placeringer, samtidig med at det kan være forbundet med et øget omkostningsniveau (fx til forsikring og vedligeholdelse).

- Investorers og långiveres adfærd: Investorer og långivere ønsker i stigende grad at tage højde for klimarelaterede risici i investerings- og udlånsbeslutninger. Dette har betydning for virksomheders finansieringsomkostninger samt finansieringsmuligheder/-begrænsninger.
- Kunde- og leverandørforhold: Kunder, både forbrugere og virksomheder, vælger i højere grad ud fra bæredygtighed hvilket påvirker markedsmæssige muligheder. Tilsvarende bliver virksomheder påvirket af den grønne omstilling i leverandørkæden der giver ændrede betingelser og også kan påvirke omkostningsniveauet.
- Virksomhedens egne strategier og målsætninger: Mange virksomheder udvikler specifikke klimarelaterede strategier, ligesom der sættes mere eller mindre konkrete målsætninger. Derudover bliver klimarelaterede risici betragtet som en del af virksomhedens risikobillede og risikostyringsaktiviteter, hvilket fx kan ses i ledelsesberetningens risikostyringsafsnit.

På trods af det betydelige fokus, har virksomhederne fortrinsvist fokuseret på at rapportere klimarelaterede forhold i særskilte bæredygtighedsrapporter eller i ledelsesberetningen, mens det ikke har haft stor betydning for årsregnskaberne i praksis. Carbon Tracker har undersøgt årsregnskaberne for 2020 fra 107 globale virksomheder der tilsammen vurderes at være involveret i mere end 80% af den samlede industrielle udledning af CO₂ (Davidson & Schuwerk, 2021). Undersøgelsen viser at omkring 25% af de største globale virksomheder eksplicit angiver i årsregnskabet at klimarelaterede forhold har betydning for regnskabets forudsætninger og estimater. Det er umiddelbart svært at vurdere om den andel er høj eller lav, men det er Davidson og Schuwerk opfattelse at andelen burde være højere. Det vurderes også at der kan være inkonsistens mellem den fortælling om klima som kommunikeres i ledelsesberetning og den betydning klimarelaterede forhold har/ikke har for årsregnskabet. Derudover havde forfatterne bag undersøgelsen forventet at flere revisorer havde fremhævet klimamæssige risici som "key audit matters" (centrale forhold ved revisionen), men det findes dog at der er omtale i revisionspåtegningen i 20% af de undersøgte årsregnskaber.

Der er forventninger om at virksomheder vurderer klimarelaterede indvirkninger på fremtidige pengestrømme og dermed indregning og måling af regnskabsposter, ligesom at virksomheder bør overveje at synliggøre de antagelser som ligger til grund for vurderinger af indregning og måling (Deloitte, 2020; KPMG, 2019).

2. IFRS og klimarelaterede risici

Der er intet der tyder på at større virksomheder vil opleve et mindre pres for at synliggøre betydningen af klimarelaterede risici i årsregnskabet. Udover at klimarelaterede risici er et fokusområde hos regnskabsbrugere, så har ESMA meldt ud at et fokusområde i regnskabskontrollen er virksomhedernes overvejelse af klimarelaterede forhold i regnskabsaflæggelsen (ESMA, 2021). I Danmark har Erhvervsstyrelsen viderebragt budskabet fra ESMA.

Der er således skabt forventninger om at virksomheder vurderer klimarelaterede indvirkninger på fremtidige pengestrømme og dermed indregning og måling af regnskabsposter, ligesom at virksomheder bør overveje at synliggøre de antagelser som ligger til grund for vurderinger af indregning og måling (Deloitte, 2020; KPMG, 2019).

International Financial Reporting Standards (IFRS) indeholder ikke eksplicitte henvisninger til klimarelaterede forhold og risici, og hvordan de har indflydelse på det finansielle årsregnskab. International Accounting Standards Board (IASB) udgav derfor i november 2020 et overblik over de IFRS'er, hvor klimarelaterede risici rent faktisk skal overvejes i årsregnskabet (IASB, 2020). Nærværende artikel tager afsæt i IASBs beskrivelse af de områder, hvor klimarelaterede risici vurderes at kunne få indflydelse på årsregnskabet. Som IAASB (2020) har understreget er disse forhold naturligvis også noget, som revisor skal overveje ved revisionen af disse virksomheders årsrapporter.

Tabel 1 opsummerer de steder i IAS og IFRS hvor klimarelaterede risici kan spille en rolle i virksomhedens regnskabsmæssige behandling af forskellige regnskabsposter. Resten af artiklen uddyber disse og giver konkrete eksempler fra årsregnskaber.

TABEL 1. IFRS OG KLIMARELATEREDE RISICI

IFRS	Klimarelaterede overvejelser mht.
IAS 1 Præsentation af regnskaber Afsnit 25–26, 122–124, 125–133	Kilder til estimeringsusikkerhed og signifikante skøn Going concern-vurderinger
IAS 2 Varebeholdninger Afsnit 28–33	Nedskrivningsbehov
IAS 12 Indkomstskatter Afsnit 24, 27–31, 34, 56	Indregning af udskudt skat
IAS 16 Materielle anlægsaktiver Afsnit 7, 51, 73, 76 IAS 38 Immaterielle aktiver Afsnit 9–64, 102, 104, 118, 121, 126	Vurdering af økonomisk levetid Vurdering af restværdier
IAS 36 Værdiforringelse af aktiver Afsnit 9–14, 30, 33, 44, 130, 132, 134–135 IFRS 6 Efterforskning og evaluering af mineralressourcer Afsnit 18	Nedskrivningsbehov
IAS 37 Hensatte forpligtelser, eventualforpligtelser og eventualaktiver Afsnit 14–83, 85–86 IFRIC 21 Afgifter Afsnit 8–14	Arten, usikkerheden og størrelse af forpligtelsen
IFRS 7 Finansielle instrumenter: Oplysninger Afsnit 31–42, B8	Koncentrationen af markedsrisici i klimapåvirkede brancher og sektorer i egenkapitalinvesteringer Koncentrationen af kreditrisici og forventede kredittab pga. klimarisici for kreditgivere
IFRS 9 Finansielle Instrumenter Afsnit 4.1.1(b), 4.1.2A(b), 4.3.1, 5.5.1–5.5.20, B4.1.7	Vurdering af tilbagebetalingsevne / kreditrisiko Vurdering af pant / sikkerhedsstillelse Klassifikation af lån / renter
IFRS 13 Dagsværdimåling Afsnit 22, 73–75, 87, 93	Vurdering af arten, timingen og usikkerheden af fremtidige pengestrømme
IFRS 4 Forsikringskontrakter Afsnit 33, 40, 117 and 121–128, App. A	Størrelsen af forpligtelser Eksponering af risici

Baseret på IASB (2020)

IAS 1 Præsentation af Regnskaber

Ifølge IAS 1: 31 og 112 skal man – ligesom i ÅRL § 11 – overveje, om der i årsregnskabet skal inkluderes ekstra information som ikke specifikt kræves efter IFRS, men som alligevel er væsentlig for brugerne for at forstå årsregnskabet. Dette er særligt relevant for de virksomheder hvor klimarelaterede risici har en potentiel stor påvirkning på virksomhedens finansielle position og præstationer. Ifølge IASB's notat benytter mange virksomheder IFRS som en checkliste der kan vinges af, mens der ikke er fokus på at væsentlig information skal offentliggøres, selv når IFRS ikke eksplicit nævner dette (Anderson, 2019). IASB (2017) har derfor også udgivet vejledninger omkring væsentlighed i årsregnskabet (se *Practice Statement 2: Making Materiality Judgements*).

Et andet forhold som virksomheden skal rapportere om, er eventuel usikkerhed ved indregning og måling, samt væsentlige skøn og vurderinger. Hvis virksomheden har antagelser omkring fremtiden som kan føre til væsentlige ændringer i værdiansættelsen af aktiver og forpligtelser i det næste regnskabsår, skal virksomheden oplyse disse antagelser, samt arten af, og beløb på, disse aktiver og forpligtelser. Her kan klimarisici spille en rolle idet klimarisici f.eks. kan påvirke estimater af fremtidige pengestrømme, samt deres usikkerhed og tidsmæssige placering. Dette kan i sidste ende påvirke vurderinger relateret til eventuel nedskrivning af aktiver eller estimater over fremtidige forpligtelser vedrørende oprydningsomkostninger m.m. Regnskabet bør oplyse om de skøn som har haft den mest væsentlige indflydelse på de indregnede beløb. Desuden bør virksomheden oplyse om væsentlige skøn, uagtet om ledelsen vælger at nedskrive et aktiv eller ej – hvilket jo også kan være et væsentlig skøn.

Endelig kræves der efter IAS 1 også oplysninger om ledelsens going concern-vurderinger. Her kan klimarelaterede risici igen have en væsentlig indflydelse på virksomhedens estimater og evnen til at fortsætte driften i mere end 12 måneder. Eksempler er fysiske risici, såsom

orkaner, (skov)brande, oversvømmelser og tørke, som kan ødelægge produktionsfaciliteter eller høsten, men også legale risici, hvor f.eks. overskridelse af grænser for CO₂-emissioner kan føre til meget store bøder, eller markedsrisici, hvor kunderne fravælger virksomhedens produkter (KPMG, 2021b). Også her bør ledelsen oplyse om væsentlige skøn og usikkerheder vedrørende going concern-vurderingen – også selvom konklusionen bliver, at virksomheden er en going concern. Et eksempel kan være, at der er væsentlige skøn angående virksomhedens muligheder for reduktion af klimapåvirkninger. Se eksempel BHP.

IAS 2 Varebeholdninger

Klimarelaterede risici kan påvirke virksomhedens varebeholdninger som følge af ukurans grundet klimalovgivning eller på grund af kunders fravalg af produkter, der ikke vurderes at være 'klimavenlige'. Klimarelaterede risici kan også have indflydelse på varenes priser eller færdiggørelsesomkostninger, og medføre at varerne bliver for dyre at producere. Dette kan naturligvis føre til et behov for nedskrivning til en lavere nettorealiseringsværdi.

Eksempel på nedskrivning til en lavere nettorealiseringsværdi:

På grund af massiv efterspørgsel blandt kunder, skifter en virksomhed produktporteføljen til at indeholde mere energibesparende og grønne komponenter og produkter. De gamle komponenter og produkter hvor efterspørgslen er begrænset, skal derfor nedskrives til deres lavere nettorealiseringsværdi.

EKSEMPEL – BHP

Uddrag af BHP årsrapport 2020:

”Indregning og måling af hensættelser til lukning- og genoprettelse kræver væsentlige skøn og forudsætninger, herunder, men ikke begrænset til:

- Omfanget (på grund af juridiske eller faktiske forpligtelser) af potentielle aktiviteter, der kræves til fjernelse af infrastruktur og reetableringsaktiviteter (inklusive aktiviteter for at afbøde den potentielle fysiske påvirkning af klimaændringer)
- Omkostninger forbundet med fremtidige reetableringsaktiviteter...”

”Estimatet kan påvirkes af fremkomsten af nye restaureringsteknikker, ændringer i lovgivningsmæssige krav til rehabilitering, risici relateret til klimaændringer og overgangen til en lavere kulstoføkonomi og erfaring fra andre aktiviteter”. (BHP 2020 årsrapport, s. 200, oversat til dansk)

EKSEMPEL – REPSOL

Uddrag af Repsol's årsrapport for 2019:

”Koncernen har vurderet genindvindingsværdien af sine pengestrømsfrembringende enheder i henhold til metoden beskrevet i note 3 og scenarierne i overensstemmelse med dens nye vision af markedet, det forventede miljø og den nye strategiske tilgang. De vigtigste antagelser er beskrevet nedenfor... Den generelle karakter af de offentlige politikker og forpligtelser rettet mod dekarbonisering af økonomien, og derfor på at begrænse brugen af fossile brændstoffer og udviklingen af nye alternative teknologier, der driver energiomstillingen, vil betyde en reduktion i efterspørgslen efter kulbrinteprodukter på mellemlang og lang sigt. Dette vil kræve, at virksomhederne har en strategi på plads for at tilpasse sig den energiomstilling, hvilket Repsol efter en analyse fra bestyrelsen allerede er påbegyndt, ved at påtage sig dekarboniseringsforpligtelser, der er i overensstemmelse med klimaændringsmålene i Paris-aftalen og FN's mål for bæredygtig udvikling (Repsol 2019 årsrapport, s. 53, oversat til dansk).

IAS 12 Indkomstskatter

Klimarelaterede risici kan påvirke vurderingen af virksomhedens evne til at generere overskud i fremtiden. Selvom det nok ikke vil ske så ofte, kan klimarelaterede risici derved i princippet have en indflydelse på, om udskudte skatteaktiver kan udnyttes (og dermed indregnes).

IAS 16 Materielle Anlægsaktiver og IAS 38 Immaterielle Aktiver

I forhold til materielle eller immaterielle aktiver kan klimarelaterede risici især forventes at påvirke vurderinger af aktivers forventede levetid og restværdier. Dette kan betyde at aktiver ved første indregning, eller ved den årlige revurdering, får en kortere økonomisk levetid eller højere/lavere restværdier end ellers. Dette påvirker selvfølgelig også fremtidige afskrivninger og amortisering, eller afskrivningsmetoden. Årsager til revurderinger kan bl.a. være (KPMG, 2021c):

- Teknologiske risici (teknisk forældelse): Teknologiske fremskridt, som f.eks. nye og mere rene teknologier eller andre alternativer, kan medføre at virksomheden udskifter materielle anlægsaktiver tidligere end oprindeligt forventet.
- Legale risici (juridiske begrænsninger/afgifter): Klimaregulering kan ændre levetidsestimater for aktiver som følge af et eventuelt forbud mod fossile brændstoffer efter en bestemt dato. Andre reguleringsændringer der kan have betydning, er fx licenser til efterforskning af mineraler, eller indførelse af klimaafgifter, som gør energi dyrere, og dermed øger produktionsomkostningerne.
- Markedsrisici: Når kundernes præferencer skifter mod grønnere, mere bæredygtige produkter kan det fremskynde den økonomiske forældelse af aktiver, der producerer ikke-grønne produkter.
- Omdømmerisici: Anvendelse af 'ikke-klimavenlige' aktiver kan skade virksomheders omdømme og brand hvilket kan føre til at aktiverne bliver hurtigere skiftet ud end ellers forventet.
- Fysiske risici: Aktiver kan blive utilgængelige eller uanvendelige pga. klimaforandringer.

Derudover er det vigtigt at være opmærksom på at selv når vurderingen af klimarisici *ikke* har indvirkning på levetider eller restværdier, kan virksomheden være i en situation hvor det bør oplyses, hvorfor disse skøn ikke er blevet påvirket af klimarisici. Dette vil være tilfældet, når investorer og andre brugere opfatter disse risici som væsentlige for deres beslutninger (Anderson, 2019).

IAS 36 Værdiforringelse af aktiver

Klimarelaterede risici kan også have en indflydelse på ledelsens vurdering af en potentiel værdiforringelse af goodwill, mineralressourcer, samt materielle, immaterielle og leasede aktiver. En produktionsfacilitet som bruger fossile brændstoffer og udleder skadelige emissioner, eller produktionsfaciliteter der producerer 'ikke-klimavenlige' varer som ikke længere efterspørges, bør måske nedskrives. Regulering der indeholder strengere klimakrav, f.eks. begrænsning af CO₂-udledning, kan også være et eksempel som kan føre til et nedskrivningsbehov. Klimarisici kan påvirke fremtidige pengestrømme, deres timing eller usikkerhed, og dermed aktivets værdi, når brugsværdien anvendes til værdiansættelse. Se eksempelboks Repsol.

IAS 37 Hensatte forpligtelser, eventualforpligtelser og -aktiver

Klimarelaterede risici kan påvirke indregningen, målingen og præsenteringen af forpligtelser i årsregnskabet. Myndigheder kan vælge at pålægge bød, bøder og afgifter, såfremt virksomheder overskrider bestemte emissionsmåltal, beskæftiger sig med 'ikke-klimavenlige' aktiviteter eller bryder lovgivning. Der kan opstå situationer hvor det kræves, at virksomheden genopretter eller afbøder klimarelaterede skader. Virksomheden kan have kontrakter som kan blive byrdefulde, hvis klimarelaterede risici fører til omsætningstab eller forhøjede omkostninger. Endvidere kan det være nødvendigt at omstrukturere og re-designe produkter,

tjenesteydelser eller processer for at opnå klimamåltal eller reducere klimapåvirkningen. Afhængigt af omstændighederne kan det føre til ændringer i usikkerheden eller størrelsen og dermed også arten af forpligtelsen (fuld forpligtelse, hensat eller eventualforpligtelse). Ledelsen skal desuden oplyse om væsentlige antagelser omkring fremtidige begivenheder der er reflekteret i størrelsen af en hensat forpligtelse.

Eksempel: En virksomhed udgiver en pressemeddelelse, hvor de fortæller, at de vil rydde op og rense deres gamle miljøforurenede produktionsgrunde i takt med at de flytter til nye faciliteter. Selvom dette ikke er et juridisk krav, kan der her være tale om en faktisk forpligtelse, såfremt en virksomhed gennem sin handlemåde har skabt en berettiget forventning hos tredjemand om, at virksomheden har til hensigt at indfri forpligtelsen. Dette kan medføre en hensat forpligtelse i årsregnskabet på det forventede beløb, som genoprettelse af grunden vil medføre.

Eksempel Shell: Uddrag af Shell's årsrapport for 2019: Uddraget fra Shell er et eksempel på en virksomheds eventualforpligtelser relateret til risikoen for klimaforandringer. "I USA har flere kommuner og én stat rejst 12 retssager mod olie- og gasselskaber, herunder Royal Dutch Shell plc. Sagsøgerne kræver erstatning for påstået skade på offentlig og privat infrastruktur som følge af stigende vandstand i havene, angiveligt på grund af klimaændringer forårsaget af sagsøgte fossile brændstofprodukter. En lignende sag er blevet anlagt af en gruppe af krabbefiskere, der hævder skade på deres fiskeri som følge af påståede hav-relaterede klimaændringer. I Holland er der rejst en sag mod Shell af en gruppe af ikke-statslige miljøorganisationer ("eNGO'er") og individuelle sagsøgere. Gruppen søger en retskendelse, der medfører, at Shell skal reducere emissioner, der er forbundet med dets forretningsaktiviteter og produkter, med (netto) 100 % inden 2050. Ledelsen mener, at resultatet af disse sager bør løses på en måde, der er gunstig for Shell, men der er fortsat en høj grad af usikkerhed med hensyn til det endelige resultat af disse retssager, såvel som deres potentielle effekt på fremtidige drift, indtjening, pengestrømme og Shells økonomiske forhold". (Shell, årsrapport for 2019, s. 236, oversat til dansk)

Det har været diskuteret, hvorvidt virksomhedens egne målsætninger for CO₂-udledninger kan give anledning til indregning af forpligtelser efter IAS 37 (Barker, 2021; CDSB, 2020). Sådanne målsætninger omtales ofte som "net zero goals/targets" og bliver meldt ud af mange

større virksomheder. Diskussionen opstår fordi udmeldingerne kan have karakter af en såkaldt "faktisk forpligtelse" efter IAS 37, idet virksomheden over for offentligheden indikerer at ville påtage sig en forpligtelse, og dermed skaber en forventning hos interessenterne, om at nedbringe CO₂-udledninger til et bestemt niveau. Hvis en virksomhed fx melder ud at den vil være "net zero" i forhold til CO₂-udledninger fra egne aktiviteter i 2030 og virksomhedens handlinger understreger at der styres efter at indfri dette mål, så skabes der en berettiget forventning i omverdenen om at virksomheden rent faktisk bliver "net zero".

Imidlertid er der to argumenter som taler imod en indregning af en forpligtelse efter IAS 37. For det første, så eksisterer der kun en hensat forpligtelse efter IAS 37, såfremt der ikke er et realistisk alternativ til at indfri forpligtelsen/forventningen om "net zero", dvs. at indfrielsen skal være uafhængig af virksomhedens fremtidige handlinger. Virksomheden kan imidlertid indfri forpligtelsen/forventningen på flere måder, idet en virksomhed fx kan vælge at indstille CO₂-udledende aktiviteter, investere i renere teknologi eller noget helt tredje. Argumentet er derfor at forpligtelsen ikke er uafhængig af virksomhedens egne handlinger og derfor ikke falder under IAS 37 (CDSB, 2020). For det andet, så kan der argumenteres for at denne forpligtelse/forventning ikke er opstået "som følge af en historisk begivenhed", hvilket er definerende for en forpligtelse efter IAS 37. Som Barker (2021) påpeger, så kan netop CO-udledningen ses som *begivenheden* og den skade virksomheden påfører omverdenen. Da de CO₂-udledninger, som virksomheden forpligter sig til at nedbringe, er *fremtidige* udledninger, og dermed skader som ikke eksisterer på balancedagen, så skal forpligtelsen/forventningen ikke behandles efter IAS 37 (Barker, 2021).

"Net zero" eller lignende målsætninger kan dog være så afgørende for virksomheden, at ledelsen kommer frem til at denne "commitment" bør oplyses i noterne i overensstemmelse med kravet i IAS 1:112 om at oplyse om andre forhold som er væsentlige for regnskabsbrugerne (CDSB, 2020). Denne oplysning kan gives sammen med en konkretisering af planerne for at indfri "net zero" målet (fx som oplyst i ledelsesberetningen) og kan skabe sammenhæng mellem "back-end" og "front-end" af årsrapporten (KPMG, 2021a).

IFRS 9 Finansielle instrumenter og IFRS 7 Finansielle Instrumenter: oplysninger

Klimarelaterede risici kan have en indflydelse på finansielle instrumenter, specielt for finansielle virksomheder. Med hensyn til oplysninger, kan vurderingen af kreditrisici eller forventede kredittab blive påvirket af klimarisici, ligesom koncentrationer af markedsrisici, vedrørende investeringer i kapitalandele i klimapåvirkede brancher eller sektorer, såsom CO₂-intensive brancher, også kan blive påvirket.

Klimarelaterede risici kan påvirke lånekontrakter (*debt covenants*) hvis de indeholder klimarelaterede (performance)mål. Opnåelse af sådanne mål kan påvirke klassifikationen og målingen af lån, ligesom renten kan påvirkes af ekstra risiko. Fysiske klimarisici, såsom naturbrande og oversvømmelser, og institutionelle risici, såsom politiske eller lovmæssige ændringer, kan påvirke risikoen for værdiforringelse og kredittab (idet låntageren ikke kan overholde sine forpligtelser), og desuden påvirke pant og anden sikkerhedsstillelse (idet panten kan blive utilgængelig eller ikke længere kan forsikres).

A photograph of a forest at night. The trees are dark silhouettes against a bright orange and yellow glow in the background, which appears to be a fire or a very bright light source. The ground is dark, and there are some small lights visible in the distance.

Fysiske klimarisici, såsom naturbrande og oversvømmelser, og institutionelle risici, såsom politiske eller lovmæssige ændringer, kan påvirke risikoen for værdiforringelse og kredittab (idet låntageren ikke kan overholde sine forpligtelser), og desuden påvirke pant og anden sikkerhedsstillelse (idet panten kan blive utilgængelig eller ikke længere kan forsikres).

Klimarelaterede risici kan påvirke hyppigheden, størrelsen og timingen af begivenheder, som er forsikrede (og dermed størrelsen, usikkerheden og timingen af erstatninger). Klimarisici, herunder brande, tørke og oversvømmelser, kan føre til driftsafbrydelser og -forstyrrelser, skader på aktiver og fysiske skader. Dette vil påvirke værdiansættelsen af relaterede forsikringsforpligtelser. Væsentlige vurderinger bør igen offentliggøres i årsregnskabet, ligesom virksomhedens eksponering for risici, koncentrationer af risici, og hvordan disse styres.

IFRS 13 Dagsværdimåling

Dagsværdien af et aktiv eller en forpligtelse kan også blive påvirket af klimarelaterede risici, specielt på niveau 3 af dagsværdihierarkiet hvor der anvendes ikke-observerbare inputs. Disse ikke-observerbare inputs til dagsværdien skal reflektere markedsdeltagernes antagelser og forventninger, også i forhold til klimarisici. Klimaregulering kan eksempelvis påvirke forventninger til fremtidige pengestrømme. Virksomheden skal også offentliggøre de anvendte inputs, samt målingens følsomhed over for ændringer i disse inputs, såfremt de kan føre til væsentligt ændrede dagsværdier.

IFRS 17 Forsikringskontrakter

Og endeligt kan klimarelaterede risici påvirke hyppigheden, størrelsen og timingen af begivenheder, som er forsikrede (og dermed størrelsen, usikkerheden og timingen af erstatninger). Klimarisici, herunder brande, tørke og oversvømmelser, kan føre til driftsafbrydelser og -forstyrrelser, skader på aktiver og fysiske skader, såsom sygdom og død. Dette vil påvirke værdiansættelsen af relaterede forsikringsforpligtelser. Væsentlige vurderinger bør igen offentliggøres i årsregnskabet, ligesom virksomhedens eksponering for risici, koncentrationer af risici, og hvordan disse styres.

Afsluttende bemærkninger

Ovenstående har kort gengivet de steder i IFRS hvor klimarelaterede risici kan påvirke årsregnskabet. Hvor meget og hvordan regnskabet påvirkes, afhænger selvfølgelig af branchen og den specifikke virksomhed. *Task Force on Climate-related Financial Disclosures* (TCFD, 2017) har identificeret følgende virksomheder som værende de potentielt mest påvirkede af klimarisici: finansielle virksomheder (såsom banker, forsikringsvirksomheder, og investeringsselskaber), virksomheder i energisektoren (olie og gas, kul, og elektricitetsforsyning), transportsektoren (godsfragt og passagerfragt på vej, jernbane og skib, biler og komponenter), branchen materialer og bygninger (metaller, minedrift, kemikalier, byggematerialer, ejendomsdrift og -udvikling, og kapitalgoder), og sektorerne landbrug, mad- og drikkevarer og papir- og skovprodukter. Det skal dog præciseres at alle virksomheder potentielt kan påvirkes, og at virksomheden også selv kan vælge klimarelaterede politikker og mål, der skaber en forpligtelse til at justere eksisterende oplysninger og regnskabsposter, samt til at offentliggøre nye informationer i årsregnskabet, såfremt der er tale om væsentlige forhold (IASB, 2017).

Referencer

- Anderson, N. (2019). *IFRS Standards and climate-related disclosures*. https://www.aasb.gov.au/admin/file/content102/c3/AASB_AUAS-BJointBulletin.pdf
- Barker, R. (2021). *Climate Change Act: Implications for Government Financial Reporting*.
- CDSB. (2020). *Accounting for climate: Integrating climate-related matters into financial reporting*.
- Davidson, B., & Schuwerk, R. (2021). *Flying blind The glaring absence of climate risks in financial reporting*. www.carbontracker.org
- Deloitte. (2020). *A Closer Look: Climate change – from a Danish Perspective*.
- ESMA. (2021). *European common enforcement priorities for 2021 annual financial reports*. www.esma.europa.eu
- IAASB. (2020). *Staff Audit Practice Alert: The Consideration of Climate-Related Risks in an Audit of Financial Statement*.
- IASB. (2017). *Making Materiality Judgements – IFRS Practice Statement 2*. <https://shop.ifrs.org>.
- IASB. (2020). *Effects of climate-related matters on financial statements*.
- IFAC. (2021, July 7). *Corporate Reporting: Climate Change Information and the 2021 Reporting Cycle*. <https://www.ifac.org/Knowledge-Gateway/Contributing-Global-Economy/Discussion/Corporate-Reporting-Climate-Change-Information-and-2021-Reporting-Cycle>.
- KPMG. (2019). *Climate in the annual report*.
- KPMG. (2021a). *Net-zero commitments: Where's the plan? Decarbonization transparency and disclosure: A guide for companies*.
- KPMG. (2021b). *What's the impact on the going concern assessment and related disclosures?* <https://home.kpmg/x/en/home/insights/2021/06/climatechange-going-concern.html>.
- KPMG. (2021c). *What's the impact on useful lives and residual values of PP&E and intangible assets?* <https://home.kpmg/x/en/home/insights/2021/06/climatechange-ppe-intangibles.html>.
- TCFD. (2017). *Recommendations of the Task Force on Climate-related Financial Disclosures*.

Noter

- 1 Eksempler på organisationer som har udstedt regler, standarder og anbefalinger er: EU, GRI, IR, CBSD og SASB.
- 2 Eksempelvis har en række investorsammenslutninger offentligt opfordret de største virksomheder og deres revisorer til at tage højde for klimarelaterede risici: <https://www.unpri.org/accounting-for-climate-change/investor-groups-call-on-companies-to-reflect-climate-related-risks-in-financial-reporting/6432.article>
- 3 Et eksempel på dette fokus er "Paris-aligned investment initiative" der er en sammenslutning af fire investor-netværker der er fokuseret på hvordan investorer kan bidrage til håndtering af klimafordringer, se <https://www.parisalignedinvestment.org/>. En mere specifik definition af "Paris-alignment" findes i Davidson and Schuwerk (2021) og tager afsæt i en målsætning om maksimalt halvdelen grad temperaturstigning i forhold til før industrialiseringen og et mål om at reducere CO₂-emissioner til "net zero" i 2050.

Aktuel Erhvervsjura

I denne rubrik præsenteres ny erhvervsretlig lovgivning, retsafgørelser og administrative afgørelser. Sigtet er at bringe nyheder, der efter et fagligt og praktisk skøn må betragtes som relevante for Revision & Regnskabsvæsenes læserkreds. Der er således ikke tale om et systematisk erhvervsretligt register. I konsekvens heraf er rubrikken ikke emneopdelt. Stoffet sorteres og kommenteres af en arbejdsgruppe bestående af professor Hans Viggo Godsk Pedersen, Syddansk Universitet, professor Hans Henrik Edlund, Aarhus Universitet og advokat Marianne Philip, Advokatfirmaet Kromann Reumert med førstnævnte som koordinator. Denne gang dækker rubrikken november og december 2021.

Lovgivning §

Bekendtgørelse nr. 2012 af 1. november 2021 af lov om betalingskonti

I lovbekendtgørelsen er indarbejdet lovbekendtgørelse nr. 1805 af 12. december 2018, med de ændringer, der følger af § 13 i lov nr. 1563 af 27. december 2019 og § 10 i lov nr. 1163 af 8. juni 2021.

Bekendtgørelse nr. 2014 af 1. november 2021 af lov om kapitalmarkeder

I lovbekendtgørelsen er indarbejdet lovbekendtgørelse nr. 1767 af 27. november 2020, med de ændringer, der følger af § 5, nr. 7, i lov nr. 641 af 19. maj 2020, § 3 i lov nr. 1940 af 15. december 2020, § 4 i lov nr. 2110 af 22. december 2020, § 300 i lov nr. 1155 af 8. juni 2021 og § 8, nr. 6, 16, 17, 19 og 41, i lov nr. 1163 af 8. juni 2021. De ændringer, der følger af § 8, nr. 1-5, 7-15, 18, 20-40 og 42, i lov nr. 1163 af 8. juni 2021, er ikke indarbejdet i denne lovbekendtgørelse, da de først trådte i kraft den 1. januar 2022, jf. § 16, stk. 2, i lov nr. 1163 af 8. juni 2021.

Bekendtgørelse nr. 2015 af 1. november 2021 af lov om forvaltere af alternative investeringsfonde m.v.

I lovbekendtgørelsen er indarbejdet lovbekendtgørelse nr. 1047 af 14. oktober 2019, med de ændringer, der følger af § 4, nr. 3, i lov nr. 369 af 9. april 2019, § 9 i lov nr. 554 af 7. maj 2019, § 9 i lov nr. 1563 af 27. december 2019, § 2, nr. 1 og 2, i lov nr. 641 af 19. maj 2020, § 5 i lov nr. 1940 af 15. december 2020, § 304 i lov nr. 1155 af 8. juni 2021 og § 5 i lov nr. 1163 af 8. juni 2021. De ændringer, der følger af § 2, nr. 3, i lov nr. 641 af 19. maj 2020, er ikke indarbejdet i denne

lovbekendtgørelse, da ikrafttrædelsestidspunktet fastsættes af erhvervsministeren, jf. § 9, stk. 6, i lov nr. 641 af 19. maj 2020.

Bekendtgørelse nr. 2016 af 1. november 2021 af lov om finansielle rådgivere, investeringsrådgivere og boligkreditformidlere

I lovbekendtgørelsen er indeholdt lovbekendtgørelse nr. 379 af 2. april 2020, med de ændringer, der følger af § 8 i lov nr. 1940 af 15. december 2020 og § 298 i lov nr. 1155 af 8. juni 2021.

Bekendtgørelse nr. 2021 af 8. november 2021 om, hvilke fysiske og juridiske personer der kan udøve investeringsservice og investeringsaktiviteter uden tilladelse efter lov om fondsmæglerselskaber og investeringsservice og -aktiviteter eller lov om finansiell virksomhed

Bekendtgørelsen trådte i kraft den 11. november 2021. Den erstatter bekendtgørelse nr. 919 af 26. juni 2017.

Bekendtgørelse nr. 2028 af 9. november 2021 om krav til nedskrivningsegne passiver

Bekendtgørelsen trådte i kraft den 1. januar 2022. Den afløser bekendtgørelse nr. 2146 af 22. december 2020.

Bekendtgørelse nr. 2052 af 12. november 2021 om størrelsen pr. 1. januar 2022 af bidrag til Lønmodtagernes Garantifond til dækning af fondens udgifter

Bekendtgørelsen trådte i kraft den 1. januar 2022. Det for 2022 fastsatte bidrag opkræves første gang på grundlag af ATP-bidrag, der er modtaget i perioden 2. marts – 1. juni 2022

Bekendtgørelse nr. 2062 af 16. november 2021 af lov om arbejdsmiljø

I lovbekendtgørelsen er indeholdt lovbekendtgørelse nr. 674 af 25. maj 2020, med de ændringer, der følger af § 1, nr. 9, 11, 12, 30, 31, 32, 33, 36 og 39 i lov nr. 1554 af 27. december 2019 og § 3 i lov nr. 1163 af 8. juni 2021.

Bekendtgørelse nr. 2067 af 12. november 2021 af lov om en garantifond for skadesforsikringsselskaber

I lovbekendtgørelsen er indeholdt lovbekendtgørelse nr. 932 af 6. september 2019, med de ændringer, der følger af § 12 i lov nr. 1374 af 13. december 2019 og § 1 i lov nr. 1163 af 8. juni 2021.

Bekendtgørelse nr. 2085 af 23. november 2021 om fastsættelse af bidrag for 2022 fra private arbejdsgivere til finansiering af ATP-bidraget for modtagere af forskellige arbejdsmarkedsydelse

Bekendtgørelsen trådte i kraft den 1. januar 2022. Bidraget opkræves første gang på grundlag af ATP-bidrag modtaget i perioden fra den 2. marts 2022 til og med den 1. juni 2022.

Bekendtgørelse nr. 2086 af 23. november 2021 om fastsættelse af bidrag for 2022 fra private arbejdsgivere til finansiering af kommunernes og Udbetaling Danmarks indbetaling af ATP-bidrag ved udbetaling af sygedagpenge, ressourceforløbsydelse under jobafklaring og barselsdagpenge

Bekendtgørelsen trådte i kraft den 1. januar 2022. Bidraget opkræves første gang på grundlag af ATP-bidrag modtaget i perioden fra den 2. marts 2022 til og med den 1. juni 2022.

Bekendtgørelse nr. 2104 af 23. november 2021 om kildeskat

Bekendtgørelsen, der trådte i kraft den 1. januar 2022, erstatter bekendtgørelse nr. 499 af 27. marts 2015.

Bekendtgørelse nr. 2106 af 23. november 2021 om Skatterådets satser for 2022 vedrørende fradrag for befordring mellem hjem og arbejdsplads og udbetaling af skattefri godtgørelse for erhvervsmæssig befordring

Bekendtgørelsen trådte i kraft den 1. januar 2022.

Bekendtgørelse nr. 2111 af 24. november 2021 om patenter og supplerende beskyttelsescertifikater

Bekendtgørelsen trådte i kraft den 1. januar 2022. Den erstatter bekendtgørelse nr. 25 af 18. januar 2013, idet der dog er en række overgangsregler.

Lov nr. 2158 af 27. november 2021 om ændring af lov om forbrugeraftaler og lov om aftaler og andre retshandler på formuerettens område

Loven indeholder ændring af reglerne om forbrugeraftaler som følge af implementering af visse dele af direktivpakken New Deal for Consumers (moderniseringsdirektivet) og ændringer af forbrugerbeskyttende regler, der falder uden for implementering af moderniseringsdirektivet. Loven træder i kraft den 28. maj 2022.

Bekendtgørelse nr. 2178 af 26. november 2021 om tredjepartsbetalinger m.v.

Bekendtgørelsen, der erstatter bekendtgørelse nr. 1678 af 18. november 2020, trådte i kraft den 1. januar 2022.

Bekendtgørelse nr. 2187 af 25. november 2021 om ændring af bekendtgørelse om gældsanerung

Bekendtgørelsen ændrer bekendtgørelse nr. 1363 af 19. december 2008 med senere ændringer. Der er navnlig tale om ændringer af beløbsangivelser. Bekendtgørelsen trådte i kraft den 1. januar 2022, således at den finder anvendelse på kendelser om gældssanering, der afsiges derefter.

Lov nr. 2190 af 30. november 2021 om gennemførelse af protokol om ændring af dobbeltbeskatningsoverenskomsten mellem Kongeriget Danmark og Ukraine

Skatteministeren fastsætter tidspunktet for lovens ikrafttræden.

Lov nr. 2191 af 30. november 2021 om gennemførelse af protokol til ændring af dobbeltbeskatningsoverenskomsten mellem Kongeriget Danmark og Forbundsrepublikken Tyskland

Skatteministeren fastsætter tidspunktet for lovens ikrafttræden.

Lov 2192 af 30. november 2021 om ændring af lov om markedsføring

Loven gennemfører ændringer i direktivet om urimelig handelspraksis og indførelse af regler om handelspraksis rettet mod børn og unge samt ny bødemodel m.v. Loven trådte i kraft den 1. januar 2022, idet en række af reglerne først træder i kraft den 28. maj 2022.

Lov nr. 2193 af 30. november 2021 om ændring af registreringsafgiftsloven, skatteforvaltningsloven, virksomheds-skatteloven og forskellige andre love

Ændringen vedrører den skatte- og afgiftsmæssige behandling af ledestandere til køretøjer, stramning af leasingregler for køretøjer, indførelse af særlig procedure for partshøring ved værdifastsættelse af nye og brugte køretøjer m.v. og indførelse af solidarisk hæftelse for selvanmeldere m.v. Loven angiver at træde i kraft dagen efter bekendtgørelsen i Lovtidende, hvilket var den 1. december 2021, men har dog forskellige ikrafttrædelses- og virkningstidspunkter.

Lov nr. 2194 af 30. november 2021 om ændring af skatte-kontrolloven og ligningsloven

Ændringen omhandler kompetence til godkendelse af oplysnings-skemaet m.v., lempelse af kravet om udarbejdelse af transfer pricing-dokumentation i visse rent danske situationer, justering af straffebe-stemmelsen om indgivelse af land for land-rapport, beskatning af lejeindtægter ved udlejning af helårsbolig og godkendelse af små patientforeninger for sjældne sygdomme som almenvelgørende for-eninger m.v. Loven trådte i kraft den 1. januar 2021, men virkningen indtræder på lidt forskellige tidspunkter.

Lov nr. 2195 af 30. november 2021 om ændring af skatte-kontrolloven

Ændringen vedrører regnskabsføring i fremmed valuta for visse uden-landske kulbrinteskattepligtige. Loven trådte i kraft den 1. januar 2022 og har virkning fra dette indkomstår.

Bekendtgørelse nr. 2196 af 23. november 2021 om fusioner af andelskasser, sparekasser og aktieselskaber, som har tilladelse til at drive pengeinstitutvirksomhed

Bekendtgørelsen trådte i kraft den 1. januar 2022. Samtidig ophæves de tidligere fusionsbekendtgørelser på området, bekendtgørelse nr. 954 af 26. september 2012, bekendtgørelse nr. 1368 af 21. december 2012, bekendtgørelse nr. 1307 af 19. november 2013 og bekendtgørelse nr. 265 af 5. april 2018.

Bekendtgørelse nr. 2216 af 29. november 2021 om ændring af bekendtgørelse om beskatningen af pensionsordninger

Bekendtgørelsen ændrer bekendtgørelse nr. 1370 af 21. december 2012. Bekendtgørelsen trådte i kraft den 1. januar 2022.

Bekendtgørelse nr. 2217 af 29. november 2021 om ændring af bekendtgørelse om skatteindberetning m.v.

Bekendtgørelsen ændrer bekendtgørelse nr. 888 af 15. juni 2020. Den trådte i kraft den 1. januar 2022.

Bekendtgørelse nr. 2237 af 1. december 2021 om tilskud til energibesparelser og energieffektiviseringer i erhvervs-virksomheder

Bekendtgørelsen trådte i kraft den 1. januar 2022. Den erstatter bekendtgørelse nr. 1068 af 28. maj 2021.

Bekendtgørelse nr. 2246 af 30. november 2021 om merværdi-afgift (momsbekendtgørelsen)

Bekendtgørelsen, der foreligger i omtrykt form, trådte i kraft den 1. januar 2022. Den erstatter bekendtgørelse nr. 808 af 30. juni 2015.

Bekendtgørelse nr. 2292 af 3. december 2021 om ændring af bekendtgørelse om oplysning om salgspris og enhedspris for forbrugsvarer

Bekendtgørelsen ændrer bekendtgørelse nr. 1696 af 14. december 2017. Bekendtgørelsen træder i kraft den 28. maj 2022.

Lov nr. 2305 af 8. december 2021 om ændring af lov om anvendelsen af visse af Den Europæiske Unions retsakter om økonomiske forbindelser til tredjelande m.v.

Ændringen vedrører ophævelse af forbud mod teknisk bistand og indførelse af straffebestemmelse for ny kontrol med cyberovervåg-ningsprodukter. Loven trådte i kraft dagen efter bekendtgørelsen i Lovtidende, hvilket var den 9. december, således at ikrafttrædelsen var den 10. december 2021.

Bekendtgørelse nr. 2364 af 9. december 2021 om, hvilke virksomheder og personer der kan undtages fra lov om forebyggende foranstaltninger mod hvidvask og finansiering af terrorisme (hvidvaskloven)

Bekendtgørelsen trådte i kraft den 1. januar 2022. Den erstatter bekendtgørelse nr. 1358 af 30. november 2017.

Bekendtgørelse nr. 2365 af 9. december 2021 om betingelser for etablering af datterselskaber, filialer eller repræsentationskontorer af virksomheder og personer fra højrisikotredjelande i Danmark og for etablering af filialer og repræsentationskontorer i højrisikotredjelande

Bekendtgørelsen trådte i kraft den 1. januar 2022. Den erstatter bekendtgørelse nr. 1280 af 2. december 2019.

Bekendtgørelse nr. 2366 af 9. december 2021 om anmeldelse og registrering af personer og virksomheder i Finanstilsynets hvidvaskregister

Bekendtgørelsen trådte i kraft den 1. januar 2022. Den erstatter bekendtgørelse nr. 1346 af 9. december 2019.

Bekendtgørelse nr. 2372 af 10. december 2021 om Skatteankestyrelsen

Bekendtgørelsen trådte i kraft den 1. januar 2022. Den afløser bekendtgørelse nr. 929 af 18. juni 2020.

Lov nr. 2382 af 14. december 2021 om ændring af lov om finansiel virksomhed, lov om kapitalmarkeder, lov om investeringsforeninger m.v. og forskellige andre love

Lovændringen vedrører supplerung af taksonomiforordningen og ny model for SIFI-udpegning. Loven trådte i kraft den 1. januar 2022, idet der dog er en række undtagelser derfra.

Lov nr. 2383 af 14. december 2021 om ændring af lov om finansiel virksomhed

Ændringen omhandler straf for overtrædelse af STS-forordningens artikel 26 b-26 e og ophævelse af positionslofter for råvarederivater. Loven træder i kraft den 1. juli 2022.

Bekendtgørelse nr. 2425 af 14. december 2021 om fastsættelse af grænser for besiddelse af råvarederivater

Bekendtgørelsen trådte i kraft den 1. januar 2022. Den erstatter bekendtgørelse nr. 1229 af 24. november 2017.

Bekendtgørelse nr. 2434 af 10. december 2021 om ændring af bekendtgørelse om godkendelse m.v. efter ligningslovens § 8 A, stk. 2, og § 12, stk. 3, af almenvelgørende og almennyttige foreninger, fonde, stiftelser, institutioner m.v. og religiøse samfund her i landet eller i et andet EU/EØS-land

Bekendtgørelsen ændrer i bekendtgørelse nr. 1656 af 19. december 2018. Bekendtgørelsen trådte i kraft den 1. januar 2022.

Bekendtgørelse nr. 2497 af 15. december 2021 af lov om finansiel virksomhed

I lovbekendtgørelsen er indarbejdet lovbekendtgørelse nr. 1447 af 8. juni 2020, med de ændringer, der følger af § 1 i lov nr. 2110 af 22. december 2020, § 2 i lov nr. 2223 af 29. december 2020, § 297 i lov nr. 1155 af 8. juni 2021, § 4, nr. 1-21 og 23-29 i lov nr. 1163 af 8. juni 2021, § 2 i lov nr. 1166 af 8. juni 2021 og § 1, nr. 4 i lov nr. 2382 af 14. december 2021. De ændringer, der følger af § 1, nr. 14, 15, 18 og 19, i lov nr. 641 af 19. maj 2020 om ændring af lov om finansiel virksomhed, lov om forvaltere af alternative investeringsfonde m.v., lov om investeringsforeninger m.v. og forskellige andre love (Ændringer som følge af PEPP-forordningen, ændring af reglerne for outsourcing og præcisering af reglerne om forsikringsmægleres uafhængighed), er ikke indarbejdet i denne lovbekendtgørelse, da tidspunktet for ikrafttræden af disse ændringer fastsættes af Erhvervsministeren.

Bekendtgørelse nr. 2515 af 14. december 2021 om opgørelse af indikatorer og faktorer til udpegning af systemisk vigtige finansielle institutter m.v.

Bekendtgørelsen trådte i kraft den 1. januar 2022. Den erstatter bekendtgørelse nr. 298 af 27. marts 2014 som ændret ved bekendtgørelse nr. 1398 af 29. november 2017.

Bekendtgørelse nr. 2566 af 13. december 2021 af lov om udstationering af lønmodtagere m.v.

I lovbekendtgørelsen er indarbejdet lovbekendtgørelse nr. 1144 af 14. september 2018, med de ændringer, der følger af § 4 i lov nr. 870 af 14. juni 2020, § 8, nr. 2-4, i lov nr. 1641 af 19. november 2020, § 1 i lov nr. 1939 af 15. december 2020 og § 9 i lov nr. 2098 af 25. november 2021. De ændringer, der følger af § 8, nr. 1, i lov nr. 1641 af 19. november 2020, af § 11 i lov nr. 157 af 2. februar 2021 og af § 14 i lov nr. 159 af 2. februar 2021, er ikke indarbejdet i denne lovbekendtgørelse, da ændringerne efterfølgende er ophævet.

Lov nr. 2586 af 28. december 2021 om ændring af barselsudligningsloven

Loven omhandler regulering af bidragssatsen til barselsudligningsordningen. Loven trådte i kraft den 1. januar 2022.

Lov nr. 2591 af 28. december 2021 om ændring af lov om ligestilling af kvinder og mænd, lov om forbud mod forskelsbehandling på arbejdsmarkedet m.v., straffeloven og forskellige andre love

Ændringen omhandler styrket beskyttelse af lgbti-personer mod forskelsbehandling, hadforbrydelser og hadefulde ytringer og beskyttelse af personer med handicap mod hadefulde ytringer. Loven trådte i kraft den 1. januar 2022.

Lov nr. 2610 af 28. december 2021 om ændring af pensionsbeskatningsloven, pensionsafkastbeskatningsloven og forskellige andre love

Ændringen omfatter korrektion af fejlindbetalinger til pensionsordninger, flytning af årets pensionsindbetalinger til andet pensionsinstitut og justeringer af bl.a. pensionsbeskatningsloven og pensionsafkastbeskatningsloven. Loven trådte i kraft den 1. januar 2022, men den indeholder dog en række nærmere regler om virkning for forskellige ordninger.

Bekendtgørelse nr. 2631 af 28. december 2021 om ikrafttræden af § 1, nr. 2, § 2, nr. 1 og 3, og §§ 7 og 8 i lov om ændring af kildeskatteloven og forskellige andre love (Initiativer mod sort arbejde m.v.) og § 1, nr. 1 og 2, i lov om ændring af lov om et indkomstregister, skatteindberetningsloven og skattekontrolloven (Registersamkøring med henblik på systemudvikling og myndighedsudøvelse samt udvidet adgang til eSkatdata-ordningen m.v.)

Bekendtgørelsen, der sætter de nævnte bestemmelser i kraft, trådte i kraft den 1. januar 2022.

Bekendtgørelse nr. 2633 af 28. december 2021 om pulje til forebyggelse af nedslidning og arbejdsulykker i små private virksomheder

Bekendtgørelsen trådte i kraft 1. januar 2022. Den erstatter bekendtgørelse nr. 262 af 23. februar 2021.

Bekendtgørelse nr. 2639 af 28. december 2021 om barselsudligning på det private arbejdsmarked

Bekendtgørelsen trådte i kraft den 1. januar 2022. Den erstatter bekendtgørelse nr. 1694 af 16. august 2021.

Bekendtgørelse nr. 2640 af 28. december 2021 om visse skattebegünstigede opsparingsformer i pengeinstitutter

Bekendtgørelsen trådte i kraft den 1. januar 2022. Den erstatter bekendtgørelse nr. 2269 af 29. december 2020.

Bekendtgørelse nr. 2644 af 28. december 2021 om transaktioner omfattet af § 26, stk. 4, i lov om forebyggende foranstaltninger mod hvidvask og finansiering af terrorisme (fast track-ordning for hvidvaskunderretning)

Transaktioner omfattet af underretningspligten i lovens § 26, stk. 1 anses for særligt mistænkelige, hvis de omfatter indestående beløb på 1 mio. kr. eller derover. Bekendtgørelsen trådte den 1. januar 2022.

Retspraksis §

Ugeskrift for retsvæsen U 2021.3574 Ø – Gældssanering – Konkurskarantæne

En skyldner ansøgte om gældssanering. Skifteretten besluttede på et telefonmøde den 2. marts 2021 at indlede gældssaneringssag. Under behandling af sagen blev skifteretten opmærksom på, at skyldneren den 13. september 2016 var blevet pålagt konkurskarantæne i 3 år for uforsvarlig selskabsdrift. Skifteretten afsagde som følge deraf kendelse om, at gældssaneringssagen blev nægtet indledt. Østre Landsret tiltrådte, at Skifteretten havde omgjort beslutningen på grund af de nye oplysninger, idet skyldneren ikke havde medvirket loyalt ved ikke at oplyse om konkurskarantænen, der kun var ophørt ca. halvandet år inden indgivelse af ansøgningen om gældssanering. At skyldneren havde oplyst, at hun havde fungeret som stråmand, kunne ikke ændre det. Skifterettens kendelse om afvisning af gældssaneringssag blev derfor stadfæstet.

U 2021.3646 Ø – Hvidvaskloven – Enkeltmandsvirksomheder – Foreninger

En mand havde en enkeltmandsvirksomhed, hvor han hjalp andre enkeltmandsvirksomheder med indberetning af moms, årsregnskaber, selvangivelser, A-skat og løbende økonomisk rådgivning. Manden havde oprettet og/eller (gen-)registreret 21 enkeltmandsvirksomheder og to foreninger, herunder en enkeltmandsvirksomhed, som var ejet og drevet af hans datter. Manden havde ikke registreret sig hos Erhvervsstyrelsen efter hvidvasklovens § 58, stk. 1, om pligt for personer og selskaber, der udbyder tjenestevirksomheder til virksomheder i form af oprettelse af selskaber, virksomheder eller andre juridiske personer, til at lade sig registrere hos Erhvervsstyrelsen. Østre Landsret fandt for det første, at manden havde handlet erhvervsmæssigt ved at oprette og/eller registrere virksomhederne mv., uanset han ikke havde modtaget noget særskilt vederlag herfor og havde oprettet virksomhederne for familie og venner, hvorfor han havde ydet tjenesteydelse som beskrevet i hvidvasklovens § 58, stk. 1. Østre Landsret fandt for det andet, at virksomhederne mv. var oprettet for tredjemand, herunder virksomheden som hans datter ejede og drev. Landsretten lagde herved vægt på, at

manden og datteren var forskellige retssubjekter, og at aktiviteterne i virksomheden reelt skulle udøves af datteren. Østre Landsret fandt for det tredje på baggrund af ordlyden af hvidvasklovens § 58, stk. 1, og dens forarbejder sammenholdt med hvidvaskdirektiverne, at mandens oprettelse af enkeltmandsvirksomheder ikke var omfattet af hvidvasklovens § 58, stk. 1, der ifølge Landsretten ikke fandt anvendelse på enkeltmandsvirksomheder. Landsretten fandt derimod for det fjerde, at de to foreninger, som han havde oprettet, var omfattet af hvidvasklovens § 58, stk. 1. Østre Landsret fandt herefter med rette, at manden forsætligt havde overtrådt hvidvasklovens § 58, stk. 1, idet manden havde villet oprette og faktisk oprettede de to foreninger. Landsretten idømte derfor manden en bøde på 5.000 kr. for hver af de to foreninger, samlet 10.000 kr., med en forvandlingsstraf på fængsel i ti dage.

U 2021.3654 Ø – Salgsrådgiver – Provision – Ferie – Sygdom

Sagen vedrørte beregning af feriegodtgørelse og løn under sygdom for en salgsrådgiver ansat hos en bilforhandler. Rådgiverens løn var sammensat af en fast grundløn samt en ikke ubetydelig provisionsaf-lønning, der gennemsnitligt udgjorde ca. 1/3 af den samlede løn. Da ansættelseskontrakten ikke indeholdt en regulering heraf, opstod tvist om to spørgsmål, nemlig om der efter ferielovens § 23, stk. 2, 3. pkt., skulle beregnes feriepenge af mistet provision under ferieafholdelse, og om rådgiveren havde krav på løn, der inkluderede en mistet provisionsaf-lønning ved sygefravær. Flertallet af dommerne i Sø- og Handelsretten fandt, at da rådgiverens mulighed for at optjene provision forudsatte, at han var fysisk til stede på arbejdspladsen, havde han ikke mulighed for at optjene provision under afholdelse af ferie. Derfor måtte han på baggrund af forarbejderne til bestemmelsen i ferielovens § 23, stk. 2, 3. pkt., anses for at have mistet provision som følge af sin ferieafholdelse, hvorfor han var berettiget til at opnå compensation herfor efter lovens regler. Denne skulle beregnes med den sædvanlige procentsats på 12,5. Endvidere fandt samtlige dommere, at rådgiveren i medfør af funktionærlovens § 9, stk. 3, havde krav på løn under sygdom beregnet på baggrund af den provision, der antageligt ville være oppebåret under sygdommeldingen. Sø- og Handelsrettens afgørelse blev stadfæstet af Østre Landsret.

U 2021.3849 Ø – Rekonstruktion – Tvangsakkord – Uforenelig mod loven – Ophævelse

Et selskab var blevet taget under rekonstruktionsbehandling den 1. februar 2021. Forslaget blev vedtaget af kreditorerne og blev stadfæstet af skifteretten den 22. februar. Gældsstyrelsen, der repræsenterede 42 % af de fordringer, der gav stemmeret, kædede stadfæstelsen. Forslaget indeholdt en bestemmelse om dividende til en fordring, der måtte anses for en konventionalbod, der ikke modsvarede et tab. Konventionalbøder er efterstillede krav efter konkurslovens § 10 a. Stadfæstelse skulle derfor nægtes efter konkurslovens § 13 e. Østre Landsret ophævede derfor kendelsen og hjemviste sagen til fortsat behandling ved skifteretten.

U 2021.3975 H – Opsigelse – Lejemål – Indsigelse – Skriftlighed

Under et forsøg på at køre fra politiet påkørte en lejers hjemmeboende søn en bygning, som tilhørte den boligforening, hos hvem lejerens boede til leje. Som følge heraf opsagde boligforeningen lejerens lejemål med henvisning til, at der var tale om en alvorlig tilsidesættelse af god skik og orden. Lejer var ikke enig i berettigelsen af opsigelsen. På hendes vegne fremsendte en privat retshjælp derfor inden 6 uger fra modtagelse af opsigelsen en indsigelse mod opsigelsen på mail til udlejers advokat. Denne kvitterede for modtagelse af mailen, men tilkendegav ikke i den forbindelse, at man anså indsigelsen for at være rettidig. Senere blev det fra udlejers side gjort gældende, at der ikke rettidigt var afgivet en behørig, skriftlig indsigelse mod opsigelsen, hvorfor den ikke kunne tages under påkendelse i forbindelse med udlejers krav om, at lejer skulle udsættes af lejemålet. Heri fik udlejer medhold ved Højesteret. Efter den dagældende bestemmelse i almenlejelovens § 5, stk. 3, kunne meddelelser efter lovens § 89 ikke afgives i form af et digitalt dokument, hvilken bestemmelse også omfattede en lejers indsigelse mod en opsigelse efter § 89, stk. 2, der således alene kunne afgives ved fysisk post. Da en sådan indsigelse ikke var kommet frem til udlejer inden udløbet af fristen herfor på 6 uger, kunne lejer ikke anses for at have afgivet en indsigelse, hvorfor hun kunne udsættes af lejemålet, da hun havde fortabt kravet på en prøvelse af det materielle spørgsmål; om den konstaterede overtrædelse af god skik og orden berettigede udlejer til at opsiges.

U 2021.3981 V – Konkursbegæring – Tilbagekaldelse – Tortgodtgørelse – Form

En kreditor havde den 18. marts 2021 indgivet konkursbegæring mod en skyldner. Begæringen blev tilbagekaldt den 25. marts 2021, da der fremkom indsigelser mod fordringen. Ved mail samme dag anmodede skyldnerens advokat om, at det blev pålagt kreditor at betale sagsomkostninger og godtgørelse for tort. Skifteretten afviste kravet om tortgodtgørelse, idet der ikke var indleveret stævning eller betalt retsafgift, og idet mailen ikke var egnet til at danne grundlag for skifterettens behandling. Vestre Landsret anførte, at efter konkurslovens § 242 a, 1. pkt., skal krav på tortgodtgørelse efter konkurslovens § 28, stk. 1 og 2, fremsættes over for skifteretten eller de almindelige domstole senest 3 måneder fra det tidspunkt, da skyldneren blev i stand til at gøre kravet gældende. Videre anførte landsretten, at skyldneren uden tvivl havde fremsat sit krav over for skifteretten inden for fristen på 3 måneder i konkurslovens § 242 a. Som anført i konkurslovens § 242 a, 2. pkt., træffer skifteretten afgørelse om kravet ved dom. Det kan efter indholdet af forarbejderne til og formålet med bestemmelsen imidlertid ikke med sikkerhed udledes, at skyldneren i en situation som den foreliggende skal indlevere en stævning til skifteretten, når skyldneren umiddelbart efter tilbagekaldelsen af konkursbegæringen som led i skriftveksling vælger at rejse kravet

over for skifteretten samtidig med spørgsmålet om sagsomkostninger. Landsretten bemærkede endvidere, at skifteretten efter de almindelige principper i retsplejeloven for stævning og svarskrift kunne meddele frist til at afhjælpe eventuelle mangler, hvis mailen af 25. marts 2021 ikke fandtes egnet til at danne grundlag for behandling af kravet. Skifterettens kendelse blev herefter ophævet for så vidt angik skyldnerens krav på godtgørelse for tort, og sagen blev hjemvist til fortsat behandling ved skifteretten.

U 2021.4093 Ø – Konkurs – Omstødelse – Undersøgelse af rekonstruktionsmuligheder

Den 6. november 2018 indgav Gældsstyrelsen anmodning om, at en bagervirksomhed organiseret som et iværksætterselskab blev taget under konkursbehandling. Selskabet rettede få dage derefter henvendelse til et advokatfirma med anmodning om at bistå med at undersøge mulighederne for at en gennemføre en rekonstruktion af selskabet. Inden advokatfirmaet igangsatte arbejdet, anmodede de om forudbetaling af et beløb til sikkerhed for deres fremtidige honorarkrav. Pengene blev overført i to omgange hhv. den 13. og den 20. november. Advokatfirmaet afsluttede sit arbejde uden at opnå det ønskede resultat og fremsendte den 27. november 2018 en faktura for det udførte arbejde, der blev modregnet i det indbetalte depositum. Konkursboet, der var klart insolvent, anlagde herefter sag mod advokatfirmaet med påstand om, at den betaling, som advokatfirmaet havde modtaget, var omstødelig. Boet fik ikke medhold i, at betalingen kunne omstødes efter konkurslovens § 72, stk. 1, da overførslerne af beløb til sikkerhed for honorarkravet ikke angik betaling af gæld. Derimod blev overførslerne anset for omstødelige efter konkurslovens § 72, stk. 2, da pengeoverførslerne fandt sted efter fristdagen og efter, at Gældsstyrelsen havde indgivet konkursbegæring. Endvidere kunne overførslerne ikke anses for at være nødvendige af hensyn til bevarelse af virksomheden i selskabet eller rimelig varetagelse af kreditorernes fælles interesser.

U 2021.4115 H – Juridisk rådgiver – Advokatvirksomhed – Medejers – Vidneudelukkelse

To personer købte den 23. april 2017 en ejendom. Køberne blev i forbindelse med ejendomshandlen rådgivet af en person, der var partner i og medejers af Danmarks Digitale Advokater Advokatpartnerselskab. Rådgiveren var dog ikke advokat. Køberne anlagde senere sag mod (boet efter) sælgeren for ikke at have oplyst om et deklarationsbelagt areal i forbindelse med handlen. Rådgiveren blev indkaldt som vidne i sagen, hvilket køberne protesterede imod under henvisning til, at rådgiveren var vidnefritaget efter retsplejelovens § 170. Efter retsplejelovens § 170, stk. 1, må vidneforklaring – mod dens ønske som har krav på hemmeligholdelse – som udgangspunkt ikke afkræves bl.a. advokater om det, som er kommet til deres kundskab ved udøvelsen af deres virksomhed. Det samme

gælder bl.a. advokaters medhjælpere efter retsplejelovens § 170, stk. 4. Højesteret udtalte, at rådgiveren var pålagt tavshedspligt som partner, personale og andre, som i øvrigt beskæftiges i en advokatvirksomhed i henhold til retsplejelovens § 152. Højesteret fandt, at der ikke var tilstrækkeligt grundlag for at fortolke retsplejelovens § 170, stk. 1, udvidende, således at den kunne omfatte rådgiveren i hendes virke som juridisk rådgiver i bolighandlen. Højesteret lagde herved navnlig vægt på, at retsplejelovens § 170, stk. 1, skulle fortolkes indskrænkende som en undtagelse til den generelle vidnepligt i retsplejelovens § 168, at der ikke ved ændringen af reglerne om advokater, hvorved andre end advokater kunne blive ejere af advokatvirksomheder, skete en ændring af vidneudelukkelsesreglerne, og at retten efter retsplejelovens § 170, stk. 3, havde mulighed for at bestemme, at forklaring ikke skal afgives om forhold, med hensyn til hvilke et vidne har tavshedspligt og hvis hemmeligholdelse har væsentlig betydning. Højesteret lagde til grund, at rådgiveren ikke havde været medhjælper for nogen advokat i forbindelse med ejendomshandlen, hvorfor rådgiveren heller ikke var udelukket fra at vidne efter retsplejelovens § 170, stk. 4. Rådgiveren var således ikke udelukket fra at vidne efter hverken retsplejelovens §§ 170, stk. 1 eller stk. 4.

U 2021.4163 V – Ophavsret – Efterligninger – Indførsel fra udlandet

En mand var medejers af og direktør i en restaurant. På en rejse til Tyrkiet købte han 75 stole hos en møbelforretning til ca. 530 kr. pr. styk. Han udlånte først og overdrog dernæst 66 af stolene til sin medejers til brug i restauranten. Stolene blev også vist på restaurantens facebook-side. De resterende ni stole benyttede han i sit sommerhus i Tyrkiet. Et møbelsnedkeri, PP Møbler, kontaktede de to ejere og bad bl.a. om, at stolene blev fjernet fra restauranten, idet de ifølge PP Møbler lignede stolen PP503 (også kaldet The Chair) af Hans J. Wegner, som PP Møbler havde eneret til at producere, markedsføre og sælge, i en sådan grad, at de to ejere krænkede PP Møbels rettigheder til The Chair. Listepriisen for The Chair var mellem ca. 24.000 kr. og 36.000 kr. pr. styk. Det blev lagt til grund, at The Chair var ophavsretligt beskyttet som brugskunst efter ophavsretslovens § 1. Vestre Landsret fandt, at The Chair navnlig var karakteriseret ved sit organisk udformede kopstykke og glidende overgang mellem ben og kopstykke, og at stolene i al væsentlighed besad disse karakteristika, ligesom benene og sædets integration med sargene på stolene også lignede The Chairs ben mv. Efter en helhedsvurdering i sit designudtryk lå stolene ifølge Landsretten så tæt op ad The Chair, at der var tale om en nærgående efterligning. Vestre Landsret fandt endvidere med rette, at manden, senest da PP Møbler kontaktede ham, måtte have indset, at der forelå en krænkelse af PP Møbels ophavsret ved fortsat at bruge de 66 stole i restauranten, hvorfor de to ejere blev dømt til at skulle betale erstatning til PP Møbler for krænkelse af ophavsretslovens § 83 og markedsføringslovens § 24. Erstatningen blev fastsat skønsmæssigt

til 125.000 kr. Ejeren blev desuden forbudt fremover at fremvise de 66 stole i restauranten og tilpligtet at udlevere stolene til PP Møbler. Endelig fandt Vestre Landsret med rette, at de to ejere ved at fortsætte med at krænke PP Møbblers ophavsret trods PP Møbblers henvendelse forsætligt havde krænket PP Møbblers ophavsret, og de blev hver pålagt at betale en bøde på 10.000 kr. i henhold til ophavsretslovens §§ 76, jf. § 2, og 80.

U 2021.4211 V – Lønkrav – Hæftelse – Konkurs – Ansættelseskontrakt

En person havde i perioden fra 1. juni 2018 til 30. september været ansat i et pizzeria. Der var ikke indgået en skriftlig ansættelsesaftale mellem parterne. Ultimo juni fik medarbejderen udbetalt 15.100 kr. i henhold til en faktura, som hans iværksætterselskab havde udstedt med teksten konsulentbistand. For den resterende del af perioden kunne ikke fremlægges bevis for betaling af beløb fra arbejdsgiveren til den ansatte, der i hele perioden også havde fået kost og logi. Ved den ansattes fratræden krævede han betaling for de arbejdstimer, der var præsteret, med fradrag af de 15.100 kr., som var udbetalt. Endvidere blev fremsat krav om godtgørelse for manglende ansættelsesbevis. Den ansatte anførte, at parterne havde aftalt en timeløn på 242 kr., hvilket benægtedes af arbejdsgiveren, der samtidig – mod den ansattes benægtelse – gjorde gældende, at der løbende var blevet foretaget kontante lønudbetalinger, således at den ansatte ikke havde noget tilgodehavende. Endvidere var der ikke enighed om, hvem der var arbejdsgiver – et anpartsselskab eller selskabets direktør, som den ansatte havde haft kontakten med. Ved byretten blev selskabet og ikke direktøren personligt pålagt at betale tre månedslønninger af 15.100 kr. for juli, august og september samt 10.000 kr. i godtgørelse for manglende ansættelsesbevis. Anpartsselskabet blev opløst ved konkurs inden Vestre Landsret behandlede den ansattes anke af byretsafgørelsen. Landsretten fandt, at direktøren hæftede personligt, idet han ikke havde bevist, at det var anpartsselskabet, der havde antaget den ansatte. Endvidere blev lagt til grund, at parterne havde aftalt aflønning ved timebetaling. Den ansatte havde fremlagt timesedler, der viste, at han i løbet af de fire måneder havde arbejdet 873 timer. Dette timetal fandt landsretten ikke grund til at anfægte rigtigheden af. Da der ikke bevisligt var indgået aftale om timelønnens størrelse, anslog landsretten med henvisning til karakteren af arbejdet og gældende lønninger i branchen, at den ansatte havde krav på en samlet lønbetaling på 100.000 kr. efter fradrag af det udbetalte beløb på 15.100 kr. Endvidere blev direktøren pålagt at betale 10.000 kr. for manglende ansættelsesbevis.

U 2021.4288 Ø – Regres – Leverandør – Underleverandør – Mangler – Direkte krav

Et entreprenørfirma havde ved tre forskellige byggerier anvendt såkaldte MgO-plader som vindspærreplader. Disse viste sig, hvad der var ukendt

i byggebranchen indtil marts 2015, efterfølgende at være uegnede i det danske klima, hvorfor det blev nødvendigt at skifte pladerne. Over for bygherrerne havde entreprenørfirmaet påtaget sig ansvaret herfor. Imidlertid ønskede entreprenørfirmaet at gøre regres for sine udgifter til udskiftning af plader over for importøren af pladerne og over for det byggemarked, hvor pladerne var købt i 2013. I forhold til byggemarkedet var der tale om en køberetlig problemstilling. Allerede fordi entreprenørfirmaet ikke havde reklameret over forholdet tilstrækkeligt hurtigt over for byggemarkedet, blev dette frifundet for det rejste krav. Entreprenørfirmaet havde ikke en kontraktlig relation til importøren, hvorfor et krav mod denne alene kunne fremmes i medfør af principperne om adgang til at rejse direkte krav. Derfor måtte der tages stilling til, om importøren havde handlet ansvarspådragende i relation til entreprenørfirmaet. Herom blev det af Østre Landsret udtalt, at en importør i almindelighed må kunne dokumentere og stå inde for de egenskaber, der fremgik af produktbladet for pladerne. Heroverfor blev der imidlertid lagt vægt på, at entreprenørfirmaet tidligere selv havde importeret MgO-plader, og at den koncern, hvori entreprenørfirmaet indgik, havde anvendt lignende plader i mange andre byggerier. Produktbladene kunne derfor ikke anses for at have været af afgørende betydning for entreprenørfirmaets beslutning om at anvende pladerne i de tre byggerier. Derfor fandtes entreprenørfirmaet efter en samlet vurdering ikke at have godtgjort, at importøren havde ageret ansvarspådragende. Entreprenørfirmaet kunne heller ikke forfølge sit krav efter et indtrædelsessynspunkt, da det ikke var bevist, at byggemarkedet, som entreprenøren havde købt pladerne hos, havde et køberetligt mangelskrav, der kunne gøres gældende mod entreprenøren. For så vidt angår et af byggerierne blev entreprenørfirmaets krav afvist, allerede fordi det ikke var godtgjort, at entreprenørfirmaet over for den pågældende bygherre havde påtaget sig at afholde udgifterne til udskiftning af pladerne.

U 2021.4403 Ø – Hjemmesider – Varemærker – Ophavsret – Krænkelser – Forbud – Påbud

Telia Danmark, "Telia", havde som internetudbyder for en kunde vist fotografier af sportsskoene Skechers produceret af den globale virksomhed Skechers U.S.A. Inc. II. Telia og Skechers var enige om, at Skechers havde retten til varemærkerne SKECHERS og en række modelfotografier vist på hjemmesiden, men Telia bestred, at Skechers også havde ophavsretten til nogle andre fotografier af skoene, der også blev vist på hjemmesiden. Østre Landsret fandt, at det ikke var tilstrækkeligt sandsynliggjort, at Skechers var indehaver af ophavsretten til fotografierne af skoene på hjemmesiden, hvorfor Telia ikke havde krænket Skechers ophavsret i forhold til fotografierne. Østre Landsret lagde til grund, at kunden, som ejede hjemmesiden, krænkede Skechers rettigheder ved brug af fotografierne på hjemmesiden, og at indholdet på hjemmesiden var ulovligt. Østre Landsret fandt ud fra et proportionalitetshensyn, at Telia som udbyder af hjemmesiden, men ikke ejer af hjemmesiden, kunne meddeles forbud og påbud om at fjerne indholdet af hjemmesiden i

medfør af retsplejelovens §§ 413 og 414. Landsretten henviste til, at Skechers mulighed for at opnå sin ret ville forspildes, hvis Skechers i stedet måtte søge at opnå forbud og påbud over for ejerne af hjemmesiden, idet det ikke havde været muligt at identificere disse ejere, ligesom der heller ikke var fremkommet oplysninger i sagen, der ville medføre, at det var til større ulempe eller omkostninger for Telia at fjerne indholdet af hjemmesiden.

U 2021.4529 V – Ejendomsforbehold – Ugylldighed – Tilbagebetaling – Restfordring

Et par havde hos en bilforhandler købt en bil til 288.000 kr. og havde ved køkets indgåelse betalt 20.000 kr. i udbetaling. Bilforhandleren havde forbeholdt sig ejendomsretten til bilen, indtil restkøbesummen var betalt. Samtidig indgik parret en låneftale på 310.000 kr. med et finansieringsselskab, som bilforhandleren havde formidlet kontakten til. Parret kunne ikke betale ydelserne og leverede bilen tilbage til forhandleren, der solgte den til en ny køber for 170.000 kr., som finansieringsselskabet fik udbetalt. Herefter anmodede finansieringsselskabet fogedretten om, at der blev foretaget udlæg hos parret for restgælden med fradrag af salgssummen opnået ved videre salg, i alt ca. 147.000 kr. Landsretten anså købet for at være et kredittag omfattet af kredittagelseslovens § 4, nr. 15, om køb, hvor købesummen er dækket ved lån indrømmet køberen af en tredjemand på grundlag af en aftale herom mellem sælgeren og tredjemanden (et oprindeligt trepartsforhold). Endvidere var der tale om et køb med ejendomsforbehold, da bilforhandleren havde forbeholdt sig ejendomsretten. Ejendomsforbeholdet var imidlertid ikke gyldigt, da der ikke var betalt mindst 20 % af kontantprisen i udbetaling. Da det samtidigt måtte lægges til grund, at parret og bilforhandleren havde aftalt forhandlerens tilbagebetaling af bilen uden fogedrettens medvirken, havde finansieringsselskabet i medfør af kredittagelseslovens § 48, stk. 2, fortabt sit krav på yderligere betalinger fra parret, der havde købt bilen.

U 2021.4548 Ø – Varemærke – Brug – Fortabelse

Selskabet Quick Fire ApS ("Q") markedsførte og solgte optændingsposer til brug for optænding af grill og brændeovne. Q's optændingsposer var påført et logo, hvor der stod "QUICKFIRE". Indtil 2015 havde Q anvendt en række logoer, men havde i 2015 besluttet fast at bruge "QUICKFIRE" logoet på sine produkter. Q havde ikke registreret logoet som et varemærke. Q havde solgt sine produkter i Danmark, bl.a. i dagligvarekæden Lidl, og i udlandet, bl.a. i USA. Et andet selskab, Burner International A/S ("BU"), producerede, markedsførte og solgte også optændingsposer til grill og brændeovne. BUs optændingsposer var påført et tilsvarende "QUICKFIRE" navnelogo. BU solgte sine produkter bl.a. i USA. Q påstod, at BU ved brug af "QUICKFIRE" navnelogoet i perioden 2016-2018 havde krænkert Q's rettigheder efter varemærkeloven og markedsføringsloven. Østre

Landsret fandt med rette, at Q ved sin brug af "QUICKFIRE" logoet havde etableret en varemærket i medfør af varemærkelovens § 3, stk. 1, nr. 3, der bestod ved udgangen af 2015. Landsretten udtalte, at den omstændighed, at Q havde anvendt en række logoer, og at nogle af disse også var på Q's produkter efter 2015, på hjemmeside mv. på og rettet mod det danske marked, ikke ændrede på, at Q havde etableret en varemærket til logoet. Østre Landsret fandt derimod ikke, at Q siden 2015 havde opretholdt varemærket efter varemærkelovens § 10 c, stk. 3, idet det i sagen fremlagte materiale alene godtgjorde en begrænset og til dels lokal brug af varemærket i perioden 2016 til 2018. Q havde dermed fortabt varemærket. Q's salg af produkterne i udlandet var ikke relevante i forhold til Q's varemærket i Danmark. Der var dermed heller ikke grund til at tage stilling til, om BU havde krænkert Q's rettigheder efter markedsføringsloven. BU blev således frifundet.

U 2021.4809 SH – Vikarbureau – Ansatte – Funktionærer

To ansatte hos et vikarbureau blev udsendt til at arbejde midlertidigt med it-helpdesk-funktioner for et selskab i vindmøllebranchen. I alt fik de ansatte forlænget deres midlertidige tilknytning til vindmøllefirmaet 7 gange og nåede at arbejde i alt 25 måneder for det pågældende selskab. Efter ophøret af deres udsendelse gjorde de gældende, at de ikke havde været omfattet af vikarloven og derfor skulle anses som medarbejdere med fast ansættelse, således at de havde krav på løn i en periode, der svarede til sædvanlig opsigelsesperiode, til løn under sygdom og til en godtgørelse efter loven om tidsbegrænset ansættelse. Vikarbureauet anførte herover for, at der ikke var tale om tidsbegrænsede ansættelsesforhold, der blev opretholdt kunstigt gennem flere på hinanden følgende kontrakter om vikarbejde med henblik på omgåelse af lovgivningen. Sø- og Handelsrettens flertal fandt, at de ansatte var omfattet af vikarloven, og at funktionærloven derfor ikke var gældende for deres ansættelsesforhold. Endvidere blev det anset for bevist, at forlængelserne af deres udsendelse alle var sagligt begrundet i en omfattende og kompleks fusion af vindmøllefirmaet med et spansk selskab med deraf følgende behov for løbende tilpasninger og fleksibilitet. De ansatte havde tillige været omfattet af en overenskomst. Herefter blev vikarbureauet frifundet for de ansattes krav.

U 2021.4893 V – Udenlandske checks – Falsk – Erhvervskunder – Erstatning

Et advokatfirma havde påtaget sig at inddrive et større beløb for en udenlandsk klient. Den angivne skyldner påtog sig at afdrage beløbet, og advokatfirmaet modtog den 17. januar, den 5. februar og den 16. februar checks på henholdsvis 150.000 USD, 290.000 USD og 10.000 USD. Checkene blev indsat på advokatfirmaets klientkonto, og nogle få dage efter modtagelse af hver af checkene overførte advokatfirmaet beløbene med fradrag af et beløb til dækning af

salær til en konto i USA, som var blevet opgivet af klienten. Checkene fremtrådte som trukket på Royal Bank of Canada. Det viste sig senere, at checkene var falske, og advokatfirmaet forsøgte at få de overførte beløb tilbage, men klienten viste sig at have optrådt under falsk navn, og vedkommende reagerede ikke på henvendelser. Advokatfirmaet påstod, at banken var erstatningsansvarlig. Vestre Landsret antog, at det fulgte af de almindelige forretningsbetingelser og af betingelser for overførsler til og fra udlandet, samt de udstedte kvitteringer, at checks modtages med dækningsforbehold. Advokatfirmaet, der havde endosseret checkene til banken, hæftede i øvrigt efter checklovens § 18 for checkens betaling, medmindre der var taget forbehold. Der var endvidere indhentet et responsum fra Finans Danmark, hvorefter der ikke kunne påvises en sædvanlig pengeinstitutpraksis vedrørende undersøgelser for at afsløre falske udenlandske checks, og at der generelt foretages en helhedsvurdering af checkens troværdighed. Retten lagde til grund, at banken havde fulgt sin sædvanlige procedure i forhold til modtagelse af udenlandske checks, og at banken senere havde modtaget oplysning om, at checkene var falske. Det kan normalt ikke umiddelbart afsløres, om en udenlandsk check er falsk, men det kræver særlig undersøgelse. Det kunne ikke antages, at banken ved modtagelse af checken havde en særlig undersøgelsespligt, der burde have afsløret falskneriet. Banken havde således ikke udvist en uagtsomhed, der kunne medføre erstatningsansvar. Det forhold, at der ikke var givet konkret vejledning om risikoen for falsk, kunne ikke medføre et andet resultat. Banken blev derfor frifundet, hvilket i øvrigt er i overensstemmelse med tidligere praksis.

U 2021.4989 Ø – Advokater – Tilsyn – Bankkontoposteringer

Advokatrådet havde i forbindelse med et tilsynsbesøg hos en advokat anmodet om, at denne udleverede udskrifter af posteringer på hans privatkonto, som Advokatrådet påstod advokaten havde anvendt som driftskonto. Østre Landsret lagde til grund, at advokaten drev sin advokatvirksomhed personligt og ikke gennem en virksomhed, uanset at advokatvirksomheden havde et CVR-nr., hvorfor advokaten var pligtsubjektet for de pligter, som påhviler advokater efter retsplejeloven. Det var ubestridt, at advokaten ikke havde haft en driftskonto som påkrævet i henhold til § 9, stk. 3, i klientkontovedtægten, og Østre Landsret lagde til grund, at advokaten havde brugt sin private konto som driftskonto. Østre Landsret fandt herefter med rette, at Advokatrådet var berettiget til at få udleveret posteringer fra advokatens privatkonto til brug for sit tilsyn.

U 2021.5215 V – Panama-selskab – Konkursværneting

I forbindelse med datalækket, der blev benævnt Panama Papers, købte Skatteforvaltningen i 2016 en række af de lakkede dokumenter. Skatteforvaltningen fik derved kendskab til et selskab, der var registreret i Panama. Selskabet var ejet af en nu herboende person. Ejeren havde

erhvervet selskabet i 2005, da han boede og arbejdede i Tyskland. Skattestyrelsen traf i 2018 afgørelse om, at selskabet var skattepligtigt i Danmark, og denne afgørelse blev påklaget. Ejeren havde i øvrigt haft fuldmagt til at udøve den fulde ledelse i selskabet. Selskabet havde været uden aktivitet siden 2009 og var "suspenderet", og ville ophøre, hvis der ikke skete noget inden november 2021. Vestre Landsret antog, at der var konkursværneting i Danmark, da ejeren havde den fulde ledelsesret. At skatteafgørelsen var påklaget medførte ikke, at kravet ikke havde den fornødne klarhed til at kunne være grundlag for en konkursbegæring, og da selskabet var uden aktiver, var det insolvent. Da selskabet i øvrigt ville kunne genoptages indtil november 2021, var der en retlig interesse i konkurs, hvorfor selskabet blev erklæret konkurs.

U 2021.5330 V – Kautio – Hæftelse

I 2011 blev et revisionsanpartsselskabs kassekredit i en bank forhøjet med 300.000 kr. til 1,1 mio. kr. Selskabets ejer og dennes ægtefælle kautionerede som selvskyldnerkautionister, ægtefællen dog kun i 5 år. Ægtefællerne havde tillige i 2012 afgivet selvskyldnerkaution for den gæld, et ejendomsselskab, der også var ejet af revisoren, havde til banken. Revisionsanpartsselskabet blev erklæret konkurs på grundlag af en begæring fra SKAT i marts 2016. Banken gjorde herefter kautionsforpligtelserne gældende mod ægtefællerne, der imidlertid ikke betalte. Revisoren meddelte banken, at ægtefællerne ikke ville betale, idet de mente, at det var bankens skyld, at selskabet var gået konkurs. Banken havde uden revisorens accept overført penge fra revisionsanpartsselskabets konto til ejendomsselskabet uden revisorens accept, og uden disse overførsler ville revisionsanpartsselskabet have kunnet betale gælden til SKAT. Banken anlagde sag mod ægtefællerne, hvor den krævede godt 1,1 mio. kr. med tillæg af en årlig rente på 15 %. Ægtefællerne påstod frifindelse, subsidiært nedsættelse med det beløb, der var overført fra revisionsanpartsselskabets konto til ejendomsselskabet. Vestre Landsret antog, at det havde været en forudsætning for banken for at yde lån til ejendomsselskabet, der var blevet genetableret efter en konkurs, at ejendommen likviditetsmæssigt kunne hvile i sig selv, og revisoren var klar over det, ligesom revisoren var klar over, at banken ikke accepterede overtræk på ejendomsselskabets konto. Overførslerne havde fundet sted, når ejendomsselskabet havde manglet penge til at betale terminsydelser. Der var i øvrigt sket tilbageførsel de gange, revisoren havde protesteret mod en overførsel. Der var ikke grundlag for at fastslå, at banken havde handlet ansvarspådragende, og der var ikke grundlag for at fastslå en årsagssammenhæng mellem overførslerne tilbage fra 2014 og konkursen. Revisoren havde ved at forholde sig passiv accepteret overførslerne fra revisionsanpartsselskabet til ejendomsselskabet. Banken havde endvidere efter forretningsbetingelserne været berettiget til at kræve en forhøjet rente på 15 % p.a. på grund af misligholdelsen. Ægtefællerne dømtes derfor til at betale godt 1,2 mio. kr. på grundlag af kautionen.

UDLANDSNYT

Af Erik Banner-Voigt
Skattechef
Copenhagen Infrastructure Partners

Skatter & afgifter

OECD

GloBE – minimumsbeskatning

Den øgede digitalisering af økonomien har udfordret de hidtidigt anvendte internationale beskatningsprincipper.

I oktober 2021 tilsluttede over 135 lande sig en plan om at opdatere de internationale beskatningsprincipper, som ikke længere er egnet til at beskatte en globaliseret og digitaliseret økonomi. "Global Anti-Base Erosion Rules" (herefter "**GloBE**") er en nøglekomponent i denne plan og skal sikre, at store multinationale virksomheder betaler et minimumsniveau af skat af indkomsten i de lande, hvor de har aktivitet. Mere specifikt giver GloBE-reglerne mulighed for et koordineret beskatningssystem, der pålægger en supplerende skat på overskud, hvis den effektive skattesats, i det pågældende land, er under minimumssatsen.

Den 20. december 2021 offentliggjorde OECD en rapport om GloBE, som indgår i OECDs "pillar 2 model rules"

Minimumsbeskatning – overblik

Selskaber mv., der enten ikke har en udenlandsk tilstedeværelse i form af udenlandske faste driftsteder eller datterselskaber, eller som på et konsolideret grundlag har en årlig omsætning på under EUR 750 mio., er ikke omfattet af reglerne.

Herudover gælder reglerne ikke for statslige enheder, internationale organisationer og nonprofitorganisationer, ligesom de ikke gælder for enheder, der anses for at være en pensionskasse, investerings- eller ejendomsfond. For sidstnævnte er dette begrundet i ønsket om ikke at tilføje et ekstra lag af beskatning mellem investorerne og de aktiver, der investeres i.

Princippet i beskatningen er som følger. Selskaber mv., der er omfattet af reglerne, beregner deres effektive skattesats for hvert land, hvor de har aktivitet. I det omfang den effektive skat i et land er under minimumsskatten på 15%, betaler moderselskabet en tillægsskat svarende til forskellen mellem den effektive skattesats i det pågældende land og minimumssatsen på 15%. Tillægsskatten opkræves som udgangspunkt i det ultimative moderselskabs hjemland.

Der gælder en bagatelgrænse således, at hvis omsætningen eller overskuddet i et land er under en bagatelgrænse, som er henholdsvis EUR 10m og EUR 1m, skal tillægsskatten ikke betales for det pågældende land, uanset om den effektive skat måtte være under 15%.

Det er også muligt for de enkelte lande at indføre en minimumsskat på 15%, således at tillægsskatten betales i de pågældende lande, hvortil indkomsten kan henføres og ikke i det ultimative moderselskabsland.

Reglerne om minimumsbeskatning rejser en række komplekse problemstillinger. I det følgende bliver nogle af disse behandlet.

Fremgangsmåde

Fremgangsmåden ved opgørelsen af minimumsskatten og tillægsskatten er som følger:

1. Fastlæggelse af hvilke selskaber mv. der er omfattet af reglerne
2. Opgørelse af indkomsten for de enkelte enheder
3. Opgørelse af skatten for de enkelte enheder
4. Opgørelse af den effektive skat og tillægsskatten

Ad 1 – Selskaber omfattet af reglerne

Som angivet ovenfor er det kun multinationale koncerner, der er omfattet af reglerne. Omsætningskravet på EUR 750m skal være opfyldt i to ud af de seneste 4 år.

Koncerndefinitionen omfatter enheder, der er forbundet via ejerskab eller kontrol således, at disse enheder:

- Indgår i moderselskabets konsoliderede årsregnskab; eller
- Som udgangspunkt skulle have indgået i moderselskabets konsoliderede årsregnskab, men er konkret undtaget på grund af størrelse eller væsentlighed eller på grund af, at virksomheden ejes med henblik på salg.

Som også angivet ovenfor er en række selskaber undtaget fra reglerne. Hvis sådanne undtagne selskaber indgår i en multinational koncern, skal disse selskabers omsætning ikke medregnes ved vurderingen af om omsætningen overstiger EUR 750m.

Ad 2 – Opgørelse af indkomsten

For at fastlægge om der skal betales en tillægsskat, er der behov for regler for, hvordan den effektive skattesats i hvert land fastlægges. Dette kræver for det første en opgørelse af indkomsten, og for det andet en opgørelse af skatten af denne indkomst.

Indkomsten (eller tabet) opgøres på baggrund af indkomsten opgjort efter de regnskabsmæssige regler. Dette giver et grundlag, der er harmoniseret på tværs af alle jurisdiktioner. Visse justeringer er nødvendige for at tilpasse det regnskabsmæssige resultat til skatteformål. Disse justeringer er holdt på et minimum og skal foretages for de poster, hvor der er permanente forskelle som eksempelvis tilbageførsel af udbytter og aktieavancer. Tilsvarende skal udgifter, der generelt ikke er fradragsberettiget, elimineres som eksempelvis udgifter til bestikkelse og udgifter til at rette fejl fra tidligere år. Indtægter fra international shipping skal tilsvarende elimineres.

Ad 3 – Opgørelse af skatten der kan henføres til indkomsten

Det er komplekst at opstille generelle regler for hvilken skat, der skal henføres til den pågældende indkomst.

Det er hensigten, at definitionen af indkomstskatter, der skal medregnes til den effektive beskatning defineres på en måde, der giver konsistens på tværs af en bred vifte af skattesystemer.

De omfattede skatter, der tages i betragtning ved opgørelsen af den effektive skat, er:

- Skatter af enhedens indkomst eller overskud;
- Skatter, der betales i henhold til et udlodningsskattesystem, for eksempel hvor skatten betales ved udlodning (eller fikseret udlodning) til ejerne;
- Skatter, der træder i stedet for selskabsskatter; og
- Skatter opkrævet på baggrund af overført overskud og selskabskapital

Både nationale og udenlandske skatter, der pålægges virksomhedens overskud, skal medregnes. Det vil sige, at der eksempelvis medregnes skatter betalt i henhold til reglerne for kontrollerede udenlandske virksomheder (CFC) længere oppe i ejerkæden.

Definitionen af skatter omfatter ikke skatter, der ikke er indkomstbaserede såsom indirekte skatter, løn- og ejendomsskatter. Regelsættet indeholder også regler for allokering af indkomstskatter, der opkræves som en kildeskat eller som en CFC-skat. Således skal CFC-skatter allokere til den enhed, der har optjent den underliggende CFC-indkomst.

Reglerne indeholder endvidere retningslinjer for, hvordan udskudt skat skal behandles for de poster, hvor der er midlertidige forskelle mellem den regnskabsmæssige og skattemæssige behandling. I lyset af, at de fleste virksomheder allerede opgør udskudt skat i skatteregnskabet for at afstemme forskelle mellem de regnskabs- og skattemæssige poster, henviser reglerne til disse opgørelser.

Der foretages dog væsentlige justeringer af de eksisterende udskudte skatteopgørelser. For eksempel er godskrivningen af udskudt skat begrænset til minimumsskattesatsen for at forhindre, at den udskudte skat misbruges ved opgørelsen af den effektive beskatning. Reglerne indeholder også en genoptagelsesmekanisme, der justerer for udskudte skatter, der ikke er tilbageført (det vil sige, hvor den udskudte skat ikke er blevet betalt) inden for fem år.

Hensigten med reglerne om udskudt skat er at sikre, at der ikke skal betales en tillægsskat på grund af en tidsmæssige forskel i den regnskabs- og skattemæssige periodisering af indtægter og udgifter.

Ad 4 – Opgørelse af den effektive skat og tillægsskatten

Den effektive skattesats for hvert land beregnes ved at sammenlægge indkomsten og sammenholde den med de opgjorte skatter for alle enhederne i det pågældende land. Tillægsskatten skal herefter betales, hvis den effektive skat i det pågældende land er lavere end 15%.

EU

Direktiv om holdingselskaber

Den 22. december 2021 offentliggjorde Europa-Kommissionen et udkast til et nyt direktiv, der skal forhindre skattemæssig misbrug af holdingselskaber ("Shell Companies")

Direktivudkastet vedrører kun selskaber inden for EU, og Europa-Kommissionen har allerede annonceret et nyt direktiv, der skal offentliggøres i 2022, og som skal adressere udfordringerne med holdingselskaber uden for EU.

Formålet med direktivet er at sikre, at holdingselskaber inden for EU, som er involveret i en økonomisk aktivitet uden reelt at have forretningsmæssig substans, ikke kan opnå beskyttelser efter dobbeltbeskatningsoverenskomsterne. Herudover er formålet, at sådanne holdingselskaber skal foretage årlige rapporteringer til skattemyndighederne.

Direktivet har ikke til formål at angive en "safe harbour" for holdingselskaber. Det vil sige, at selskaber, som ikke bliver omfattet af reg-

UDLANDSNYT

lerne, fortsat skal kunne dokumentere, at de er retmæssige ejer for at kunne påberåbe sig dobbeltbeskatningsoverenskomsterne.

Når direktivet er vedtaget, er det hensigten, at det skal være gennemført af medlemsstaterne i deres nationale lovgivning senest den 30. juni 2023 med virkning fra den 1. januar 2024.

Rapporterende enheder

Direktivudkastet opstiller nogle kriterier for at udvælge de virksomheder og arrangementer, der i udgangspunktet mangler substans og kan misbruges til skattemæssige formål og som herved skal rapportere til skattemyndighederne. Dette gøres ved at opstille tre "gateway-kriterier". Hvis en virksomhed krydser alle tre gateways, vil den være forpligtet til årligt at indberette yderligere oplysninger til skattemyndighederne.

Den første gateway er opfyldt, hvis mere end 75% af virksomhedens indtægter i de foregående to skatteår, er "relevant" indkomst. Følgende indkomster anses for "relevant":

- Renter eller anden indkomst fra finansielle aktiver, herunder kryptoaktiver;
- Royalties eller enhver anden indkomst fra immaterielle aktiver;
- Udbytte og afkast fra aktier;
- Indtægter fra finansiell leasing;
- Indtægter fra fast ejendom;
- Indtægter fra forsikring, bankvirksomhed og andre finansielle aktiviteter; og
- Indtægter fra ydelser leveret til associerede virksomheder.

Den anden gateway kræver et grænseoverskridende element. Hvis virksomheden modtager størstedelen af sine relevante indtægter via transaktioner med enheder i andre lande eller viderebetaler den relevante indkomst til virksomheder beliggende i et andet land, vil virksomheden krydse denne gateway. Det vil sige, at virksomheden anses for at have grænseoverskridende aktivitet, hvis:

- Mere end 60 % af den bogførte værdi af virksomhedens aktiver, der falder ind under anvendelsesområdet, er ejet fra udlandet; eller
- Mindst 60 % af virksomhedens relevante indkomst optjenes eller udbetales via grænseoverskridende transaktioner.

Den tredje gateway fokuserer på, om virksomhedsledelse og administrationsydelser udføres internt eller er outsourcet. Virksomheden krydser denne gateway, hvis virksomheden i de foregående to skatteår

udliciterede administrationen af den daglige drift og forhold af væsentlig betydning.

Fem kategorier af virksomheder er uanset ovenstående fritaget fra indberetningsforpligtelserne. Det drejer sig om:

- Selskaber, hvis ejerandele er optaget til handel på et reguleret marked eller en multilateral handelsplatform;
- Regulerede finansielle virksomheder;
- Virksomheder, hvis hovedaktivitet er at eje andele i operationelle virksomheder i samme medlemsstat, og hvor virksomhedens reelle ejere er skattemæssigt hjemmehørende i den pågældende medlemsstat; og
- Virksomheder med mindst fem fuldtidsansatte, der udelukkende udfører de aktiviteter, der genererer den relevante indkomst.

Virksomheder, der ikke opfylder ovenstående tre gateway-kriterier eller som er omfattet af en af fritagelserne, vil ikke have en indberetningspligt og falder uden for direktivets anvendelsesområde.

Formodning og afkræftelse af formodningen

Hvis ingen eller kun nogen af de tre gateways krydses, formodes virksomhed at have tilstrækkelig substans for det relevante år. Hvis alle tre gateways krydses, formodes virksomhed ikke at have tilstrækkelig substans.

Denne formodning kan dog afkræftes ved at fremlægge nærmere specificerede supplerende dokumenter for de forretningsaktiviteter, som virksomheden udfører for at generere de relevante indtægter. Det gælder især detaljerede oplysninger om den kommercielle, ikke-skattemæssige årsag til etableringen af virksomheden, medarbejdernes profiler og bevis for, at den daglige drift og væsentlige beslutninger træffes i den medlemsstat, hvor virksomheden har hjemsted.

Konsekvenser af manglende substans

Hvis en virksomhed ikke har den nødvendige substans i en medlemsstat og ikke er i stand til at afkræfte formodningen, vil den medlemsstat, hvor virksomheden er hjemmehørende, være forpligtet til at:

- Nægte udstedelse af hjemstedserklæring til brug for at dokumentere skattemæssige hjemsted; eller
- Udstede et hjemstedscertifikat, som angiver, at virksomheden ikke er berettiget til beskyttelse efter de relevante dobbeltbeskatningsoverenskomster samt moder-/datterselskabsdirektivet og rente- og royaltydirektivet.

Af advokat
Klaus Søgaard
Gorissen Federspiel

Erhvervsjura

Storbritannien

Vidtgående FDI-regulering træder i kraft

Storbritannien er med et nyt regelsæt, der bærer navnet *National Security and Investment Act*, blevet det seneste land i rækken til at indføre kontrol med udenlandske direkte investeringer. Reglerne, der trådte i kraft den 4. januar 2022, indfører en obligatorisk anmeldelsespligt på tværs af en række kritiske sektorer samt en frivillig anmeldelsesordning for øvrige transaktioner. Håndhævelse af reglerne vil blive varetaget af den nyoprettede enhed *Investment Security Unit* (ISU).

Den obligatoriske anmeldelsespligt indtræder ved erhvervelse af en betydelig andel i en virksomhed med aktiviteter i Storbritannien inden for en eller flere af i alt 17 kritiske sektorer. Ved en "betydelig andel" forstås erhvervelser på over 25 % af ejerandelene eller stemmerettighederne i target-virksomheden. En eksisterende ejers efterfølgende forøgelse af sin ejerandel m.v., der overstiger tærskelværdier på henholdsvis 50 eller 75 %, er tillige omfattet. Derudover kan øvrige erhvervelser, der på anden vis giver en betydelig indflydelse – fx gennem retten til at vedtage eller blokere strategiske beslutninger – være omfattet.

Reguleringen finder anvendelse på investeringer i britiske virksomheder i bred forstand. Selv investeringer i target-virksomheder, der ikke er hjemmehørende i Storbritannien, kan potentielt være omfattet af reguleringen, hvis virksomheden sælger varer eller tjenesteydelser til britiske individer eller virksomheder. Der gælder i den forbindelse ingen minimumstærskler for omsætning m.v. Dette gør, at reglerne får et meget vidtgående anvendelsesområde, som kræver særlig opmærksomhed fra virksomheder, der har eksport til Storbritannien inden for en af de 17 kritiske sektorer, samt fra rådgivere inden for M&A og FDI.

Et andet vidtgående aspekt af de nye britiske regler er, at koncerninterne transaktioner ikke er undtaget, dvs. anmeldelsespligten gælder

fx også koncerninterne omstruktureringer. På dette punkt adskiller regelsættet sig fra de danske FDI-regler, der undtager visse koncerninterne transaktioner.

De 17 kritiske sektorer, der er omfattet af den obligatoriske anmeldelsespligt, er: Civil atomkraft, telekommunikation og øvrig infrastruktur til kommunikation, datainfrastruktur, forsvarssektoren, energi, transport, kunstig intelligens, autonome robotter, computer hardware, kryptografi, avancerede materialer, kvanteteknologi, syntetisk biologi, kritiske leverandører til regeringen, kritiske leverandører til beredskabet, militære- eller dual-use teknologier og rumteknologier.

Hvis en erhvervelse er omfattet af den obligatoriske anmeldelsespligt, gælder der et forbud mod at gennemføre transaktionen, før den er godkendt. Overtrædelse af dette forbud er sanktioneret ved bødestraf. Ansvarlige ledelsesmedlemmer kan endvidere ifalde op til fem års fængselsstraf.

Endelig er der indført en frivillig anmeldelsesordning for potentielt følsomme transaktioner, som ikke er omfattet af den obligatoriske anmeldelsespligt. Ikke-anmeldte transaktioner vil kunne undersøges af ISU i op til fem år efter transaktionens gennemførelse.

Det efterhånden store antal jurisdiktioner med FDI-regulering betyder, at der i internationale M&A-transaktioner og investeringer bør gennemføres FDI-screening på samme måde, som vi kender det fra konkurrencerettens fusionskontrol med henblik på at identificere eventuel anmeldelsespligt. Herudover er det vigtigt, at eventuel FDI-anmeldelse tænkes ind i timingen på transaktioner, idet der – ligesom under de britiske regler – ofte ikke vil kunne foretages Closing, før myndighedsgodkendelse er opnået.

Ændrede krav skal gøre det mere attraktivt at være børsnoteret i Storbritannien

Det britiske finanstilsyn, 'The Financial Conduct Authority' ('FCA'), har vedtaget en række ændringer til kravene til optagelse til handel på hovedmarkederne for aktier med det formål at fremme vækst og innovation.

I lyset af markedspladsernes konstante udvikling og med sigte på at tilpasse reglerne til nye typer af IPO-kandidater skal FCA's ændringer sikre, at de primære markeder for handel med aktier i Storbritannien fortsat udgør attraktive markedspladser, herunder særligt for selskaber kontrolleret af deres stiftere og andre innovative udstedere. Samtidig udspringer reglerne af et ønske om at opretholde høje standarder med fokus på styrkelse af investortilliden.

UDLANDSNYT

Hvor de hidtil gældende regler vedrørende det såkaldte 'free float'-krav har været omgærdet af en vis usikkerhed og uforudsigelighed med mulighed for ansøgning om dispensation, har FCA i de ændrede regler valgt at reducere minimumskravet til 'free float'-aktier fra 25 % til 10 % uden mulighed for dispensation fra denne nye tærskel. 'Free float'-aktier omfatter aktier i frit omløb og er et udtryk for, at der skal være en vis spredning af aktierne i offentligheden for at sikre en pålidelig prisdannelse. Minimumskravet til 'free float'-aktier gælder for IPO-kandidater samtidig med, at det udgør en løbende forpligtelse for udstederne på 'premium listing'- og 'standard listing'-segmenterne.

FCA har via de ændrede regler gjort det muligt for IPO-kandidater at etablere en nærmere defineret aktieklasserstruktur med stemmeretsdifferentiering ('specified weighted voting rights shares') i det eksklusive 'premium listing'-segment. Efter de hidtil gældende regler for udstedere af aktier har selskaber med flere aktieklasser med stemmeretsdifferentiering været forbeholdt 'standard listing'-segmentet, hvorimod det førhen i praksis ikke har været muligt ved notering på 'premium listing'-segmentet. Forskellen på en 'standard listing'- og 'premium listing'-notering er blandt andet, at førstnævnte alene kræver overholdelse af minimumskrav i den nationale regulering, som i vidt omfang svarer til tilsvarende EU-retlige minimumskrav, hvorimod 'premium listing'-segmentet udgør det mest eksklusive segment, hvor der gælder supplerende krav eksempelvis vedrørende selskabsledelse. Aktieklasser kan blandt andet give en aktionær eller en gruppe af aktionærer mulighed for at bevare den stemmemæssige kontrol i selskabet, uanset at denne indflydelse ikke stemmer overens med de økonomiske rettigheder i selskabet. Dette vil eksempelvis være attraktivt for innovative vækstselskaber kontrolleret af stiftere, der ønsker at bevare kontrollen i selskabet i videst mulige omfang. Introduktionen af disse 'specified weighted voting rights shares' i 'premium listing'-segmentet gælder alene selskaber med traditionel drift. Derudover er stemmeretsdifferentieringen underlagt en række betingelser, herunder at stemmeretsdifferentieringen højst kan gælde i en femårig periode.

For at sikre markedets gennemsigtighed og styrke investortilliden i 'premium listing'- og 'standard listing'-segmenterne har FCA med visse undtagelser forøget minimumskravet til nye udsteders markedsværdi fra GBP 700.000 til GBP 30.000.000. Kravet gælder alene for nye IPO-kandidater og vil ikke være en løbende forpligtelse for udstederne. Ændringen er et udtryk for FCA's ønske om at reducere omfanget af manglende overholdelse af de løbende børsforpligtelser samt mistænkelige handler og potentiel markedsmisbrug, som ofte ses blandt

mindre udstedere. FCA's opfattelse er, at selskaber, der ikke kan imødekomme det nye forhøjede krav til markedsværdi, formentlig er mere egnet til at blive optaget til handel på alternative vækstmarkeder som 'AIM' eller 'AQSE' i stedet for hovedmarkederne.

Med FCA's nye regler fjernes visse barrierer for notering af IPO-kandidater på et tidligere stadium i deres udvikling samtidig med, at markedsintegriteten styrkes. Ændringerne trådte i kraft den 3. december 2021.

Karnov Online-bibliotek

Få adgang til over 240 digitale bøger fra Karnov i ét samlet research-værktøj. Søg og find nemt dit svar i både tidligere og nyeste versioner af litteraturen.

Køb adgang på karnovgroup.dk/onlinebibliotek

Tilsynsarbejde og fast driftssted

Af Professor, ph.d. Anders Nørgaard Laursen, Juridisk Institut, Aarhus Universitet

1. Introduktion

Den 17. april 2021 afsagde Landsskatteretten kendelse i en sag om fast driftssted, jf. j. nr. 16-1091693.

Kendelsen er principiel af navnlig to årsager.

For det første fordi Landsskatteretten med kendelsen har taget stilling til fortolkningen af, om "tilsynsarbejde" kan anses for omfattet af reglerne om bygge- og anlæg mv. i de danske dobbeltbeskatningsoverenskomster, som bygger på OECD's modeloverenskomst, og som er indgået før 2003.

For det andet fordi Landsskatteretten samtidig fik lejlighed til på det mere generelle plan at tage stilling til den retskildemæssige værdi af kommentarerne til OECD's modeloverenskomst, nærmere bestemt værdien af kommentarer, som er blevet til *efter* indgåelsen af den pågældende overenskomst. I tilknytning hertil fik Landsskatteretten også lejlighed til at tage stilling til betydningen af, at Danmark *ikke* har taget forbehold for en ændring af kommentarerne.

Af disse årsager skal afgørelsen omtales på de følgende sider, jf. under 3.1 og 3.2.

Et yderligere moment ved sagen, som fortjener nogle få ord med på vejen, er Skattestyrelsens (det daværende SKATs) afgørelse om, hvilken indkomst der skulle allokere til det fast driftssted, jf. nærmere under 3.3.

Det skal om sagen i øvrigt bemærkes, at kendelsen ikke er offentliggjort med SKM-nummer, og at den ej heller er at finde i afgørelsesdatabasen.¹ Dette skyldes givetvis, at det har været vanskeligt at anonymisere afgørelsen, jf. dagældende bekg. nr. 1428 af 13. december 2013 (Landsskatterettens forretningsorden) § 16, stk. 2.² At kendelsen ikke er offentliggjort tjener i øvrigt som en selvstændig begrundelse for, at sagen er værd at omtale på disse sider.

2. Sagens faktum og Landsskatterettens kendelse

Et udenlandsk selskab (klager) skulle som underentreprenør levere en række ydelser i forbindelse med et stort dansk anlægsprojekt. En del af disse ydelser, herunder bl.a. fremstilling af visse dele til brug for projektet, blev leveret i klagers hjemland. Andre ydelser skulle derimod leveres i Danmark. En betydelig del af disse ydelser gav klager imidlertid selv i underentreprise til andre ikke-koncernforbundne selskaber, herunder bl.a. et dansk anpartsselskab. Klagers eneste aktivitet i Danmark bestod herefter i at føre tilsyn med arbejde, som blev udført af underleverandørerne.

Det daværende SKAT havde i 2016 truffet afgørelse om, at klager i medfør af tilsynsarbejdet havde fast driftssted i Danmark, jf. SEL § 2, stk. 1, litra a, 6. pkt.³ og art. 5, stk. 2, litra g, i dobbeltbeskatningsoverenskomsten mellem Danmark og klagers hjemland. Bestemmelsen svarede til art. 5, stk. 3, i OECD's modeloverenskomst.

Klager havde omvendt gjort gældende som sin principale påstand, at der ikke var et fast driftssted i Danmark. Som begrundelse henvisede klager til, at tilsynsarbejde ikke var omfattet af entreprisebestemmelsen i den konkrete dobbeltbeskatningsoverenskomst, og da klager i øvrigt ikke opfyldte betingelserne til fast driftssted (hvilket SKAT var enige med klager i), var der intet grundlag for at beskatte klager i Danmark.

SKAT havde endvidere truffet afgørelse om, hele kontraktsummen skulle beskattes i Danmark i medfør af, at klager blev anset for at have et fast driftssted her i landet.

Klager havde på sin side gjort gældende, at indkomstoppgørelsen var forkert. Klager havde derfor subsidært nedlagt påstand om, at sagen skulle hjemvises til SKAT til fornyet behandling, for så vidt angik indkomstoppgørelsen, såfremt Landsskatteretten gav SKAT medhold i, at der var et fast driftssted.

I marts 2021 indstillede Skatteankestyrelsen til, at der blev afsagt kendelse i overensstemmelse med klagers principale påstand. Efterfølgende tog SKAT (nu Skatteankestyrelsen) bekræftende til genmæle.

Landsskatteretten traf afgørelse i overensstemmelse med Skatteankestyrelsens indstilling den 17. april 2021.

Skatteministeriet valgte ikke at indbringe sagen.

3. Kommentarer

3.1 Dobbeltbeskatningsoverenskomstens entrepriseregulering og betydningen af ændrede kommentarer for allerede indgåede dobbeltbeskatningsoverenskomster

I modsætning til OECD's modeloverenskomst fandtes reglen om entreprisearbejde ikke i art. 5, stk. 3, men i art. 5, stk. 2, litra g. Reglen lød:

Udtrykket »fast driftssted« omfatter navnlig:

g) en byggeplads eller et anlægs- eller monteringsarbejde, hvis det varer mere end 12 måneder.

Selvom overenskomstens entrepriseregulering ikke var placeret i art. 5, stk. 3, således som tilfældet er i OECD's modeloverenskomst, var der

ingen tvivl om, at reglen materielt afspejlede modeoverenskomstens regel. Dette fremgik også af forarbejderne til den lov, der fra dansk side ratificerede overenskomsten.

Spørgsmålet var således, om det tilsynsarbejde, som klager udførte i Danmark, kunne anses for omfattet af bestemmelsen.

Da dette ikke umiddelbart kunne udledes af bestemmelsens ordlyd, måtte der henses til overenskomstens "fortolkningsregel" i art. 3, stk. 2, som ligeledes afspejlede den tilsvarende bestemmelse i OECD's modeloverenskomst:

"Ved anvendelsen af overenskomsten i en kontraherende stat skal, medmindre andet følger af sammenhængen, ethvert udtryk, som ikke er defineret deri, tillægges den betydning, som det har i denne stats lovgivning om de skatter, på hvilke overenskomsten finder anvendelse, idet enhver betydning i de skattelove, der anvendes i denne stat, skal gå forud for den betydning, dette udtryk er tillagt i andre love, der anvendes i denne stat."

Fortolkningsreglen tilsiger, at udtryk i overenskomsten, som ikke er definerede, må fortolkes i overensstemmelse med intern ret, hvis ikke andet følger af "sammenhængen". Da overenskomsten generelt byggede på OECD's modeloverenskomst (hvilket også fremgik af forarbejderne til den ovennævnte ratificeringslov), og da såvel Danmark som foretagendets domicilland begge var (og er) medlemmer af OECD, måtte kommentarerne til OECD's modeloverenskomst være en del af overenskomstens "sammenhæng".⁴ Følgelig måtte kommentarerne til OECD's modeloverenskomst være et relevant fortolkningsbidrag ved fortolkningen af overenskomsten. En evt. intern retlig fortolkning af ordene "en byggeplads eller et anlægs- eller monteringsarbejde", herunder om tilsynsarbejde var omfattet deraf, ville dermed først være relevant at overveje, hvis ikke svaret på det konkrete fortolkningsspørgsmål kunne udledes af kommentarerne til OECD-modellens art. 5.⁵

Her opstod imidlertid sagens principielle problem og tvist mellem klager og det daværende SKAT (herefter: Skattestyrelsen). Spørgsmålet var nemlig, *hvilken* version af kommentarerne til OECD's modeloverenskomst som var det relevante fortolkningsbidrag?

Forholdet var det, at OECD i 2003 – baseret på en rapport, som var udarbejdet året forinden⁶ – grundlæggende ændrede holdning til, i hvilket omfang tilsynsarbejde var omfattet af art. 5, stk. 3. Ændringen blev gennemført ved, at pkt. 17⁷ i kommentarerne til art. 5 i OECD's modeloverenskomst blev omskrevet:

Pkt. 17 før 2003-opdateringen	Pkt. 17 efter 2003-opdateringen (siden 2017: pkt. 50)
Planlægning og byggeledelse ved opførelse af en bygning er dækket af dette udtryk, hvis det udføres af byggeentreprenører. Planlægning og byggeledelse er imidlertid ikke dækket, hvis det udføres af et andet foretagende, hvis virksomhed i forbindelse med vedkommende anlæg er begrænset til at planlægge og lede arbejdet.	Planlægning på stedet og tilsyn med opførelsen af en bygning er dækket af stk. 3.

Hvor "planlægning og byggeledelse" før opdateringen sædvanligvis ikke var omfattet af art. 5, stk. 3, ville "planlægning og tilsyn" derimod være det efter opdateringen i 2003. Det fremgik af den rapport, som lå til grund for opdateringen, at tilsynsarbejde ("*supervision*") herefter – og i modsætning til det, der fremgik af de hidtidige kommentarer – ville være omfattet af art. 5, stk. 3.⁸

Sagen var altså den, at hvis dobbeltbeskatningsoverenskomsten blev fortolket i lyset af kommentarerne til OECD's modeloverenskomst, således som disse var formuleret før 2003, ville forholdet ikke være omfattet af art. 5, stk. 2, litra g, og der ville ikke være et fast driftssted i Danmark. Blev overenskomsten derimod fortolket i lyset af kommentarerne, således som disse var formuleret efter revisionen i 2003, ville forholdet være omfattet af art. 5, stk. 2, litra g, og der ville være et fast driftssted i Danmark.

Den her beskrevne problemstilling hører til blandt de mest klassiske problemstillinger i international skatteret, nemlig om en dobbeltbeskatningsoverenskomst skal fortolkes "statisk" – dvs. i lyset af de kommentarer, som var gældende på tidspunktet for overenskomstens indgåelse – eller "dynamisk", dvs. i lyset af de kommentarer, som var gældende på tidspunktet for et evt. skattekravs opståen.

Svaret på spørgsmålet om, hvorvidt en overenskomst skal fortolkes statisk eller dynamisk lader sig ikke besvare entydigt, men må afhænge af de nærmere omstændigheder. Endvidere må det hævdes,

at kommentarerne til OECD's modeloverenskomst ikke fremstår helt entydige vedr. spørgsmålet, jf. nærmere i det følgende.

Skattestyrelsens grundlæggende holdning var, revisionen i 2003 af pkt. 17 i kommentarerne til art. 5 alene var en "præcisering", og at de senere tilkomne kommentarer derfor var relevante ved fortolkningen af overenskomsten, som blev indgået i 1999. Endvidere var det Skattestyrelsens opfattelse, at fordi Danmark ikke havde taget forbehold for ændringen af pkt. 17 i kommentarerne til art. 5 i 2003, måtte det lægges til grund, at overenskomsten skulle fortolkes dynamisk.

Spørgsmålet om betydningen af senere tilkomne kommentarer er berørt i introduktionen til OECD's modeloverenskomst.⁹ Det fremgår heraf bl.a.:

"Det siger sig selv, at ændringer i modeloverenskomstens artikler og ændringer i kommentarerne, der er en direkte følge af disse ændringer, ikke er relevante ved fortolkningen eller anvendelsen af tidligere indgåede overenskomster, når bestemmelserne i disse overenskomster reelt er forskellige fra de ændrede artikler (jf. f.eks. pkt. 4 i kommentaren til art. 5). Andre ændringer i eller tilføjelser til kommentarerne er imidlertid normalt anvendelige ved fortolkningen og anvendelsen af overenskomster, der er indgået før ændringerne eller tilføjelserne blev vedtaget, idet de afspejler enighed blandt OECD-medlemslandene om den rette fortolkning af eksisterende bestemmelser og deres anvendelse i de enkelte situationer." (fremhævet her)

Som det fremgår af citatet, er det OECD's opfattelse, at ændrede kommentarer skal tages i betragtning ved fortolkningen af overenskomster, som er indgået, før ændringen trådte i kraft, dvs. dynamisk fortolkning. Dette gælder dog kun i det omfang, ændringen af kommentarerne ikke skyldes en tilsvarende ændring af selve modeloverenskomstens artikler. I så fald må overenskomsten fortolkes statisk.

I administrativ praksis har Skattestyrelsen tilkendegivet et synspunkt om, at ændringer af kommentarerne, som ikke knytter sig til ændrede artikeltekster, dermed pr. definition kan anvendes som fortolkningsbidrag til allerede indgåede overenskomster, fordi sådanne ændringer alene har præciserende karakter, jf. SKM2018.69.SR.¹⁰

Dette synspunkt er dog nok for vidtgående.

Som det fremgår af citatet, vil ændrede kommentarerne "normalt" – men tilsyneladende ikke altid – være anvendelige ved fortolkningen af ældre overenskomster, dvs. der er ikke tale om nogen kategorisk formuleret regel. Endvidere synes synspunktet at blive modificeret af kommentarerne til fortolkningsreglen i art. 3, stk. 2. Som redegjort for ovenfor tilsiger fortolkningsreglen, at udefinerede udtryk skal fortolkes under hensyntagen til "sammenhængen".

Om begrebet sammenhængen i art. 3, stk. 2, fremgår af kommentarerne til modeloverenskomsten:

"Stk. 2 angiver imidlertid nærmere, at hvis et udtryk ikke er defineret, så finder den betydning, som udtrykket har i national lovgivning, kun anvendelse, hvis der i sammenhængen ikke kræves en anden betydning, og de kompetente myndigheder ikke er enige om en anden betydning i henhold til bestemmelserne i art. 25. Sammenhængen udgøres især af de kontraherende staters intentioner ved undertegnelsen af overenskomsten såvel

som af den betydning, som det pågældende udtryk tillægges i den anden kontraherende stats lovgivning (en underforstået hensyntagen til det gensidighedsprincip, som overenskomsten baserer sig på). Artiklens ordlyd giver således de kompetente myndigheder et vist spillerum.¹¹" (fremhævet her)

Den konkrete overenskomst blev indgået i 1999. På daværende tidspunkt var OECD's modeloverenskomst senest blevet revideret i 1997, hvorfor det måtte være denne model (med kommentarer), som lå til grund for parternes forhandlinger. Da kommentarerne til art. 5 på daværende tidspunkt utvivlsomt indeholdt en regel, hvorefter tilsynsarbejde ikke var omfattet, må det hævdes, at dette var udtryk for parternes fælles forståelse af entreprisereglens indhold på tidspunktet for overenskomstens undertegnelse. Et synspunkt om, at tilsynsarbejde skulle være omfattet, fordi dette fremgik af de reviderede kommentarer i 2003, måtte omvendt afvises, idet dette utvivlsomt ikke var udtryk for parternes intentioner på daværende tidspunkt.

Synspunktet om, at reviderede kommentarer altid kan lægges til grund, så længe selve artikelteksten er uændret, modsiges også af praksis, jf. SKM2012.121.ØLR (ISS). Ved denne dom udtalte Østre Landsret, at senere tilkomne kommentarer (konkret om begrebet "beneficial owner") kunne lægges til grund ved fortolkningen af ældre overenskomster:

"... forudsat de nye kommentarer ikke i realiteten indebærer en ændret forståelse af artikel 10, stk. 2, set i forhold til de oprindelige kommentarer til modeloverenskomsten fra 1977. Landsretten finder, at ændringerne i 2003 kommentarerne har karakter af præciseringer, og inddrager således disse kommentarer ved fortolkningen af begrebet retmæssig ejer."

Afgørende for vurderingen af, om ændrede kommentarer kan anvendes ved fortolkningen af allerede indgåede overenskomster, er således ifølge landsretten, om de ændrede kommentarer præciserer den allerede gældende retstilstand, eller om der er tale om materielle ændringer. Dette er også forudsat i teorien.¹²

I overensstemmelse hermed var det klagers synspunkt, at de ændrede kommentarer i 2003 var udtryk for en materiel ændring af retstilstanden sammenlignet med det, der var gældende før 2003. Derfor måtte overenskomsten fortolkes statisk på dette punkt.

Til støtte for synspunktet om, at det på tidspunktet for overenskomstens indgåelse i 1999 var forudsat, at tilsynsarbejde ikke var omfattet af entreprisereglen, henviste klager til, at en række danske dobbelt-beskatningsoverenskomster, som var indgået før 2003, indeholdt en særregel om tilsynsarbejde. Dette måtte være ensbetydende med, at Skatteministeriet på daværende tidspunkt havde opfattelsen af, at tilsynsarbejde netop ikke var omfattet af entreprisereglen. I modsat fald ville det savne mening at inkludere særregler om tilsynsarbejde.

Videre fremhævede klager, at det samme synspunkt utvetydigt fremgik af forarbejderne til dagældende § 2, stk. 1, 6. pkt., som indeholdt den særlige danske "1-dages regel":¹³

"Bygge-, anlægs- eller monteringsarbejde udgør et fast driftssted fra første dag."

I forarbejderne hed det:

"Begrebet [entreprisearbejde] omfatter desuden planlægning og byggeledelse, hvis den udføres af entreprenøren. Derimod omfattes planlægning og byggeledelse ikke, hvis den udføres af et andet foretagende, hvis virksomhed i forbindelse med vedkommende anlæg er begrænset til at planlægge og lede arbejdet. Det skyldes, at det i sidstnævnte tilfælde kan være vanskeligt administrativt at afgrænse og kontrollere, om en planlægnings- eller byggeledelsesaktivitet udføres her i landet eller i udlandet."

Begrebet "planlægning og byggeledelse" blev ikke defineret nærmere i forarbejderne. Det fremgik dog, at begrebet fast driftssted generelt blev fortolket i overensstemmelse med art. 5 i OECD's modeloverenskomst, hvilket forudsætningsvis også måtte gælde for art. 5, stk. 3, om repriserarbejder. I modsætning til modeloverenskomstens 12-måneders grænse skulle der efter dansk intern ret blot gælde en særlig kort frist, nemlig 1 dag. Endvidere var en række udsagn i bemærkningerne direkte oversættelser af kommentarerne til OECD's modeloverenskomst, herunder det ovenfor citerede, som var en oversættelse af pkt. 17 i kommentarerne til art. 5.

Henset til forarbejderne til selskabsskatteloven kunne der således næppe herske tvivl om, at opfattelsen i Skatteministeriet før 2003 var, at tilsynsarbejde ikke var omfattet af repriserreglen. Følgelig talte dette forhold for klagers synspunkt om, at dobbeltbeskatningsoverenskomsten klart forudsatte, at tilsynsarbejde tilsvarende ikke var omfattet.¹⁴

Slutteligt fremhævede klager, at det var den almindelige antagelse i dansk og international teori, at tilsynsarbejde ikke var omfattet af repriserreglen i dobbeltbeskatningsoverenskomster, som var indgået før revisionen i 2003.¹⁵

3.2 Betydningen af et ændret forbehold for ændrede kommentarer for allerede indgåede dobbeltbeskatningsoverenskomster

Et andet argument, som Skattestyrelsen fremførte til støtte for, at dobbeltbeskatningsoverenskomsten skulle fortolkes under hensyntagen til de i 2003 reviderede kommentarer, var, at Danmark ikke havde taget forbehold for de ændrede kommentarer. Synspunktet synes at være, at Danmark som en følge af denne undladelse accepterede, at alle eksisterende overenskomster skulle fortolkes i overensstemmelse med den retstilstand, der nu blev prætenderet i kommentarerne.

Synspunktet er vanskeligt at følge.

Kommentarerne til OECD's modeloverenskomst udarbejdes af OECD's Committee on Fiscal Affairs.¹⁶ Kommentarerne er imidlertid ikke juridisk bindende, men alene fortolkningsbidrag. Dermed kan et manglende forbehold overfor en ændret kommentar ikke i sig selv have anden betydning, end at Danmark vil lægge den nye kommentar til grund ved fortolkningen af dobbeltbeskatningsoverenskomster, som er indgået efter kommentarændringen.¹⁷ Om de ændrede kommentarer kan tillægges betydning ved fortolkning af allerede indgåede overenskomster (dynamisk fortolkning), må afklares ud fra de almindelige fortolkningsregler, herunder om nye kommentarer er udtryk for en materiel ændring eller en præcisering af den allerede gældende retstilstand, jf. ovenfor under 3.1¹⁸

Som redegjort for ovenfor kunne kommentarerne til OECD's modeloverenskomst anses for en del af dobbeltbeskatningsoverenskomstens "sammenhæng", jf. art. 3, stk. 2. Ifølge kommentarerne til modeloverenskomstens art. 3 udgøres sammenhængen "især af de kontraherende staters intentionen ved undertegnelsen af overenskomsten".¹⁹ Når hensigten har været at følge OECD-modellen og dermed fortolke overenskomsten i lyset af kommentarerne dertil, må det – som det betones i den pågældende kommentar – være de kommentarer, der fandtes på tidspunktet for overenskomstens indgåelse. Da det som bekendt er vanskeligt at spå, navnlig om fremtiden, kan senere tilkomne kommentarer som udgangspunkt ikke lægges til grund, med mindre de blot præciserer den allerede gældende retstilstand. Om Danmark så tager forbehold for disse senere ændringer eller ej, bør ikke have nogen betydning, da ingen af parterne selvsagt kan tage begivenheder i betragtning, som ligger tidsmæssigt efter undertegnelsen af overenskomsten.

3.3 Indkomstopgørelsen

Spørgsmålet om indkomstopgørelsen hos det faste driftssted udgjorde et særskilt stridspunkt i sagen.

Skattestyrelsen havde oprindeligt anset klager for skattepligtig af hele kontraktsummen til Danmark, dvs. den fulde kontraktsum blev allokert til klagers faste driftssted i Danmark. Under klagesagen accepterede Skattestyrelsen dog, at betalingen for de aktiviteter, som klager udførte i sit domicilland, ikke skulle beskattes i Danmark.

Den resterende del af kontraktsummen, fastholdt Skattestyrelsen, skulle beskattes i Danmark.

I henhold til dagældende SEL § 2, stk. 2, 1. pkt. (nu § 2, stk. 7, 1. pkt.) skal indkomsten i et fast driftssted

"... opgøres som den indkomst, som driftsstedet kunne have opnået, herunder ved dets interne transaktioner med andre dele af det foretagende, som driftsstedet er en del af, hvis det havde været et særskilt og uafhængigt foretagende, der var beskæftiget med samme eller lignende virksomhed under samme eller lignende vilkår, under hensyn til de funktioner, der udføres, de aktiver, der anvendes, og de risici, der påtages af det pågældende foretagende gennem driftsstedet."

Efter bestemmelsens 2. pkt. gælder dette imidlertid ikke, såfremt der er indgået en dobbeltbeskatningsoverenskomst med foretagendets hjemland, som foreskriver en anden metode til at opgøre indkomsten.

De danske internretlige indkomstallokeringsregler bygger som hovedregel på den såkaldte "ubegrænsede selvstændighedsfiktion" (bestemmelsens 1. pkt.).

Denne gælder imidlertid ikke, såfremt der er indgået en dobbeltbeskatningsoverenskomst med foretagendets domicilland, som følger en anden metode (bestemmelsens 2. pkt.). Denne anden metode vil typisk være den "begrænsede selvstændighedsfiktion".²⁰ Dobbeltbeskatningsoverenskomsten med den anden stat fulgte netop denne metode.

Den ubegrænsede selvstændighedsfiktion har siden revisionen af OECD's modeloverenskomst i 2010 været den indkomstallokeringsmetode, som benyttes i art. 7 i OECD's modeloverenskomst. Før 2010-re-

visionen var reglen i art. 7 udtryk for den begrænsede selvstændighedsfiktion.²¹

Forud for revisionen i 2010 lå et stort stykke arbejde, som i 2008 udmøntede sig i en rapport om indkomstopgørelsen i et fast driftssted (2008-rapporten).²² I 2010 blev 2008-rapporten opdateret (2010-rapporten).²³ I begge rapporter blev det fastslået, at indkomstopgørelsen – uanset om allokeringemetoden var den begrænsede eller den ubegrænsede selvstændighedsfiktion – skulle ske under anvendelse af *“the Authorised OECD Approach”* (AOA).

Efter AOA indebærer indkomstopgørelsen i et fast driftssted en to-trins analyse. Først skal det faste driftssted afgrænses, som om det var et selvstændigt foretagende, hvilket indebærer en faktum- og funktionsanalyse. Efterfølgende skal *“interne transaktioner”* mellem hovedkontoret og det faste driftssted prisfastsættes i overensstemmelse med armslængdeprincippet.²⁴

Det er i den forbindelse påfaldende, at Skattestyrelsens afgørelse ikke indeholdt en sådan analyse, men derimod alene en konstatering af, at hele kontraktsummen (bortset fra den del, som vedrørte arbejde udført i den anden stat) skulle allokere til det faste driftssted og dermed beskattes i Danmark.

Denne afgørelse er så meget desto mere opsigtsvækkende, fordi klager havde givet underentreprise på en lang række af aktiviteterne i Danmark, herunder til et dansk anpartsselskab. En væsentlig del af kontraktsummen ville således allerede i medfør heraf blive beskattet i Danmark. Afgørelsen ville med andre ord medføre de facto økonomisk dobbeltbeskatning.

Klager havde derfor bestridt indkomstopgørelsen. Da klager fik medhold i den principale påstand om, at der slet ikke var et fast driftssted i Danmark, fik Landsskatte retten ikke lejlighed til at tage stilling til denne del af klagen.

Noter

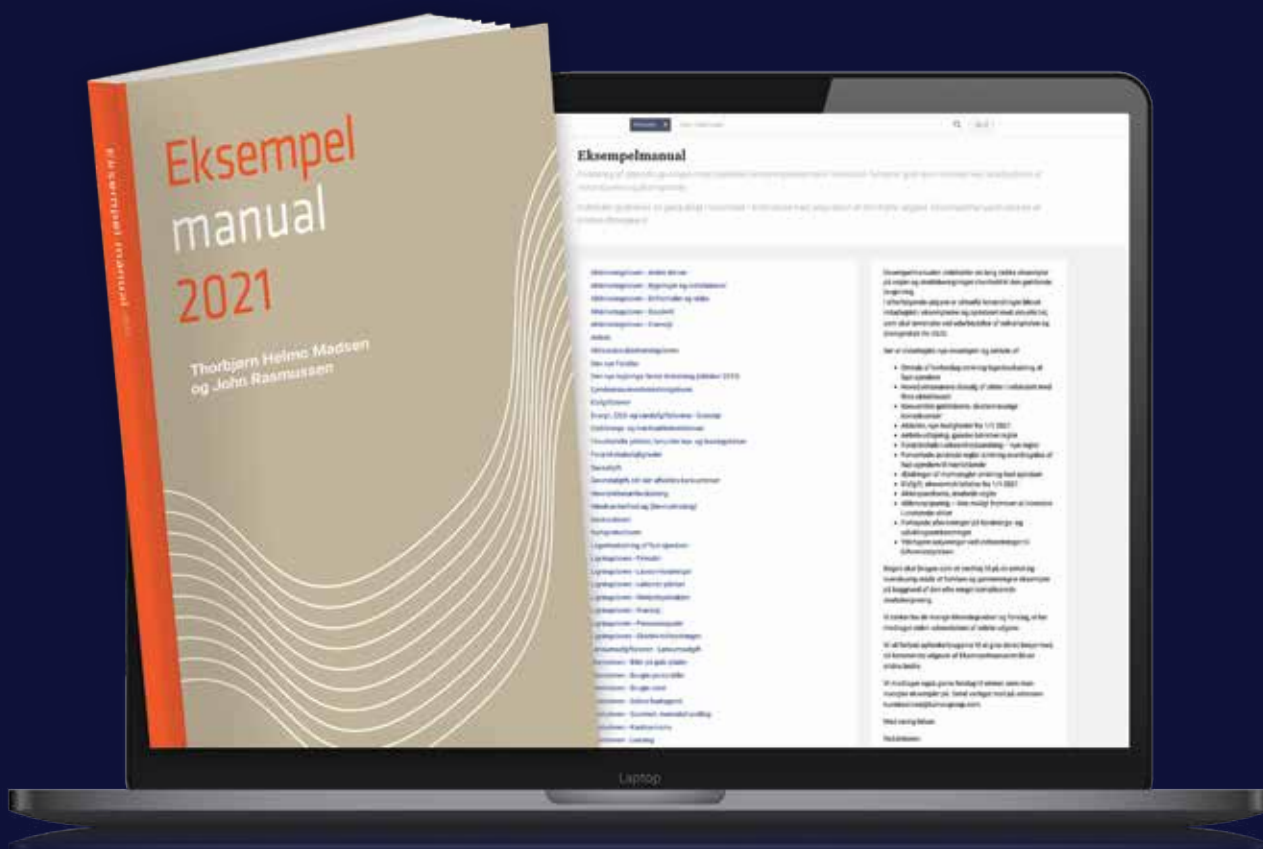
- 1 Et resume af kendelsen kan findes på Corit Advisories hjemmeside.
- 2 Pr. 1. januar 2022 trådte en ny forretningsorden i kraft, som samtidig ophævede den hidtil gældende, jf. bekg. nr. 2373 af 10. december 2021 § 18, stk. 1 og 2.
- 3 Nu SEL § 2, stk. 2, 2. pkt.
- 4 Jf. også David A. Ward m.fl., *The interpretation of Income Tax Treaties with Particular Reference to the Commentaries on the OECD Model Tax Convention*, 2005, s. 31, og Jens Wittendorff, *Armslængdeprincippet i dansk og international skatteret*, 2009, s. 155 og s. 161 med note 308. Det skal i den forbindelse bemærkes, at der eksisterer en lang række teoretiske begrundelser for, hvorfor kommentarerne til OECD's modeloverenskomst skal inddrages ved fortolkningen af dobbeltbeskatningsoverenskomster i henhold til art. 31-32 i Wienerkonventionen om Traktatretten af 1969. Denne diskussion skal ikke følges på dette sted. Se redegørelsen hos Jens Wittendorff, a.st., s. 150 ff.
- 5 I *“beneficial owner”*-sagskomplekset, SKM2021.304.ØLR og landsretsdom af 25. november 2021 (B-2942-12 og B-171-13), synes landsretten at forudsætte, at den internretlige fortolkning af et udtryk i en dobbeltbeskatningsoverenskomst går forud for kommentarerne til OECD's modeloverenskomst. Synspunktet er overraskende og næppe udtryk for gældende ret. Se Niels Winther-Sørensen kommentar i RR 2022 SM 1.

- 6 Opdateringen var baseret på OECD (2003), *2002 Reports Related to the OECD Model Tax Convention*, Issues in International Taxation, No. 8, OECD Publishing, Paris.
- 7 Det bemærkes, at indholdet af pkt. 17 ved opdateringen af OECD's modeloverenskomst i 2017 blev flyttet til pkt. 50.
- 8 Jf. OECD (2003), *2002 Reports Related to the OECD Model Tax Convention*, Issues in International Taxation, No. 8, OECD Publishing, Paris, s. 92, pkt. 62 og 64.
- 9 Jf. pkt. 33-36.1 i introduktionen til OECD's modeloverenskomst.
- 10 Jeg har omtalt afgørelsen i RR 2018 SM 7.
- 11 Jf. pkt. 12 i kommentarerne til art. 3 i OECD's modeloverenskomst.
- 12 Spørgsmålet om betydningen af nye kommentarer for ældre dobbeltbeskatningsoverenskomster er et særdeles velbehandlet emne i såvel dansk som international litteratur. Fra dansk litteratur kan bl.a. henvises til Aage Michelsen m.fl., *International skatteret*, 4. udg. 2017, s. 82, Niels Winther-Sørensen m.fl., *Skatteretten* 3, 6. udg. 2013, s. 51 f., og Jens Wittendorff, *Armslængdeprincippet i dansk og international skatteret*, 2009, s. 156 ff. For udenlandsk litteratur kan bl.a. henvises til David A. Ward m.fl., *The interpretation of Income Tax Treaties with Particular Reference to the Commentaries on the OECD Model Tax Convention*, 2005, s.78 ff., Ekkehart Reimer og Alexander Rust (red.), *Klaus Vogel on Double Taxation Conventions – vol 1*, 4. udg. 2015, s. 48 f. m. no. 105-106, Michel Lang, *Introduction to the Law of Double Taxation Conventions*, 3. udg. 2021, s. 22 ff., og Michael Lang og Florian Brugger i *Australian Tax Forum* 2008/2 s. 95 ff.
- 13 Reglen findes nu i SEL § 2, stk. 2, 2. pkt. En identisk regel findes i KSL § 2, stk. 3, 2. pkt. for så vidt angår fysiske personer og dødsboer hjemmehørende i udlandet.
- 14 Et spørgsmål, som i den forbindelse kunne være rejst, var, om der overhovedet var hjemmel til beskatning efter de danske internretlige bestemmelser, når nu det fremgik af forarbejderne til selskabsskatte loven, at tilsynsarbejde ikke var omfattet af entreprisereglen. Spørgsmålet blev ikke behandlet i sagen.
- 15 Klager henviste til: Arvid Aage Skaar og Jacques Sassevilles, *Cahiers de Droit Fiscal International*, Vol. 94a 2009, s. 47, Klaus Vogel og Moris Lehner (red.), *Doppelbesteuerungsabkommen*, 6. udg. 2015, s. 727 f. m. no. 61, Arvid Aage Skaar m.fl., *Norsk Skatteavtalerett*, 2006, s. 175, Jürgen Lüdicke i *Bulletin for International Taxation*, 2004/5 s. 192 og Anders Nørgaard Laursen i *SR-Skat* 2014 s. 31 ff.
- 16 Jf. pkt. 29 i introduktionen til OECD's modeloverenskomst.
- 17 Jf. Niels Winther-Sørensen m.fl., *Skatteretten* 3, 6. udg. 2013, s. 52, og Aage Michelsen m.fl., *International skatteret*, 4. udg. 2017, s. 84.
- 18 Jf. i samme retning David A. Ward m.fl., *The interpretation of Income Tax Treaties with Particular Reference to the Commentaries on the OECD Model Tax Convention*, 2005, s. 73.
- 19 Jf. pkt. 12 i kommentarerne til art. 3, stk. 2.
- 20 Den begrænsede selvstændighedsfiktion er indgående behandlet af Niels Winther-Sørensen i disputatsen *Beskatning af international erhvervsindkomst – Indkomstopgørelsen for et fast driftssted*, 2000, navnlig s. 193 ff.
- 21 Jf. om allokeringemetoderne Aage Michelsen m.fl., *International skatteret*, 4. udg. 2017, s. 383 f.
- 22 (OECD 2008), *Report on the Attribution of profits to permanent establishments*, OECD, Paris.
- 23 (OECD 2010), *Report on the Attribution of profits to permanent establishments*, OECD, Paris.
- 24 Jf. nærmere Niels Winther-Sørensen m.fl., *Skatteretten* 3, 6. udg. 2013, s. 186 f.

Eksempelmanualen

– Forklaringer og praktiske beregningseksempler

Eksempelmanualen er et værktøj, der på en enkel og overskuelig måde forklarer den ofte meget komplicerede skattelovgivning ved hjælp af praktiske beregningseksempler.

Nye redaktører og ny opdateret version

Thorbjørn Helmo Madsen og John Rasmussen, som er redaktører af Revisormanualen, er nye redaktører på Eksempelmanualen. De har stået for den nye opdaterede udgave, som udkommer i november 2021.

Find blandt andet eksempler på:

- Virksomhedsordningen
- Ejendomsavancer i mange varianter
- Forældrejligheder og virksomhedsordningen
- Aktieavancer

Ring på 33 74 07 00
for at høre mere

Bestil den på
shop.karnovgroup.dk

KARNOV
GROUP

Det behøver ikke være svært

Guides til omstrukturings- og skatteopgaver

Bruges af
mere end 450
rådgivere

Karnov SkatteGuiden

- ✓ Virksomhedsomdannelse
- ✓ Aktieombytning
- ✓ Tilførsel af aktiver
- ✓ Fusion og Spaltning
- ✓ Salg af fast ejendom
- ✓ Virksomhedsordningen

“SkatteGuiden har hjulpet mig med over 100 omstruktureringssager over de sidste to år. Den giver mig en ekstra tryghed i at undgå fejl og overse væsentlige forhold, som skal tages i betragtning.”

Peter Jakob Schmidt, Partner Revision

Prøv hvor nemt det er på karnovgroup.dk/skatteguiden eller ring på 33 74 07 00

Træf bedre beslutninger, hurtigere

KARNOV
GROUP